

รายงานการวิจัย

เรื่องทุนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีกับการพัฒนา
ความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์

**Culture and traditional asset with the Strength
Development in Phetchabun Province Community**

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์นุทิศ เอี่ยมใส

พ.ศ. 2555

รายงานการวิจัย

เรื่องทุนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีกับการพัฒนา
ความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์

Culture and traditional asset with the Strength
Development in Phetchabun Province Community

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์นุทิศ เอี่ยมใส

พ.ศ. 2555

หัวข้อการวิจัย	ทุนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่พัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน ในจังหวัดเพชรบูรณ์
ชื่อผู้ทำการวิจัย	ผู้ช่วยศาสตราจารย์นุทิศ เอี่ยมใส
องค์กร	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ปี	2555

บทคัดย่อ

การวิจัย เรื่องทุนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่พัฒนาความเข้มแข็งในชุมชนบ้านสะเดียง ตำบลสะเดียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อทราบถึงลักษณะส่วนบุคคลเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนชุมชนบ้านสะเดียง ตำบลสะเดียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ 2) เพื่อศึกษาทุนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่พัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสะเดียง ตำบลสะเดียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนชุมชนบ้านสะเดียง จำนวน 100 คน หัวหน้าชุมชน จำนวน 18 คน ซึ่งสุ่มตัวอย่างโดยกำหนดระดับความเชื่อมั่นที่ 95 เปอร์เซนต์ ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 118 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง การเก็บรวบรวมข้อมูลได้ดำเนินการระหว่างเดือนตุลาคม 2554 ถึงเดือนกันยายน 2555 และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์สำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีอายุมากที่สุด 67 ปี อายุน้อยที่สุด 40 ปี และอายุเฉลี่ย 53 ปี โดยส่วนใหญ่มีวุฒิทางการศึกษาระดับประถมศึกษา ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และส่วนใหญ่ไม่มีการประกอบอาชีพรอง มีรายได้ทั้งหมดจากการประกอบอาชีพหลักและอาชีพรองในรอบปี พ.ศ.2554 สูงสุด 120,000 บาท และต่ำสุด 10,000 บาท โดยมีรายได้เฉลี่ย 43,241.38 บาท และผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน

สำหรับทุนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่พัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสะเดียง ตำบลสะเดียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ นั้น ผลการวิจัยพบว่า ทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสะเดียงอยู่ในระดับมาก 4 มิติ จาก 5 มิติ ได้แก่ มิติด้านกิจกรรมและความร่วมมือ มิติด้านความสามัคคีทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรง มิติด้านกลุ่มและเครือข่าย และมิติด้านอำนาจหน้าที่และกิจกรรมทางการเมือง ส่วนมิติด้านความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้น อยู่ในระดับปานกลางเพียงด้านเดียว

โดย 1) มิติด้านกิจกรรมและความร่วมมือนั้น ในชุมชนบ้านสะเดียงมีการจัดงานสำคัญตาม ประเพณี กิจกรรมทางศาสนา และกิจกรรมพัฒนาชุมชน ซึ่งสมาชิกในชุมชนบ้านสะเดียง ได้ให้ ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนเป็นอย่างดี 2) มิติด้านความสมานฉันท์ทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรงสมาชิกภายในชุมชนบ้านสะเดียง มีความ สามัคคีกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีความสนิทสนมกันในระดับมาก มีการเขียนเขียนไปมาหาสู่ ระหว่างกัน และมีการเข้าร่วมในงานสังคมในชุมชน อีกทั้งมีระดับความปลอดภัยในชุมชนมาก 3) มิติด้านกลุ่มและเครือข่าย ชุมชนบ้านสะเดียงมีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ เพื่อดำเนินกิจกรรมที่เป็น ประโยชน์ต่อส่วนรวมซึ่งมีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน โดยสมาชิกกลุ่มได้เข้ามีส่วนร่วมใน การดำเนินงานของกลุ่ม อีกทั้งชุมชนสะเดียงมีเครือข่ายภายในชุมชนสูง มีการช่วยเหลือซึ่งกันและ กันระหว่างเพื่อนสมาชิกในชุมชน และมีการติดต่อประสานงานเพื่อประชุมและทำกิจกรรมร่วมกัน กับกลุ่มภายนอกชุมชน 4) มิติด้านอำนาจหน้าที่และกิจกรรมทางการเมืองสมาชิกในชุมชนได้รับ มอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน และได้ชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้ามามีส่วน ร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชน อีกทั้งมีการไปใช้สิทธิเลือกตั้งเมื่อมีการเลือกตั้งและไปฟังปราศรัย ของนักการเมืองทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ นอกจากนี้ในมิติด้านความไว้วางใจและความเป็น อันหนึ่งอันเดียวกันซึ่งอยู่ในระดับปานกลางนั้น สมาชิกในชุมชนมีระดับความไว้วางใจต่อบุคคล ในชุมชนเดียวกันในระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณาเฉพาะด้านความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันพบว่า สมาชิกในชุมชนบ้านสะเดียง มีการให้ความช่วยเหลือโดยการสละกำลังกายเพื่อดำเนินกิจกรรม ของโครงการที่มีประโยชน์ต่อชุมชน และมีการเขียนเขียนให้ความช่วยเหลือครอบครัวภายใน ชุมชนทั้งด้านกำลังกายและด้านการเงิน

สรุปได้ว่าทุนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนบ้านสะเดียง สามารถสร้างความ เข้มแข็งให้กับชุมชนบ้านสะเดียงได้เป็นอย่างดี

Project Researcher : Cultural and Traditional Asset with the Strength Development in
Phetchabun Province Community

Researcher :Mr. Nutis Eiamsai

Time Duration :2012-2013

Abstract

This study on “Cultural and Traditional Asset with the Strength Development in Phetchabun Province Community had the following objectives : 1) to know the personal and socio-economic characteristics of the people in the Sadiang village. Sadiang sub-district, Muang district, Phetchabun province, and 2) to study the social capital supporting the strengths of the community at Sadiang village, Sadiang sub-district, Muang district, Phetchabun province. From 18 respondents as heads of the community at the Sadiang village, a sample of 100 respondents was drawn by random sampling with 95% reliability. Data were collected in October 2011 to September 2012 using a questionnaire and were analyzed by SPSS/PC program.

Results showed that respondents aging between sixty-seven and forty years aged fifty-three years in average and were holding primary education. More than half of the respondents had main job of farming and without any minor job the gave highest income of 120,000 baht and lowest income of 10,000 baht for the year 2011 averaging an income of 43,241.38 baht. Majority of the respondent were holding memberships of the Savings Group and Village Funds Group.

Concerning the social capital supporting the strengths of the community at Sading village, Sadiang sub-district, Muang district, Phetchabun province, the study found that they were high levels for four dimensions from five dimensions as follows : 1) activities and cooperation, one heart one mind and staying together in the society, 2) conflict and violence, 3) group and networking, and 4) authority, duty and political activities. But for two dimensions such as trust and unity only one dimension was in moderate level by 1) dimension on activity and cooperation : in Sadiang community traditional religious activities and community development endeavor were participated by the people; 2) one heart one mind and staying together in the society conflict and violence : Sadiang community has unity, generosity, familiarity were in moderate levels, and there were visitation, and participation in activities in the community and presence of security; 3)

group and networking : Sadiang community formed many group to do activities beneficial to the whole village and networking was high because help was given to everybody and coordination was efficient in calling for meetings and outside activities, 4) authority, duty and political activities members in the community were given duties on community development and invited neighboring village to participate community development activities and in exercising suffrage rights of the people. In the dimension of trust and unity : Sadiang community members trust one another moderately and help was given as manual labor, financial assistance, and visitation.

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ	(ก)
Abstract	(ค)
สารบัญเรื่อง	(จ)
สารบัญตาราง	(ข)
สารบัญภาพ	(ฉ)
บทที่ 1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	3
ขอบเขตของโครงการวิจัย	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
กรอบแนวคิดของโครงการวิจัย	4
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
คำสำคัญ	5
บทที่ 2 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
แนวคิดในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย	6
แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม	7
แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน	17
ข้อมูลเกี่ยวกับจังหวัดเพชรบูรณ์	21
ข้อมูลประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์	25
ข้อมูลประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนบ้านสะเดียง จังหวัดเพชรบูรณ์	41
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	54
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	
วิธีดำเนินการวิจัย	61
สถานที่ พื้นที่ดำเนินการวิจัย	61
ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง	62
ตัวแปรและการวัดค่าตัวแปร	62

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	66
การทดสอบคุณภาพเครื่องมือ	66
การเก็บรวบรวมข้อมูล	67
การวิเคราะห์ข้อมูล	68
ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย	68
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของหัวหน้าชุมชนตำบลสะเดียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์	69
ตอนที่ 2 ทูทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสะเดียง ตำบลสะเดียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์	75
ตอนที่ 3 ความเห็นของประชาชนที่มีต่อทุนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณี กับการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสะเดียง	103
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	107
ขอบเขตของการวิจัย	107
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	107
วิธีดำเนินการวิจัย	108
การวิเคราะห์ข้อมูล	108
สรุปอภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	108
ข้อเสนอแนะ	110
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	113
บรรณานุกรม	
ภาคผนวก	
ประวัติผู้วิจัย	

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
4.1	จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะ ส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคม	73
4.2	ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชนในมิติด้านกลุ่ม	78
4.3	ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชนในมิติด้านเครือข่าย	82
4.4	ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชนในมิติด้านความไว้วางใจ	84
4.5	ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชนในมิติด้านความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน	87
4.6	ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชนในมิติด้านกิจกรรม	89
4.7	ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชนในมิติด้านความร่วมมือ	91
4.8	ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชนในมิติด้านความสมานฉันท์ทางสังคม	94
4.9	ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชน ในมิติด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม	96
4.10	ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชนในมิติด้านความขัดแย้งและความรุนแรง	98
4.11	ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชนในมิติด้านความอำนาจหน้าที่	100
4.12	ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชนในมิติด้านกิจกรรมทางการเมือง	101
4.13	ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชนในภาพรวม	102

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
4.14	คุณลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของ ผู้ตอบแบบสอบถาม	103
4.15	ความคิดเห็นต่อทุนทางวัฒนธรรมประเพณีกับการพัฒนา ความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสะเดียง	104

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	วงจรการมีส่วนร่วม	17
2.2	จิตรกรรมฝาผนังวัดนาทราย	26
2.3	ปราสาทศรีเทพ	28
2.4	ปราสาทสองพี่น้อง	28
2.5	เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์แบบสุโขทัย	29
2.6	พระปราสาทแก้ววัดไตรภูมิ	29
2.7	ธรรมจักรหินทรายแกะสลัก	32
2.8	ประติมากรรมคนแคระแบกโบราณสถานเขาคลังใน	32
2.9	ประติมากรรมปูนปั้นเทวรูป เมืองศรีเทพ	32
2.10	พระพุทธรมหาธรรมราชา	33
2.11	ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ	34
2.12	ประเพณีเส็งกลอง	36
2.13	ประเพณีการล่องโคมไฟ	36
2.14	ประเพณีพาข้าวหย่องของชาวหล่มสัก	37
2.15	อนุสาวรีย์พ่อขุนผาเมือง	38
2.16	พิธีบวงสรวงดวงวิญญาณพ่อขุนผาเมือง	38
2.17	การฟ้อนรำหลังเสร็จพิธีการบวงสรวง	39
2.18	งานกาชาดมะขามหวาน	40
2.19	การจัดจำหน่ายมะขาม	40

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากสถานะความเจริญทางด้านเทคโนโลยีในยุคโลกาภิวัตน์ทำให้การพัฒนาหลายด้านเป็น การพัฒนาแบบก้าวกระโดดส่งผลกระทบต่อสภาพของสังคมหลายด้าน โดยเฉพาะวิถีชีวิตที่ต้อง เปลี่ยนไปตามความเจริญของวัตถุ คุณภาพชีวิตจิตใจต่ำลงเพราะคนส่วนใหญ่มุ่งยึดถือวัตถุเป็น สำคัญ คุณค่าทางศีลธรรมเสื่อมถอย สังคมครอบครัวอ่อนแอ การละเล่นในงานประเพณีต่างๆอุดม ไปด้วยอบายมุขนำมาซึ่งปัญหาทะเลาะวิวาท การล่องละเมิดทางเพศ การละเลยประเพณีอันดีงาม ก่อให้เกิดคดียาเสพติดมากมาย

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติฉบับที่10ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนา เศรษฐกิจสังคมแห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตไว้หลายประการได้แก่การสร้างโอกาสการเรียนรู้คู่ คุณธรรม จริยธรรมอย่างต่อเนื่องที่ขับเคลื่อนด้วยการเชื่อมโยงบทบาทครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา เสริมสร้างบริการสุขภาพอย่างสมดุลระหว่างการส่งเสริม การป้องกัน การ รักษา และการฟื้นฟูสมรรถภาพ และสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การเสริมสร้างธรร มาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศสู่ภาครัฐ ภาคธุรกิจ เอกชน และภาคประชาชน และขยาย บทบาทขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควบคู่กับการเสริมสร้างกลไกและ กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยให้เกิดผลในทางปฏิบัติต่อการอยู่ ร่วมกันอย่างสันติสุขและจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติฉบับที่11 ที่มุ่งเน้นให้ชุมชนมี ความเข้มแข็งมีภูมิคุ้มกันของท้องถิ่นและสังคม

การพัฒนาในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นระดับชาติ ระดับท้องถิ่น ระดับชุมชนเมืองหรือชุมชนชนบท พยายามที่จะให้มีการรวมกลุ่มจัดตั้งองค์กรของประชาชนในระดับรากหญ้า เพื่อร่วมกันกำหนด เป้าหมายและดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยคนในชุมชนเพื่อคนในชุมชนเองเป็นสำคัญ การจัดตั้ง องค์กรภาคประชาชนระดับรากหญ้าไม่ใช่เรื่องยาก แต่ปัญหาที่ตามมาก็คือ จะทำอย่างไรองค์กรที่ จัดตั้งขึ้นอย่างง่ายดายเหล่านี้จะสามารถดำรงอยู่ และมีคุณสมบัติของความเป็นสถาบันได้อย่าง สมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการจัดตั้งขึ้นเป็นองค์กรจะแลดูง่าย หากองค์กรจะอยู่ได้ยาวนาน เพียงใดนั้นเป็นเรื่องที่ต้องขบคิดกันอีกมาก เงื่อนไขที่สำคัญประการหนึ่งอันเป็นพื้นฐานของความ ยั่งยืนคือความเป็นสถาบันขององค์กร (พิชันดร นิตยสุต, 2545) แต่มีเงื่อนไขหนึ่งที่จะทำให้องค์กร เหล่านี้มีความยั่งยืนได้ องค์กรเหล่านี้จะต้องมีความเข้มแข็ง สำหรับปัจจัยหลักที่ทำให้องค์กร เหล่านี้เข้มแข็งจะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในองค์กร และจากการปรับเปลี่ยน

กระบวนการทัศน์การพัฒนา ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 โดยเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาคนให้มีความสุข และมีคุณภาพชีวิตที่ดี เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของการพัฒนากระบวนการทัศน์นี้มีพื้นฐานมาจากแนวทางการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงใช้เป็นหลักการทำงานมาโดยตลอดเวลาหกทศวรรษ และจากนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้มีรากฐานที่มั่นคง ด้วยการส่งเสริมการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำในรูปแบบที่หลากหลายและจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตามความพร้อมของชุมชน การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจ การสร้างระบบบ่มเพาะวิสาหกิจชุมชน ควบคู่กับการพัฒนาความรู้ทักษะในการประกอบอาชีพ ตลอดจนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูลและการสร้างกลไกในการปกป้องคุ้มครองทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ.2550.)

จากการศึกษาประวัติศาสตร์จังหวัดเพชรบูรณ์ ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์มีชื่อเดิมว่า **เพชบูรณ์** เป็นจังหวัดที่เคยเป็นที่ตั้งของเมืองเก่ามีประวัติศาสตร์อันยาวนานได้แก่อุทยานประวัติศาสตร์เมืองศรีเทพอายุนับพันปี นครเค็ดเมืองหล่มเก่า นครแห่งพ่อขุนผาเมือง (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์.2549.)และอดีตเคยเป็นสมรภูมิรบบนเขาคือ มีมะขามหวานที่เป็นผลไม้ประจำถิ่น ซึ่งมะขามหวานนั้นปัจจุบันเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดเพชรบูรณ์ไปแล้ว มีสะเดาหวานพันธุ์เพชรปาลัก มีประเพณีอุ้มพระดำน้ำ ประเพณีแห่ผีตาโม่ ศิลปะการดนตรี(ดู้บแก่ง) ระบายแถบลาน จิตรกรรมบนฝาผนังวัดนาทราย อำเภอหล่มเก่า และมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติบนเขาคือที่สำคัญของประเทศที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางสู่จังหวัดในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก ซึ่งจังหวัดได้มุ่งเน้นพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องตลอดมา โอกาส การสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ โดยการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนที่มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในระดับรากหญ้า และเป็นที่ประจักษ์กันโดยทั่วไปว่า ประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นอันดีงามควรได้รับการสืบสานและถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลังอย่างต่อเนื่องและทำให้ทุกคนเห็นคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นอันเป็นสิ่งแวดล้อมทางศิลปวัฒนธรรมที่สามารถทำให้ผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขยั่งยืนและถาวรทำให้คนรู้จักความพอเพียงครองตนอยู่บนทางธรรมซึ่งเป็นหนทางแห่งความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินโดยไม่ต้องมีกฎหมายมาบังคับนั้นคือบทสรุปความต้องการของผู้คนในสังคมโลกปัจจุบันและอนาคต(นุทิศ เอี่ยมใส 2553.)

เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางสังคมสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ การเผยแพร่งานศิลปกรรมเอกลักษณ์ของจังหวัดเพชรบูรณ์ การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนที่นำสู่การลดละเลิกอบายมุข การประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปได้เห็นความสำคัญของเมืองในประวัติศาสตร์ การรณรงค์เพื่อลดละเลิกอบายมุขในงานประเพณีต่างๆ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนก็น่าจะเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถสร้างความสุขในชุมชนได้อย่างยั่งยืน ผู้วิจัยจึงมีความมุ่งมั่นที่จะทำการวิจัยพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันในชุมชน โดยวิธีการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีการเล่นของท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยว การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม/สังคมที่นำไปสู่การลดละเลิกอบายมุขในงานประเพณีวันสงกรานต์และประเพณีงานบวชในชุมชน

ขอบเขตของโครงการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

1. ด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งที่จะทำการวิจัยในเขตชุมชนบ้านเสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ เท่านั้น

2. ด้านกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบเจาะจงมีจำนวน 18 คน ได้แก่หัวหน้าชุมชน 17 ชุมชน ผู้บริหารโรงเรียนบ้านเสด็จ 1 คน และปราชญ์ชาวบ้าน รวมจำนวน 18 คน

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ตั้งแต่เดือน... ถึง 28 กุมภาพันธ์ 2556

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลงานวิจัยครั้งนี้จะแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของทุนทางด้านสังคมอันเกี่ยวประเพณีวัฒนธรรมที่สามารถนำกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งชุมชนได้อีกแนวทางหนึ่ง

2. สามารถกระตุ้นให้ประชาชนมีแนวคิดในการพัฒนาชุมชน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ

กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้แบบสำรวจความคิดเห็น,แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและแบบไม่มีโครงสร้าง

นิยามศัพท์เฉพาะ

ทุนทางสังคมวัฒนธรรมประเพณี หมายถึง ค่านิยม วัฒนธรรมของประชาชน ความไว้วางใจความสำนึกร่วมกันในความเป็นเจ้าของและความเป็นชุมชนเดียวกัน มีความเคารพต่อกัน มีความไว้วางใจกัน มีจารีตและมิต้านิยมต่างตอบแทนซึ่งกันและกันจะมีผลต่อความสัมพันธ์ของคน ซึ่งจะส่งผลต่อการจัดระเบียบเศรษฐกิจสังคม ความเป็นชุมชนและเกิดผลดีต่อการดำเนินกิจกรรม

กระบวนการมีส่วนร่วมหมายถึง การทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความตั้งใจ โดยกระทำการงานดังกล่าวในห้วงเวลาและลำดับการที่ทรงประสิทธิภาพ คือ ถูกจังหวะและเวลาที่เหมาะสมกับทั้งกระทำการงานดังกล่าว ด้วยความรู้สึกร่วมกันให้ประจักษ์ว่าเชื่อถือไว้วางใจ

ได้ การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการเสริมสร้างพลังการทำงานกันเป็นกลุ่ม (Teamwork) ที่มีประสิทธิภาพ ในการเสริมสร้างและสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา เพราะการมีส่วนร่วมทำให้ผู้เกี่ยวข้อง หรือผู้มีส่วนร่วมเข้าใจสถานการณ์ และอุทิศตนมากยิ่งขึ้นเพื่อการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนา

คำสำคัญ

ทุนทางสังคม / ประเพณี // วัฒนธรรม / กระบวนการมีส่วนร่วม

Culture/Traditional asset/Convention/

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาโดยการเชื่อมโยงศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องของท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแพร่และอนุรักษ์สืบสานงานศิลปวัฒนธรรมประเพณีให้คงอยู่คู่กับชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาระเบียบวิธีการวิจัยและเรียบเรียงข้อมูลที่เป็นในการดำเนินงานวิจัยตามลำดับดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม
2. แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม
3. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน
4. ข้อมูลเกี่ยวกับจังหวัดเพชรบูรณ์
5. ข้อมูลประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนบ้านสะเดียง จังหวัดเพชรบูรณ์
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย

1. การค้นคว้าวิจัย ควรศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาของไทยในด้านต่างๆ ของท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาค และประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น มุ่งศึกษาให้รู้ความเป็นมาในอดีต และสภาพการณ์ในปัจจุบัน

2. การอนุรักษ์ โดยการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่นนั้นๆ ที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้น เพื่อแสดงสภาพชีวิตและความเป็นมาของชุมชน อันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นด้วย

3. การฟื้นฟู โดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยม

4. การพัฒนา ควรริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการรวมกลุ่มการพัฒนา

อาชีพควรนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีมาช่วยเพื่อต่อยอดใช้ในการผลิต การตลาด และการบริหาร ตลอดจนการป้องกันและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

5. การถ่ายทอด โดยการนำภูมิปัญญาที่ผ่านมามีเลือกสรรกลั่นกรองด้วยเหตุและผลอย่างรอบคอบและรอบด้าน แล้วไปถ่ายทอดให้คนในสังคมได้รับรู้ เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า คุณประโยชน์และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่างๆ

6. ส่งเสริมกิจกรรม โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนต่างๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

7. การเผยแพร่แลกเปลี่ยน โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง โดยให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ด้วยสื่อและวิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวาง รวมทั้งกับประเทศอื่นๆ ทั่วโลก

8. การเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น โดยการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน ผู้ดำเนินงานให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญา ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ มีการยกย่องประกาศเกียรติคุณในลักษณะต่างๆ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรม สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางสังคม การเผยแพร่งานศิลปกรรมเอกลักษณ์ของจังหวัด เพชรบูรณ์ เพื่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนที่นำการลดละเลิกอบายมุขทั้งปวง การประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปได้เห็นความสำคัญของเมืองในประวัติศาสตร์ ผลงานด้านศิลปกรรม ที่นอกเหนือจากการบริการการท่องเที่ยวตามธรรมชาติแล้ว การหาวิธีลดละเลิกอบายมุขในงานประเพณีต่างๆ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนก็น่าจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสามารถสร้างความสุขในชุมชนได้อย่างยั่งยืน ผู้วิจัยจึงมีความมุ่งมั่นที่จะทำการวิจัยพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามเพื่อให้ชุมชนได้เกิดความรักและหวงแหนสืบไป

แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม

1. ความหมายของทุนทางสังคมโดยทั่วไป

คำว่า “ทุนทางสังคม” เป็นสิ่งหนึ่งที่หลายฝ่ายพยายามอธิบายและให้ความหมายที่หลากหลาย ทุนทางสังคมเป็นนามธรรมที่ไม่อาจนับออกมาว่ามีมูลค่าเท่าใด แต่ความรู้สึกว่าที่อยู่ในสังคม ซึ่งน่าจะมีหลายประเภทและมีรายละเอียดมากมาย สิ่งที่เราเรียกว่าทุนสังคมนั้น มีอยู่ในทุก

สังคมแต่มีมากน้อยต่างกัน และเป็นทุนที่เกี่ยวกับความรู้สึกว่า “มีพอ” “มีคุณธรรม” “รู้จักแบ่งปัน” ฯลฯ (ชาตรี เจริญศิริ, 2543)

การให้ความหมายของทุนทางสังคมจึงมีความแตกต่างตามนัยและบริบทที่แตกต่างของ Fukuyama (1995) ผู้ให้ความหมายและประสบการณ์ในการทำงาน นักวิชาการทางตะวันตกกล่าวถึงทุนทางสังคมว่า หากจะกล่าวในความหมายทั่วไป หรือให้กินความหมายอย่างกว้างขวางแล้ว ทุนทางสังคมเป็นประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งได้แก่ ข้อมูลข่าวสาร การไว้วางใจกัน และจารีตที่เกี่ยวกับพึงพิงอิงกัน หรือการต่างตอบแทนกัน (information, trust, and norms of reciprocity inhering in one's social networks)

Putnam (1993) กล่าวถึงความหมายทุนทางสังคมว่า เป็นส่วนที่เอื้อประโยชน์ต่อทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในประเด็นความสัมพันธ์กันทางสังคมที่อยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจกัน และกันที่ส่งผลให้เกิดความสะดวกต่อการดำเนินการทางเศรษฐกิจ

Coleman (1999) อธิบายและให้ความหมายทุนทางสังคมว่า เป็นชุดของความสัมพันธ์ (set of relationships) ระหว่างคน เป็นความสัมพันธ์ที่มีผลมาจากความตั้งใจบนพื้นฐานของความหวังในสิ่งที่ต้องใช้ร่วมกัน (common) เป็นชุดของการมีค่านิยมร่วมกัน (set of shared values) และการมีสำนึกของความไว้วางใจ (sense of trust) ระหว่างกัน สิ่งเหล่านี้ถือเป็นโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างคนสองคนหรือมากกว่าที่ได้แสดงออกมาและส่งผลต่อกิจกรรมที่ได้กระทำในมิติดังกล่าว ทำให้เห็นได้ว่าทุนทางสังคมนั้น เป็นโครงสร้างทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นกับปัจจุบันกับบุคคลในองค์กร และทางตรงกันข้ามในที่ที่มีทุนทางสังคมอ่อนแอ ก็จะมีปรากฏการณ์ของความขัดแย้งกันในค่านิยมและการขาดซึ่งความไว้วางใจระหว่างกัน (conflicting values and lack of trust)

มีผู้พยายามยกตัวอย่างและอธิบายความหมายเกี่ยวกับทุนทางสังคมภายใต้แนวคิดของ Coleman ว่าโรงเรียนที่ขาดทุนทางสังคมจะเห็นได้จากการที่บุคลากรขาดความร่วมมือในการทำงานเป็นทีม แต่ละคนมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายส่วนตัวที่ปราศจากการคิดถึงประโยชน์ส่วนร่วม ความสัมพันธ์ของเจ้าหน้าที่ที่เป็นอยู่จะเป็นไปอย่างผิวเผินขาดความเต็มใจ ขาดความยึดเหนี่ยวซึ่งกันและกันอย่างลึกซึ้ง ขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และขาดการแบ่งปันแนวความคิดในสิ่งที่จะมีการดำเนินงานร่วมกัน และทุนทางสังคมในมุมมองของวิถีชีวิตในสังคม (social life) คือ การมีเครือข่าย สถาบันนโยบาย จารีต และความสัมพันธ์ที่ทำให้คนทำงานร่วมกันได้ สร้างพลังร่วมกัน และสร้างความภาคีระหว่างกัน (Lockwood, 2000)

Putnam (1999) เพิ่มในเรื่องความไว้วางใจเข้าไปด้วย ซึ่งถือว่าเรื่องของความไว้วางใจ เป็นสิ่งที่จะช่วยเชื่อมโยงระหว่างส่วนย่อย ๆ ของชุมชนเข้าด้วยกันรวมทั้งการเชื่อมต่อรอย

แยกของสังคมเข้าด้วยกันในลักษณะดังกล่าว ทูททางสังคมจึงเป็นเสมือนสะพานเชื่อมที่จะทำให้เกิดความร่วมมือเพิ่มขึ้นระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ที่หลากหลายในชุมชน และเป็นการเปิดกว้างสำหรับทุกๆ คน อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ทูททางสังคมจะเปิดกว้างสำหรับกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ไป แต่ทูททางสังคมก็คงจะไม่รวมถึงกลุ่มหรือแก๊งค์วัยรุ่นที่จะทำอะไรก็ได้ตามอำเภอใจ ทูททางสังคมจึงมีเครือข่ายและธรรมเนียมปฏิบัติที่สมาชิกสามารถร่วมกันได้มากขึ้น เป็นการกระทำที่มีการคาดหวังภายใต้เป้าหมายทางเศรษฐกิจ รวมทั้งพฤติกรรมที่ค้นหาเป้าหมายของสมาชิกร่วมกัน

จากความหมายของทูททางสังคมดังกล่าว Putnam ได้หมายถึงเรื่องของค่านิยม วัฒนธรรมของประชาชน และความไว้วางใจระหว่างกัน เช่นเดียวกับ Coleman ก็ได้ให้ความหมายของคำว่าทูททางสังคม ว่าเป็นชุดของความสัมพันธ์ที่อยู่บนความคาดหวังและค่านิยมร่วมกันรวมทั้งการมีสำนึกในความสัมพันธ์ที่อยู่บนความคาดหวังและค่านิยมร่วมกัน รวมทั้งการมีสำนึกในความไว้วางใจระหว่างกันด้วย นอกจากนี้ Coleman ยังได้มองทูททางสังคมเพิ่มเติมในมิติวิถีชีวิตในสังคมว่าคือ การมีเครือข่าย สถาบัน นโยบาย และจารีต ซึ่งออกจากมิติในแง่ของความหมายแล้วทั้ง Putnam และ Coleman ยังเสนอมิติในแง่ของระบบ และกระบวนการของทูททางสังคมโดยชี้ให้เห็นว่า ระบบคิดที่อยู่ในรูปของค่านิยม วัฒนธรรมของประชาชน ความไว้วางใจกัน และจารีตจะมีผลต่อความสัมพันธ์ของคนซึ่งจะส่งผลต่อการจัดระเบียบเศรษฐกิจสังคมความเป็นชุมชนและเกิดผลดีต่อการดำเนินกิจกรรม

Putnam (1993) ได้พยายามนำเสนอทูททางสังคมด้วยการเชื่อมโยงมิติในปัจจุบันอนาคตกับมิติในอดีต โดยอธิบายว่า ทูททางสังคมซึ่งประกอบด้วยความไว้วางใจกัน การตอบแทนหรือการพึ่งพาอาศัยกัน การมีข้อพันธะกรณีร่วมกันของประชาชน ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้รูปแบบของทูททางสังคมที่ถูกสร้างขึ้นในอดีต และพยายามที่จะนำมาใช้ในปัจจุบันหรืออนาคต ทูททางสังคมในลักษณะดังกล่าว จึงเป็นความสัมพันธ์ที่มีการเชื่อมโยงระหว่างกันของสมาชิกในวัฒนธรรมเดียวกัน เป็นการสร้างความสำนึกในหน้าที่ร่วมกัน (sense of mutual obligation) และการทำให้รู้สึกปลอดภัยร่วมกันของหมู่สมาชิก

นอกจากนั้น Putnam (1993) ยังสรุปถึงทฤษฎีทางสังคมที่ทำให้มองเห็นเรื่องของทูททางสังคมที่มีการสะสมหรือสำรองอยู่ในชุมชน ซึ่งลักษณะดังกล่าวทำให้ชุมชนเพิ่มขีดความสามารถในการแก้ปัญหาของชุมชนเอง จึงอาจสรุปได้ว่า ทูททางสังคมที่สะสมและสำรองในชุมชน การพึ่งพาอาศัยกันหรือการตอบแทน และความไว้วางใจกันของคนในสังคม สิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กันของคนในสังคมที่ลดการเอาเปรียบผู้อื่น ผู้คนในสังคมจะเกิดจากการร่วมตัวกัน มีการสร้างสำนึกร่วมกัน มีการเปลี่ยนจากตัวฉัน (I) เป็นพวกเรา (we) และทำให้เกิดค่านิยมในเรื่องของประโยชน์ส่วนรวมระหว่างคนในสังคม

นอกจากนี้ นักวิชาการคนอื่นๆ ได้พยายามให้ความหมายทุนทางสังคมในแง่มุมที่กว้างขวางออกไป อาทิ ในด้านความสัมพันธ์ของความไว้วางใจ (relations of trust) การตอบแทนและการแลกเปลี่ยนกฎระเบียบของส่วนรวม จารีต และการลงโทษ (common rules, norms and sanctions) การติดต่อ เครือข่าย และกลุ่ม (connectedly, networks and groups) ความรู้สึกเป็นเจ้าของ (belonging) และความเป็นชุมชน (community) ร่วมกันโดยสิ่งเหล่านี้อยู่บนพื้นฐานของความเคารพซึ่งกันและกัน (mutual respect) ความไว้วางใจระหว่างกัน (trust) และมีการตอบแทนซึ่งกันและกัน (reciprocity) ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ทุนทางสังคมเป็นเสมือนสิ่งที่เชื่อมโยงให้มีการติดต่อ (bridge) ระหว่างคนที่มีความแตกต่างกันในด้านต่างๆ อาทิ ด้านชาติพันธุ์ ศีลธรรม อายุ หรือรายได้ และสร้างความผูกมัดกระชับแน่น (bound) ระหว่างคนที่มีความแตกต่างหลากหลายในชุมชนให้มีจุดที่ร่วมกัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงระบบและกระบวนการของทุนทางสังคม โดยชี้ให้เห็นถึงระบบคิดว่าเริ่มจากความสำนึกร่วมกันในความเป็นเจ้าของ และความเป็นชุมชนเดียวกัน มีความเคารพต่อกัน มีความไว้วางใจกันและมีค่านิยมต่างตอบแทนซึ่งกันและกัน ระบบคิดเหล่านี้จะส่งผลถึงวิธีปฏิบัติในรูปของความสัมพันธ์ และความเชื่อมโยงของสมาชิกในชุมชนให้มีความเหนียวแน่นมากยิ่งขึ้น

World Bank (1999) ได้กล่าวถึงทุนทางสังคมว่า เป็นสถาบัน (institutions) ความสัมพันธ์ (relationships) และบรรทัดฐาน / จารีต (norms) ซึ่งมีลักษณะที่เป็นทั้งคุณภาพและปริมาณของการปฏิสัมพันธ์กันของคนในสังคมทุนทางสังคมไม่ใช่เกิดได้ในสถาบันทั้งหมดของสังคม และมันเป็นการที่เชื่อมสถาบันเหล่านั้นเข้าด้วยกันกับบรรทัดฐาน / จารีต และความสัมพันธ์ในสังคมเป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในโครงสร้างสังคม ซึ่งสามารถให้ผู้คนเกิดความร่วมมือ เพื่อเป้าหมายที่ปรารถนาสูงสุด นอกจากนั้นทุนทางสังคมอาจจะถูกมองในลักษณะที่เป็นเจตคติและคุณค่าที่เกิดจากการดำเนินงานระหว่างคนภายในชุมชนและความช่วยเหลือในด้านเศรษฐกิจ และการพัฒนาจากภายนอกชุมชน

ทุนทางสังคมในมิติของ World Bank นั้น อาจจะไม่ใช่ระบบคิดและวิธีปฏิบัติที่เกิดขึ้นในองค์กร ชุมชน หรือสังคมเสมอไป ทุนทางสังคมสามารถเกิดจากภายนอกองค์กร ชุมชน หรือสังคมได้ด้วย โดยที่ World Bank ได้ยกตัวอย่างความช่วยเหลือหรือการรับการพัฒนาจากภายนอกชุมชน

นอกจากนี้ World Bank ได้เสนอแตกต่างไปจากความหมายอื่นๆ คือการมองว่าถึงแม้ว่าบางองค์กรหรือบางสถาบันจะไม่มีทุนทางสังคมเกิดขึ้น แต่ทุนทางสังคมอาจจะมาจากภายนอกองค์กรหรือสถาบันนั้นๆ และทำหน้าที่เชื่อมโยงให้เกิดความสัมพันธ์ หรือความร่วมมือระหว่างกันขององค์กรหรือสถาบันดังกล่าวได้

Cohen and Prusak (2001) อธิบายว่า ทูทางสังคมประกอบด้วยสิ่งที่เอื้อให้การติดต่อกันระหว่างบุคคลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (stock of active connections) ซึ่งได้แก่ เรื่องของความไว้วางใจ (trust) และความเข้าใจอันดีระหว่างกัน (mutual understanding) การมีค่านิยมร่วมกัน (shared values) การมีพฤติกรรมของสมาชิกที่อยู่ในรูปของเครือข่ายระหว่างคน (human networks) หรือระหว่างชุมชน ซึ่งจะก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างกัน ความหมายของทูทางสังคมที่ Cohen and Prusak เห็นเหมือนคนอื่น ได้แก่ การมองว่าทูทางสังคมเป็นระบบและกระบวนการที่ประกอบด้วยระบบคิดอันได้แก่ ความไว้วางใจระหว่างกัน การมีค่านิยมร่วมกัน รวมทั้งความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะส่งผลถึงการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลให้ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเห็นว่าทูทางสังคมประกอบไปด้วย ความเข้าใจอันดี ระหว่างกัน (understanding) ทั้งนี้ เพราะว่าความเข้าใจอันดีระหว่างกันนั้น น่าจะเป็นสิ่งที่เกิดได้จากการเรียนรู้และความเชื่อมั่นศรัทธาของบุคคล ซึ่งแสดงให้เห็นได้ว่า มิติที่ Cohen and Prusak ได้นำเสนอนี้ ทำให้สามารถมองได้ว่า ในระบบหรือกระบวนการทูทางสังคมนั้น ระบบคิดของบุคคลหรือองค์กรอาจได้เกิดจากความเชื่อ ความศรัทธา หรือเกิดจากการเรียนรู้ของบุคคลก็ได้

Fukuyama (1995) ได้อธิบายทูทางสังคมว่า เป็นชุดของค่านิยมที่ไม่เป็นทางการ และบรรทัดฐาน / จารีตร่วมกัน (norms shared) ของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันอย่างไรก็ตาม การมีค่านิยมและบรรทัดฐาน / จารีตร่วมกันก็ไม่ได้หมายความว่าสิ่งเหล่านี้เป็นทูทางสังคมทั้งหมด เพราะว่าคุณค่าเหล่านั้นอาจจะเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องก็ได้ ดังนั้น ค่านิยมของบรรทัดฐาน / จารีต ที่เป็นทูทางสังคมนั้นจะต้องเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับศีลธรรมความดีงาม (virtues) และกล่าวว่าครอบครัวเป็นแหล่งทูทางสังคมที่สำคัญ และทูทางสังคมในระดับครอบครัวสร้างได้ง่ายกว่าระดับสังคม เพราะในสังคมมีความแตกต่างกันมากกว่าความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติที่มีความไว้วางใจ และการตอบแทนกันมากกว่าที่ไม่ใช่ญาติ ถึงแม้ว่าเครือญาติที่มีความแตกต่างกัน เช่น คนที่แข็งแรงกับคนที่อ่อนแอก็ยังสามารถส่งเสริมให้เกิดทูทางสังคมได้เช่นกัน ดังนั้น ทูทางสังคมจึงเป็นทรัพยากร (resources) ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของคนในสังคม ทรัพยากรในรูปของทูทางสังคม ได้แก่ ความไว้วางใจกัน บรรทัดฐาน / จารีต และความเป็นเครือข่ายที่ได้ปรากฏขึ้นสำหรับในองค์กร / กลุ่มที่มีวัตถุประสงค์เพื่อส่วนรวม และแสดงว่ามีทรัพยากรที่อยู่ในรูปของบรรทัดฐาน / จารีต ในทูทางสังคมมากก็คือ การที่คนในสังคมมีการพึ่งพาอาศัยกันหรือต่างตอบแทนกันมาก ซึ่งลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าวจะส่งเสริมให้มีการต่อรองการประนีประนอมและกำหนดนโยบายที่ครอบคลุมความเชื่อและความเห็นที่หลากหลายของประชาชนในกลุ่มและองค์กรมากขึ้น

นอกจากนี้ Fukuyama ได้นำเสนอเพิ่มเติม ได้แก่ ค่านิยมที่ไม่เป็นทางการ และความสอดคล้องกับศีลธรรมอันดีงาม ประเด็นดังกล่าวทำให้ความหมายของทุนทางสังคมมีความชัดเจนยิ่งขึ้นว่าจะต้องเป็นเรื่องที่สอดคล้องกับศีลธรรมอันดีงามเท่านั้น ดังนั้น ถึงแม้ความสัมพันธ์ของสมาชิกจะมีความเอื้ออาทรต่อกันมีความไว้วางใจกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มุ่งประโยชน์ร่วมกันและเป็นความสัมพันธ์กันอย่างไม่เป็นทางการก็ตาม แต่ถ้าความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่สอดคล้องกับศีลธรรมความดีงาม ก็ไม่น่าจะถือว่าเป็นเรื่องของทุนทางสังคม

ส่วนการมองว่าครอบครัวเป็นแหล่งทุนทางสังคมที่สำคัญและสามารถสร้างได้ง่ายกว่าระดับสังคมนั้น ได้สะท้อนให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ใกล้ชิดและค่านิยมความเชื่อเกี่ยวกับการสืบทอดเชื้อสายและเครือญาติ มีส่วนเป็นอย่างมากที่จะทำให้นักบุคคลเกิดความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไว้วางใจกัน หรือต่างตอบแทนกัน ถึงแม้ต่างตอบแทนนั้นจะเป็นไปอย่างไม่เท่าเทียมกันหรือคนหนึ่งอาจได้รับประโยชน์มากกว่าอีกคนหนึ่งก็ตาม

ส่วนการมองว่า ทุนทางสังคมเป็นทรัพยากรที่อยู่ในรูปของความไว้วางใจกัน บรรทัดฐานจารีต และความเป็นเครือข่ายที่ปรากฏอยู่ในองค์กร / กลุ่มที่มุ่งประโยชน์ส่วนรวมนั้น ทำให้การพิจารณาเรื่องทุนทางสังคมมีความชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการมองว่า สังคมที่มีทุนทางสังคมมากจะต้องมีสถาบันทางสังคมมาก มีกลุ่มหรือองค์กรที่ทำประโยชน์เพื่อสังคมมาก ซึ่งการมองเช่นนี้อาจจะมองในเชิงปริมาณมากเกินไป ดังนั้น การที่จะสรุปว่าสังคมใดมีทุนทางสังคมมาก นอกจากจะมองการมีอยู่ของสถาบันทางสังคม หรือกลุ่ม / องค์กรต่างๆ ในเชิงปริมาณแล้วก็ต้องพิจารณาในเชิงคุณภาพด้วยว่า สถาบันฯ กลุ่มหรือองค์กรเหล่านั้นมีทรัพยากรที่อยู่ในรูปของความไว้วางใจบรรทัดฐาน / จารีต และความเป็นเครือข่ายมากน้อยเพียงใดประกอบด้วย

การศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าทรัพยากรที่เกี่ยวกับจารีต การต่างตอบแทนกัน ซึ่งจะช่วยให้สมาชิกในสังคมมีการต่อรองกัน หรือประนีประนอมได้ง่ายยิ่งขึ้น และมีการกำหนดนโยบายที่ครอบคลุมความเชื่อและความเห็นที่หลากหลายของประชาชนได้มากขึ้น สิ่งนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่าสังคมที่มีทรัพยากรเกี่ยวกับจารีตการต่างตอบแทนจะมีการคำนึงถึงความแตกต่างหลากหลายของประชาชน และจารีตดังกล่าวก็ทำให้ประชาชนมีความขัดแย้งกันน้อยลง เพราะต่างคนต่างก็มีสำนึกในการพึ่งพาอาศัยกันอยู่แล้ว

Social Capital Interest Group : SCIG (n.d.) ได้มีการนิยามทุนทางสังคมอย่างเป็นทางการว่า เป็นศักยภาพหรือความสามารถที่เป็นไปได้ที่จะพัฒนาให้เกิดประโยชน์ได้ (the potential benefits) เป็นความได้เปรียบของกลุ่มคนหรือชุมชน เพราะทุนทางสังคมสามารถทำให้เกิดประโยชน์ได้โดยการกระทำที่ดีงามของคนหรือกลุ่มคนที่มีความเห็นอกเห็นใจกันและมีความสำนึกร่วมกันที่จะก้าวไปข้างหน้า ซึ่งค่านิยมดังกล่าวได้สอดคล้องกับนักวิชาการอื่นๆ ซึ่งได้ให้

ความหมายเพิ่มเติมไว้ว่า ทูทางสังคม คือ คนหรือกลุ่มคนที่มีความเกี่ยวข้องกัน ดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน มีความเคารพต่อกันและมีจิตสำนึกผูกพันกัน จึงจะเห็นได้ว่าทูทางสังคมในลักษณะดังกล่าวเป็นเสมือนสิ่งดีๆ ที่ถูกคาดหวังขึ้นในการแลกเปลี่ยนกันระหว่างคนหรือกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กัน ซึ่งการมองว่าทูทางสังคมเป็นศักยภาพหรือความสามารถที่เป็นไปได้ที่จะพัฒนาให้เกิดประโยชน์ได้นั้น (the potential benefits) ทำให้มองเห็นภาพของชุมชนแต่ละแห่งว่ามีศักยภาพไม่เท่ากัน และขึ้นอยู่กับทูทางสังคมที่มีอยู่

อย่างไรก็ตาม ทั้ง SCIG และกลุ่มนักวิชาการที่ศึกษาเรื่องทูทางสังคมต่างก็มองทูทางสังคมในมิติของระบบคิดและวิธีปฏิบัติรวมกันไป ซึ่งสามารถจำแนกได้ว่าในส่วนที่เกี่ยวข้องระบบคิดต่างมองว่าทูทางสังคมประกอบด้วยความสัมพันธ์ร่วมกันที่จะก้าวไปข้างหน้า หรือมีจิตสำนึกผูกพันกันของคนในสังคมรวมทั้งการมีค่านิยมในการเคารพต่อกัน และค่านิยมต่างตอบแทนหรือแลกเปลี่ยนระหว่างกัน ซึ่งระบบคิดและค่านิยมต่างตอบแทนหรือแลกเปลี่ยนระหว่างกันระบบคิดและค่านิยมดังกล่าวทำให้คนในสังคมมีวิธีปฏิบัติต่อกันด้วยความเห็นอกเห็นใจรวมทั้งการเอาใจใส่ดูแลซึ่งกันและกัน

ดังนั้นทูทางสังคมจึงหมายถึงของค่านิยม วัฒนธรรมของประชาชน ความไว้วางใจระหว่างกัน ทูทางสังคมและเป็นชุดของความสัมพันธ์ที่อยู่บนความคาดหวังและค่านิยมร่วมกันทูทางสังคมอาจมองในมิติที่กว้างขึ้น เป็นการมองสังคมที่นอกเหนือจากตัวองค์กร สถาบัน หรือชุมชน ซึ่งการมองทูทางสังคมในมิติระหว่างองค์กร สถาบันหรือเครือข่ายชุมชนที่เป็นเรื่องนอกเหนือจากระบบคิดและวิธีปฏิบัติที่เกิดขึ้นในองค์กรชุมชน หรือสังคมเท่านั้น ซึ่งหมายความว่าทูทางสังคมสามารถเกิดจากภายนอกองค์กร ชุมชนหรือสังคมได้ด้วย ทูทางสังคมอาจหมายถึงความเข้าใจอันดีระหว่างกัน (understanding) ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ระหว่างบุคคล ในขณะที่ความไว้วางใจระหว่างกัน (trust) อาจเกิดจากความเชื่อ ความศรัทธา หรือเกิดจากการเรียนรู้ของบุคคลก็ได้

จากความหมายต่างๆ ข้างต้น ทูทางสังคมจึงหมายถึง ค่านิยมที่ไม่เป็นทางการที่มีความสอดคล้องกับศีลธรรมอันดีงามและทำให้เกิดความชัดเจนว่า ถ้าความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่สอดคล้องกับศีลธรรมความดีงามก็ไม่น่าจะถือว่าเป็นเรื่องของทูทางสังคม เพราะทูทางสังคมเน้นความสัมพันธ์ใกล้ชิดและค่านิยมความเชื่อที่มีส่วนทำให้บุคคลเกิดความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไว้วางใจกัน หรือต่างตอบแทนกัน ในบรรทัดฐานและจารีตประเพณีที่ดีงาม และมีความเป็นเครือข่ายที่ปรากฏอยู่ในองค์กร / กลุ่มที่มุ่งประโยชน์ต่อส่วนรวม

2. ความหมายของคำว่า “ทุนทางสังคม” ในประเทศไทย

ในประเทศไทยมีนักวิชาการกล่าวถึงทุนทางสังคมกันมากขึ้น หลังจากเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ปี 2540 และหน่วยงานที่ทำให้คำว่า “ทุนทางสังคม” แพร่หลายมากที่สุด ได้แก่ กองทุนเพื่อสังคม (SIF) ที่ได้มองว่าทุนของชุมชนเป็นทุนทางสังคมอย่างหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งประกอบด้วย (ทุน) ฐานทรัพยากรธรรมชาติ และฐานวัฒนธรรม ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การหลอมจิตใจ หลอมความคิดและการผนึกกำลัง การสร้างทักษะในการจัดการ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งทั้งหมดจะส่งเสริมให้เกิดความเอื้ออาทรและความสามัคคีที่ทำให้คนมีความเสียสละที่จะทำงานร่วมกัน โคนมีการรวมกำลัง ความคิด ความรู้ สติปัญญา และความชำนาญที่มีอยู่ไปใช้ในการจัดการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

อนุก นาตะบุตร (2543) กล่าวถึงทุนทางสังคมในลักษณะของความเข้มแข็งของชุมชนว่ามีใช้เป็นเรื่องที่เพิ่มจะเกิดขึ้นในประเทศไทย แต่หากเป็นคุณค่าเดิมที่สังคมไทยมีอยู่แล้วไม่ว่าจะเป็นความมีน้ำใจต่อกัน การแบ่งปันซึ่งกันและกัน ความเอื้ออาทรต่อกัน การเกาะเกี่ยวกันทางสังคม การรวมกลุ่มเป็นองค์กร หรือการจัดตั้งเป็นเครือข่ายต่างๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์กลุ่มเกษตรผสมผสาน เครือข่ายโรงสีชุมชน เป็นต้น ทุนทางสังคมนี้คือพลังสำคัญที่จะขับเคลื่อนชุมชนต่างๆ ให้มีความสามารถในการเพิ่มมูลค่าและทุนทางสังคมให้กับชุมชนตนเองมากขึ้น มีความเท่ากันต่อปัญหา และมีความสามารถในการจัดการกับปัญหาได้มากขึ้นและท้ายที่สุดสามารถพึ่งพาตนเองได้จริงในระยะยาว

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2542) อธิบายว่า ทุนทางสังคมเป็นนามธรรม หมายถึงความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ความสามัคคี รวมพลัง การมีองค์กรมีหน่วยที่จะจัดการจัดระบบต่างๆ ในชุมชน มีศิลปวัฒนธรรม มีจิตรวมใจ มีศีลธรรม มีความสมัครสมานรักใคร่กลมเกลียวกัน สิ่งต่างๆ เหล่านี้เรียกว่าเป็นทุนทางสังคม ซึ่งจะเป็พื้นฐานในท้องถิ่นและชุมชนให้มีการพัฒนาที่เข้มแข็งจริงจังและยั่งยืน

ประเวศ วะสี (2542) มองว่า ทุนทางสังคมเป็นพลังทางสังคมในการแก้ปัญหาวิกฤติของสังคมได้ โดยให้ความหมายทุนทางสังคมว่า “การที่คนมารวมกัน เอาความดีมารวมกัน เอาความรู้ร่วมกัน เพื่อแก้ไขปัญหาของสังคม”

อัมมาร สยามวาลา (2544) กล่าวถึงทุนทางสังคมว่า “เป็นการใช้ทรัพยากรของชุมชนในการแก้ปัญหา ทรัพยากรที่สำคัญ คือ สติปัญญา และความเอื้ออาทรต่อกัน สิ่งเหล่านี้คือทุนทางสังคม” โดยนัยนี้ ทุนทางสังคมก็นับเป็นมิติในรูปแบบของทรัพยากรของชุมชน อันประกอบด้วยเรื่องของค่านิยมความเอื้ออาทรต่อกัน รวมทั้งเรื่องของสติปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนที่สมควรนำออกมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคม

อมรา พงศาพิชญ์ (2543) กล่าวถึงทุนทางสังคมใน Thailand Social Monitor Social Capital and the Crisis ว่าคือ ความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งในแนวราบและแนวตั้งระหว่างบุคคล สถาบัน และ / หรือองค์กรต่างๆ ทั้งในรูปปัจเจก กลุ่ม และเครือข่าย ทั้งนี้ค่านิยมบรรทัดฐานที่สังคมยึดถือ ซึ่งมีผลต่อวิธีการผลิตในระดับครอบครัว ชุมชน และประชาสังคม นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึง ทุนทางสังคมโดยเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ ที่มีค่านิยมในการตอบแทนบุญคุณ ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนแบบไม่เท่าเทียมกัน รวมทั้งการมีเครือข่ายการตอบแทนและใช้ประโยชน์ร่วมกัน และกล่าวถึงการนำแนวคิดเรื่องทุนทางสังคมไปขยายใช้กับงานพัฒนาในปัจจุบัน

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2541) กล่าวถึงทุนทางสังคมว่า ทุนทางสังคมคือ วิธีคิดและระบบความรู้ในการจัดการวิถีของความเป็นชุมชน เช่น การจัดการทรัพยากร การจัดระบบความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันในสังคมชุมชน ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ หรือมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยวิธีคิดเชิงซ้อนและเกี่ยวข้องกับเรื่องระบบความรู้ / ภูมิปัญญา อีกทั้งต้องอาศัยกฎเกณฑ์มากำกับการใช้ความรู้ นั้น ซึ่งอาจเป็นในรูปของจารีต กฎหมาย หรือกฎเกณฑ์ทางสังคม พร้อมกันนั้นก็ต้องมีองค์กรที่เข้ามาทำหน้าที่จัดการเรื่องนั้นๆ เช่น การใช้ทรัพยากรต่างๆ การจัดการทุน เป็นต้น

นอกจากนี้ อานันท์ยังกล่าวถึงทุนทางสังคมที่เป็นเสมือนทุนทางสังคมเดิมของสังคมไทย ซึ่งเป็นจุดเชื่อมต่อที่ดีในการนำไปประยุกต์ใช้ความหมายของเรื่องต่างๆ คือ มิติทางวัฒนธรรม โดยมิติทางวัฒนธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ชุมชนพยายามจะรื้อฟื้นขึ้นมาเพราะมีนัยสำคัญทางสังคม เพื่อประโยชน์ของชุมชนไม่ว่าจะเป็นในแง่ของการปลูกจิตสำนึก หรือรักษาสำนึกของชุมชนและเครือข่ายของชุมชนที่ต้องสัมพันธ์กันในการดำรงชีวิต และมักเกี่ยวข้องกับฐานทรัพยากรที่ชุมชนต้องอิงอาศัย ไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำลำคลอง ป่าต้นน้ำ ทะเล โดยจะเห็นได้จากมิติของความสัมพันธ์ผ่านงานบุญ ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่เตือนให้รู้ว่า ชีวิตเราที่อยู่มาได้ก็เพราะสำนึกในคุณค่าของทรัพยากรและร่วมกันรักษา อีกทั้งยังมีความหมายในแง่ที่เป็นการยืนยันในคุณค่าหรือกฎเกณฑ์ทางสังคมบางอย่าง เช่น กฎเกณฑ์ข้อห้ามเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรส่วนร่วมกัน เป็นต้น

ส่วนการระดมทุนเพื่อสังคม อานันท์กล่าวว่า ทุนทางสังคมที่อยู่บนพื้นฐานทางความคิดและอุดมการณ์ของระบบสวัสดิการในสังคมไทยนั้น อยู่ภายใต้หลักการที่สำคัญ 2 ประการ คือ การต่างตอบแทนกัน (reciprocity) และหลักการใช้ประโยชน์ร่วมกัน (communality) ดังนั้น จะเห็นได้ว่าอานันท์ได้เสนอทุนทางสังคมในมิติที่เป็นระบบคิดหรือวิธีคิด กับวิธีปฏิบัติ

หรือระบบความรู้ในการจัดการกับวิหิมชนไวอย่างชัดเจน และได้นำเสนอมิติทางวัฒนธรรมว่ามีความเกี่ยวข้องกับเรื่องทุนทางสังคมอย่างใกล้ชิด

ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์ (2542) กล่าวว่าความสัมพันธ์ระหว่างประชาสังคม ไม่ใช่เป็นเพียงแค่การที่คนมาอยู่รวมกันเท่านั้น แต่คนเหล่านั้นต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันพูดจาสื่อสารในจุดมุ่งหมายที่ไปด้วยกันจนเกิดคุณภาพใหม่ การที่คนแต่ละคนที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันจะทำให้เกิดคุณภาพใหม่ที่แต่ละคนไม่มี ยังมีการปฏิสัมพันธ์ที่เท่าใด ก็ยิ่งก่อให้เกิดคุณภาพสูงขึ้น จนทำให้เกิดทุนทางปัญญา - ทุนทางสังคม และก่อให้เกิดประชาสังคมขึ้นนั่นคือ ประชาสังคมที่ดีจะต้องก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ นำไปสู่การเกิดปัญญา และก่อให้เกิดทุนทางสังคม อาจกล่าวได้ว่า “ประชาสังคม” เป็นเพียงแค่สื่อ แต่เนื้อหาของมัน คือ ทำให้เกิดปัญญา เกิดทุนทางสังคมที่ทำให้เกิดคนฉลาดขึ้นนั่นเอง

นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่งที่เสนอในแนววัฒนธรรมว่าวัฒนธรรมเป็นทุนทางสังคมอีกประการหนึ่ง เช่น ชัยอนันต์ สมุทวานิช (2540) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมว่า “วัฒนธรรมคือทุน” ที่จะเป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศที่มีความสำคัญต่อสังคมไทย วัฒนธรรมที่เป็นทุน มีลักษณะเป็น Culture Stock และการเปลี่ยนแปลงใน Culture Stock น่าจะถือได้ว่าการลงทุนหรือทำให้ทุนเดิม (มรดกทางวัฒนธรรม) สามารถรักษาคุณค่าไว้ ซึ่งความมั่งคั่งและความมั่นคงทางจิตวิญญาณ ที่เน้นความมั่งคั่งทางวัฒนธรรมซึ่งก็คือจุดหมายของความ เป็นมนุษย์เศรษฐกิจหรือเทคโนโลยีได้ชัยอนันต์มองว่า วัฒนธรรมเป็นทุนของสังคมหนึ่งๆ ที่มีมาอย่าง ต่อเนื่อง แต่ถ้าไม่มีการสืบสานขาดการเอาใจใส่ดูแลสนับสนุน ทุนทางสังคมก็ลดลงและหมดไป ในที่สุดคนในสังคมก็ขาดทุนทางชีวิตและเมื่อวัฒนธรรมเป็นทุนอย่างหนึ่ง วัฒนธรรมก็มีผลผลิตหรือ Productivity แต่เป็นผลผลิตทางด้านการสร้างคนที่มีความรอบด้าน ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลง และการลงทุนทางเศรษฐกิจวัฒนธรรมที่เป็นทุนเท่านั้น จึงจะช่วยรักษาสันติสุขของสังคมไทยไว้ได้ ดังนั้น ความหมายของ “ทุนทางวัฒนธรรม” ของชัยอนันต์ น่าจะหมายถึงทุนที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับการพัฒนาประเทศ โดยอาศัยพื้นฐานของสิ่งที่มีอยู่ในสังคมนั้น และพัฒนาไปสู่การยกระดับมาตรฐานทางสังคมที่จะส่งผลไปสู่การพัฒนาในด้านอื่นๆ ในลักษณะ

สรุปได้ว่า ทุนทางสังคมอาจมองในมิติของระบบกระบวนการทางสังคมได้โดย ทุนทางสังคมที่เป็นเรื่องของระบบคิดและอยู่ในรูปค่านิยมวัฒนธรรมของประชาชน ความวางใจ ความสำนึกร่วมกันในความเป็นเจ้าของและความเป็นชุมชนเดียวกัน มีความเคารพต่อกัน มีความไว้วางใจกัน มีจารีตและมิตานิยมต่างตอบแทนซึ่งกันและกันจะมีผลต่อความสัมพันธ์ของคน ซึ่งจะส่งผลต่อการจัดระเบียบเศรษฐกิจสังคม ความเป็นชุมชนและเกิดผลดีต่อการดำเนินกิจกรรม

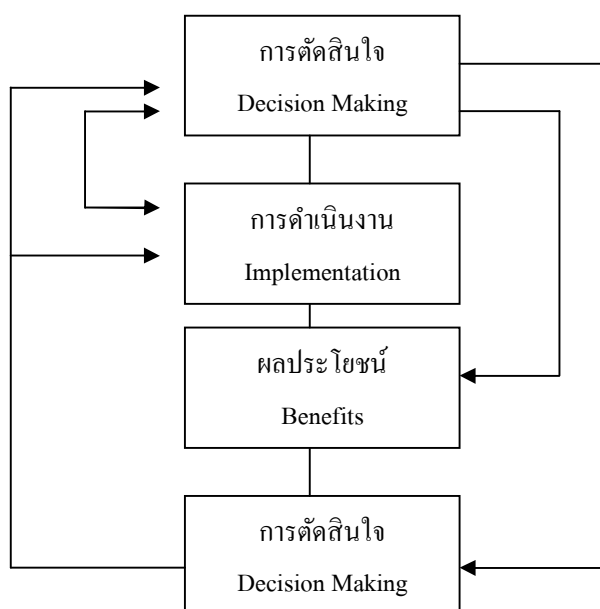
แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

1. ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน

ความหมายของการมีส่วนร่วม (Participation) ได้มีผู้ให้คำจำกัดความไว้มากมายมากดังเช่น

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2531 : 48) กล่าวถึงความหมายของการมีส่วนร่วม (participation) หมายถึง การที่บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการใดกิจการหนึ่ง โดยมากเป็นกิจการของหมู่คณะที่บุคคลมีส่วนได้เสียอยู่ด้วย การทำงานเป็นคณะทำให้เกิดความรู้สึกว่า ตนเองมีส่วนร่วมในงานของสมาชิกและผู้ร่วมงานแต่ละคนมีความสำคัญยิ่ง การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการพัฒนาสังคม

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527 : 3) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional Involvement) ของบุคคลในการดำเนินงาน (Implementation) เช่น การจัดองค์กร การกำหนดกิจกรรมพัฒนา เป็นต้น และการตัดสินใจยังมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องผลประโยชน์ (Benefits) และการประเมิน (Evaluation) ในกิจกรรมพัฒนาด้วย ดังปรากฏในภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 วงจรการมีส่วนร่วม

ที่มา : (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2527 : 3)

สมจิต ชันขวา (2544 : 21) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การทำงานร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความตั้งใจ โดยกระทำการงานดังกล่าวในห้วงเวลาและลำดับการที่ทรงประสิทธิภาพ คือ ถูกจังหวะและเวลาที่เหมาะสมกับทั้งกระทำการงานดังกล่าว ด้วยความรู้สึกผูกพันให้ประจักษ์ว่าเชื่อถือไว้วางใจได้ การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการเสริมสร้างพลังการทำงานกันเป็นกลุ่ม (Teamwork) ที่มีประสิทธิภาพ ในการเสริมสร้างและสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา เพราะการมีส่วนร่วมทำให้ผู้เกี่ยวข้อง หรือผู้มีส่วนร่วมเข้าใจสถานการณ์ และอุทิศตนมากยิ่งขึ้นเพื่อการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนา

อภิชัย พันธเสน (2533 : 165) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การมีอำนาจ การตัดสินใจที่เน้นให้เรื่องอำนาจและการควบคุม โดยประชาชนเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน

พริติก ถามุลตรี (2546 : 17) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้าไปดำเนินการกิจร่วมกันจนเกิดความผูกพันต่อสมาชิกละองค์การ เพื่อเกิดผลต่อตนเองและองค์การ

นิคม ผัดแสน (2540 : 7) การมีส่วนร่วม หมายถึง การร่วมแสดงความคิดเห็น วางแผน การเสียสละทรัพย์ แรงงาน การร่วมปฏิบัติงานตามโครงการหรือกิจกรรมในโรงเรียน ประถมศึกษา

กิตติชัย การโสภา (2536 : 14) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นกระบวนการที่มนุษย์สามารถกระทำการเปลี่ยนแปลงและควบคุมสภาพแวดล้อมของตนเองได้ เพราะประชาชนไม่ใช่วัตถุหรือสิ่งที่จะถูกกระทำการ เขาไม่ใช่ผู้ที่จะถูกพัฒนาหรือถูกผู้อื่นสั่งสอนได้ ประชาชนเท่านั้นที่จะพัฒนาและเรียนรู้ด้วยกระบวนการคิดไตร่ตรองหาทางเลือกการแก้ปัญหา และการลงมือกระทำเองเป็นการปลดปล่อยตัวเองจากข้อจำกัดต่างๆ และเพิ่มทักษะตนเองในการควบคุมสภาพแวดล้อมด้วยตัวเอง

วเรววรรณ เกื่อนนาดี (2544 : 17) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึงกระบวนการทำงานที่บุคลากรในองค์การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง การดำเนินงานขององค์การทุกขั้นตอนความเข้าใจ เต็มใจ และสบายใจ เพื่อให้งานบรรลุจุดมุ่งหมายตามที่กลุ่มต้องการ และทำให้บุคลากรเหล่านั้นเกิดความรู้สึก ร่วมรู้ ร่วมรับผิดชอบ

จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนหรือประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่การร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน ร่วมรับประโยชน์ สนับสนุน ช่วยเหลือ รวมทั้งติดตาม ควบคุม ไปจนเสร็จสิ้นโครงการหรือการปฏิบัติงานนั้นๆ

2. กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2531 : 11) กล่าวว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนต้องให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการทั้ง 8 ประการ ดังนี้

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหา สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนรวมตลอดจนความต้องการชุมชน
2. ร่วมค้นหา สร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงานหรือ โครงการหรือกิจกรรม เพื่อแก้ไขและสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วม
5. ร่วมปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชน ตามความสามารถของตนเองและหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผลและร่วมบำรุงรักษาโครงการกิจกรรมที่ได้ทำไว้ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ตลอดไป

นภา ชมไพบุลย์ (2529 : 14) ได้จำแนกกระบวนการการมีส่วนร่วมเป็น 3 ประการ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ เริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานขอความร่วมมือ
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางด้านสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล

โอวาท สุทธนารักษ์ (2530 : 24) ได้เสนอขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 7 ขั้นตอน คือ

1. การสำรวจขั้นต้น (preliminary Reconnaissance)
2. การศึกษาเพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัญหา (Priority Problem Identification)
3. การแสวงหาแนวทางแก้ไข (Search for Solution)

4. การกำหนดแนวทางแก้ปัญหา (Assessment for Solution)
5. การปฏิบัติงานโครงการ (Project Implementation)
6. การประเมินผลโครงการ (Formal Project Evaluation)
7. การพิจารณาทบทวนโครงการ หรือดำเนินโครงการให้บรรลุผล (Project Reconsideration of Completion)

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (2527 : 101) ระบุว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านหรือชุมชน ตามแนวคิดของ Uphoff & Yadav พิจารณาได้จาก พฤติกรรมในขั้นตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
4. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์
5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

วรวรรณ ตันทเสน (2546 : 6-7) ซึ่งให้เห็นกระบวนการของการมีส่วนร่วม ซึ่งเขาเรียกว่าเป็นขอบเขตของการมีส่วนร่วม 6 แบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาความต้องการของชุมชนหรือของกลุ่ม
2. การมีส่วนร่วมกำหนดแนวทางดำเนินการให้บรรลุผลในการแก้ปัญหา
3. การมีส่วนร่วมระดมทรัพยากรทั้งในและนอกชุมชน
4. การมีส่วนร่วมปฏิบัติตามแผนที่กำหนด
5. การมีส่วนร่วมควบคุมติดตามและประเมินผล
6. การมีส่วนร่วมจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นอย่างยุติธรรม

กระบวนการมีส่วนร่วมดังกล่าวจะเน้นการตัดสินใจของชุมชนและกลุ่ม เป็นประการสำคัญการมีส่วนร่วมมี 2 นัย คือ มติการมีส่วนร่วม และบริบทหรือสภาพปัจจัยสถานการณ์ สิ่งแวดล้อมการมีส่วนร่วมในแง่บริบท ได้แก่ ลักษณะการมีส่วนร่วมในกิจกรรม และวิธีการเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจูงใจ ลักษณะการร่วม ขอบเขต ระยะเวลา หรือลักษณะกิจกรรมที่เข้าร่วมตลอดจนผลของการมีส่วนร่วม

ข้อมูลเกี่ยวกับจังหวัดเพชรบูรณ์

1. ประวัติจังหวัดเพชรบูรณ์

จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นจังหวัดที่เก่าแก่ สันนิษฐานว่ามีมาก่อนกรุงสุโขทัย จากตำนานและหลักฐานจากเมืองศรีเทพ เมืองนครเดิด และเมืองลุมพาย ลักษณะชุมชนกระจายอาศัยอยู่ตามลุ่มแม่น้ำป่าสักจากการวิเคราะห์ที่สมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงวิเคราะห์ว่าเมืองเพชรบูรณ์มีผังเมืองคล้ายกับเมืองพิษณุโลก คือใช้แม่น้ำไว้กลางเมืองเหมือนกัน และมีสถาปัตยกรรมแบบสุโขทัยอยู่รอบๆ ได้แก่ เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ (ดอกบัวตูม) ที่วัดมหาธาตุ ส่วนที่ 2 สันนิษฐานว่าอยู่ในสมัยอยุธยาในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่สร้างเมืองเพื่อเตรียมความปลอดภัยในการมีสัมพันธกับชาวยุโรป จากหลักฐานซากกำแพงเมืองก่อขึ้นด้วยอิฐขนาดใหญ่ในตัวเมืองเพชรบูรณ์ที่ยังคงมีหลงเหลืออยู่ ทางด้านทิศตะวันออก ทิศตะวันตก และทิศใต้ของวัดไตรภูมิ (ธงชัย จันทรรุ่งเรือง, 2539 :3)

2. เพชรบูรณ์ในสมัยสุโขทัย

จากหลักฐานศิลาจารึกหลักที่ 1 ได้กล่าวไว้ว่าการขยายตัวของอาณาจักรสุโขทัยในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ได้มีการขยายอาณาจักรมา ทางด้านทิศตะวันออก ถึงลุ่มแม่น้ำป่าสัก เมืองลุมพาย ถึงฝั่งโขงเวียงจันทร์และเวียงคำ จากหลักฐานหลักที่ 8 และศิลาจารึก วัด อโศการาม หลักที่ 93 (สมัยพระมหาธรรมราชาลิไทย) ได้กล่าวไว้ว่า “ทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ ทรงทำเมือง วัชชะปุระแลหลักฐานอีกอย่างก็ชี้วัดได้ว่าเพชรบูรณ์เกิดขึ้นในสมัยสุโขทัยคือ พุทธสถาปัตยกรรมสมัยสุโขทัยแท้ และในการขุดค้นทางโบราณคดีพระเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ วัดมหาธาตุ เมื่อ พ.ศ. 2510 ค้นพบศิลปะมากมาย เช่น เครื่องสังคโลกของไทย และเครื่องถ้วยกับตุ๊กตาจีน”(ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ สภาวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ และสำนักศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, 2539:3)

3. เพชรบูรณ์ในสมัยอยุธยา

ในรัชสมัยของพระบรมไตรโลกนาถ มีการปรับปรุงการปกครองหัวเมืองได้มีการแต่งตั้งเจ้าเมืองให้มีตำแหน่ง เป็นพระยาเพชรรัตนภักดีพิริยะพาหะ เจ้าเมืองโทศักดินาหมื่นไธสมย์ พระมหาธรรมราชาได้แต่งตั้งพระนเรศวรเป็นมหาอุปราช ปกครองหัวเมืองเหนือหัวเมืองเพชรบูรณ์ และให้พระยาศรีอมรรัตน์ เจ้าเมืองวิเชียรบุรี ยกทัพไปจับไล่พระยาละแวกที่เข้ามาถึงเมืองโคราช และสระบุรี สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้พัฒนาเมืองเพชรบูรณ์ให้เป็นเมืองหน้าด่านติดกับลาวโดยก่อกำแพงแน่นหนามั่นคง

4. เพชรบูรณ์ในสมัยรัตนโกสินทร์

รัชสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรด ให้สำรวจและเขียนแผนที่จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งมีลักษณะที่ล้อมแม่น้ำป่าสัก ในสมัยรัชการที่ 5 ได้โปรดให้กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสด็จมาตรวจราชการเมืองในกลุ่มแม่น้ำป่าสัก และได้เสด็จมาถึงเมืองเพชรบูรณ์ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงนิพนธ์รายงานเรื่องความไข้เมืองเพชรบูรณ์ และได้มีการปฏิรูปการปกครองหัวเมือง โดยจังหวัดหล่มสักได้ได้กับมณฑลอุดร และมณฑลนครราชสีมา ในปี พ.ศ. 2477 ยุบมณฑลเพชรบูรณ์ ให้ขึ้นเป็นมณฑลพิษณุโลก เพื่อเป็นการลดค่าใช้จ่ายกลางคมนาคมก็สะดวกขึ้นแล้ว ส่วนอำเภอหล่มสักยุบเป็นอำเภอที่ชื่อว่าอำเภอวัดป่า ต่อมาปี พ.ศ. 2481 จึงเปลี่ยนชื่อกลับมาเป็นอำเภอหล่มสักในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 สมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้เซ็นสัญญาร่วมมือกับญี่ปุ่นและประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร กรุงเทพฯและเมืองรอบๆ ถูกโจมตี จอมพล ป.พิบูลสงคราม จึงคิดย้ายเมืองหลวงมาตั้งที่เพชรบูรณ์ ในปี พ.ศ. 2487 แต่สภาพผู้แทนไม่เห็นชอบ (ธงชัย จันทน์รุ่งเรือง,2539:4)

5. ภูมิศาสตร์จังหวัดเพชรบูรณ์

1) ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดเพชรบูรณ์ มีลักษณะภูมิประเทศ ประกอบด้วย สันฐานหลัก 2 แบบ คือ ที่ราบเป็นแนวยาวในแนวเหนือ - ใต้ และเทือกเขาสูง หรือเนินเขา ทั้งสองข้างขนานกับที่ราบ เนื่องจากเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีภูเขารอบรอบ จึงทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบในหุบเขา ลักษณะที่ลุ่มแบบท้องกระทะ หรือแอ่งแอ่งกระทะประกอบด้วยเนินเขา ลอนลูกคลื่น ป่า และที่ราบเป็นตอนๆ สลับกันไป พื้นที่มีลักษณะลาดชันจากเหนือลงไปใต้ ตอนเหนือมีทิวเขาสูง ตอนกลางของจังหวัดเป็นที่ราบและมีเทือกเขาเพชรบูรณ์ขนานกันทั้งสองด้าน ทั้งทางทิศตะวันตกและทิศตะวันออก คือ ทิศตะวันออกมีภูเขาส่งเป็นเทือกเขายาวตลอดแนว ตั้งแต่เหนือจดใต้ ติดต่อกันจังหวัดเลย ขอนแก่น ชัยภูมิ ถึงสระบุรี ทิศตะวันตกเป็นภูเขาส่ง ยาวตลอดแนวตั้งแต่เหนือจดใต้ ติดต่อกับเขตจังหวัดพิษณุโลก พิจิตร นครสวรรค์และจังหวัดสระบุรี ถ้าหากอยู่ในตัวจังหวัดเพชรบูรณ์ จะมองเห็นภูเขาล้อมรอบทั้งสี่ด้าน

2) ลักษณะภูมิอากาศ

จากการจำแนกสภาพภูมิอากาศตามระบบของ คอป เพน (Kop Pen) จัดให้บริเวณจังหวัดเพชรบูรณ์ที่มีลักษณะอยู่ในโซนร้อน แบบฝนเมืองร้อนเฉพาะฤดู โดยได้รับอิทธิพลจากมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดพาเอาความชุ่มชื้นขึ้นสู่ประเทศทำให้มีฝนตกชุก ในช่วงกลางเดือนพฤษภาคมถึงประมาณเดือนกันยายน และในช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ ได้รับอิทธิพลจากลมตะวันตกเฉียงเหนือ พัดพาเอาความหนาวจากประเทศจีนมีผลทำให้อากาศหนาวเย็น บริเวณที่สูง

ตอนบนของจังหวัด บริเวณอำเภอน้ำหนาว อำเภอหล่มเก่า และอำเภอเขาค้อ นานราว 6 เดือน ประมาณเดือนตุลาคมถึงเดือนมีนาคม

3) ที่ตั้ง

จังหวัดเพชรบูรณ์ตั้งอยู่ในภาคกลางตอนบนของประเทศไทย อยู่ตรงบริเวณระหว่าง ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน ประมาณเส้นรุ้ง (Latitude) ที่ 15 ถึง 20 องศา ถึง 17 องศา 10 ลิปดาเหนือ กับเส้นแวง (Longitude) ที่ 100 องศา 40 ลิปดา ถึง 101 องศา 45 ลิปดาตะวันออก อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ประมาณ 114 เมตร อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ตามเส้นทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 1 และหมายเลข 21 ระยะทางประมาณ 346 กิโลเมตร

4) อาณาเขตติดต่อ

เนื่องจากจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นจังหวัดที่ค่อนข้างยาว ทอดยาวในแนวทิศเหนือ - ใต้ จึงทำให้จังหวัดเพชรบูรณ์มีเขตการปกครองติดต่อกับเขตจังหวัดใกล้เคียงถึง 7 จังหวัด คือ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	จังหวัดเลย
ทิศใต้	ติดต่อกับ	จังหวัดลพบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	จังหวัดขอนแก่นและชัยภูมิ
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดพิจิตร

และจังหวัดนครสวรรค์

5) ขนาด

จังหวัดเพชรบูรณ์ มีเนื้อที่ประมาณ 12,668.42 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 7.9 ล้านไร่ และมีพื้นที่เท่ากับร้อยละ 13.80 ของขนาดพื้นที่ภาคกลาง ซึ่งมีจังหวัดทั้งสิ้น 22 จังหวัด รวมทั้งกรุงเทพมหานคร

ในปัจจุบันเพชรบูรณ์แบ่งออกเป็น 11 อำเภอ และในแต่ละอำเภอ มีขนาดพื้นที่ในการปกครองดังนี้

1. อำเภอเมืองเพชรบูรณ์	2,810.00	ตารางกิโลเมตร
2. อำเภอหล่มสัก	1,535.35	ตารางกิโลเมตร
3. อำเภอหล่มเก่า	927.07	ตารางกิโลเมตร
4. อำเภอวิเชียรบุรี	1,632.00	ตารางกิโลเมตร
5. อำเภอชนแดน	1,137.00	ตารางกิโลเมตร
6. อำเภอหนองไผ่	1,360.20	ตารางกิโลเมตร
7. อำเภอศรีเทพ	801.00	ตารางกิโลเมตร

8. อำเภอบึงสามพัน	489.80	ตารางกิโลเมตร
9. อำเภอวังโป่ง	543.00	ตารางกิโลเมตร
10. อำเภอน้ำหนาว	620.00	ตารางกิโลเมตร
11. อำเภอเขาค้อ	1,333.00	ตารางกิโลเมตร

6) เผ่าพันธุ์กายภาพของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์

ชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ ส่วนใหญ่เป็นคนเชื้อชาติไทย สัญชาติไทย และมีชนส่วนน้อยที่เป็นคนต่างด้าว เช่น ชาวจีน ชาวญวนและชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆปัจจุบันปัญหาเกี่ยวกับชนส่วนน้อยนี้ลดลงไปมากเนื่องจากนโยบายของการเมือง

แต่เนื่องจากสภาพจังหวัดเพชรบูรณ์ ในอดีตมีสภาพเป็นป่าดงดิบ จึงทำให้คนต่างจังหวัดเข้ามาแสวงหาที่ทำกินมากมายถึงแม้จังหวัดเพชรบูรณ์จะได้ชื่อว่า “ดินแดนแห่งความตาย” เนื่องจากพิษไข้มาลาเรียซึ่งมีอยู่ชุกชุมแต่ก็ไม่ทำให้คนหวาดหวั่นประการใด ยังคงอพยพเข้ามาเสี่ยงตายกันอยู่เรื่อยๆทำให้เพชรบูรณ์ปัจจุบันเป็นศูนย์รวมของคนทั่วประเทศก็ว่าได้ จนบางท่านให้ความเห็นว่าเพชรบูรณ์เป็นดินแดนไปสู่หลายๆภาคไม่ว่าจะเป็นภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคตะวันตก จึงทำให้ประชาชนทั้งทุกสารทิศหลั่งไหลมาสู่เพชรบูรณ์ จึงทำให้เพชรบูรณ์มีความเจริญมากขึ้นในระยะเวลาอันรวดเร็ว

7) ภาษาของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์

หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปะจังหวัดเพชรบูรณ์ และสำนักศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ กล่าวถึง ภาษาของชาวเพชรบูรณ์ไว้ว่า จากข้อมูลที่ได้ศึกษารวบรวมวรรณกรรมของเพชรบูรณ์เราจะพบว่า ลักษณะภาษาของชาวเพชรบูรณ์ที่ปรากฏอยู่ในโบราณนั้นมีทั้งภาษาไทยน้อยและภาษาไทยคำ อันเป็นภาษาที่มีประวัติความเป็นมายาวนานมิใช่ในคนไทยเชื้อสายลาวทั่วไป ลักษณะของภาษาไทยคำ

1. ออกเสียงพยัญชนะหลักที่ 3 คือ ค แทนหลักที่ 1 คือ ก เช่น กรรม เป็นคะลำ เลี้ยว เป็น เกี้ยว
2. ออกเสียง ร เป็น ฮ เช่น รัก เป็น ฮัก , เรือน เป็น เอือน, รีบ เป็น ฮีบ
3. พยัญชนะหลักที่ 1 ได้แก่ ก จ ต ป ควบกับ ร จะกลายเป็นพยัญชนะหลักที่ 2 ได้แก่ ข ฉ ถ ผ ดังนั้น กราบ เป็น ขาบ, โปรด เป็น โผด, ปราง เป็น ผาง ,ปราบ เป็น ผาบ
4. ออกเสียง ส เป็น จ เช่น สิ่ง เป็น นึ่ง
5. ไม่มีเสียงควบกล้ำของพยัญชนะ ร และ ล

8) ประชากร

ในปี พ.ศ. 2551 ประชากรในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีจำนวน 996,231 คน (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ,2551:เว็บไซต์)ประชากรนับถือศาสนาพุทธ และมีศาสนาคริสต์ อิสลามบ้างเป็นส่วนน้อย

9) สภาพเศรษฐกิจและสังคม

สภาพเศรษฐกิจ ชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ มีรายได้เฉลี่ยต่อบุคคล 15,826 บาทต่อปี พ.ศ. 2532 สภาพเศรษฐกิจของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก อันดับแรกมีการเพาะปลูกพืชไร่จำพวกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มากที่สุด และรองลงมา ได้แก่ ถั่วเขียว ถั่วลิสง อันดับสองมีการเพาะปลูกข้าวและการทำสวนผลไม้ เช่น มะขามหวานนอกจากนั้นยังมีการปลูกยาสูบ พืชผักผลไม้เมื่อหนาว ไม้ดอกไม้ประดับนอกจากนั้นก็มีอาชีพประมงสัตว์ จังหวัดเพชรบูรณ์มีทำเลเหมาะแก่การเลี้ยงสัตว์ เนื่องจากมีเนินเขาอยู่ทั่วไป พื้นที่อุดมสมบูรณ์ จึงมีการเลี้ยงสัตว์ทุกอำเภอ เช่น โคเนื้อ กระบือ สุกร และสัตว์ปีกเพื่อบริโภคและเป็นรายได้เสริมสภาพสังคม ชาวเพชรบูรณ์ นับถือศาสนาพุทธมากที่สุด รองลงมาศาสนาคริสต์ และด้านการศึกษา มีการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับอุดมศึกษา

10) พืชเศรษฐกิจของจังหวัดเพชรบูรณ์

จังหวัดเพชรบูรณ์มีการปลูกมะขามหวานมานาน และนิยมปลูกกันมากจนกลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดเพชรบูรณ์ซึ่งเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่ามะขามหวานเมืองเพชรบูรณ์ มีรสนุ่มเป็นเลิศ และยังกลายเป็นไม้ผลที่เป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดตลอดจนเป็นของฝากของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ไปสู่เพื่อนเพื่อน หรือบุคคลที่เคารพนับถือ

ข้อมูลประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์

1. ศิลปกรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์

กลุ่มชนของจังหวัดเพชรบูรณ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ มีกลุ่มสืบเชื้อสายและอพยพมาจากหลายภูมิภาค เพราะพื้นที่อาณาเขตของจังหวัดเป็นพื้นที่ยาวและล้อมรอบด้วยวัฒนธรรมหลากหลายดังนั้น ประชากรของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ จึงมีประชากรทั้งที่เดิมที่อาศัยอยู่ และมีกลุ่มชนอื่นที่อพยพเข้ามาทำมาหากินเป็นจำนวนมาก จึงทำให้เกิดวัฒนธรรมหลากหลายทั้งด้านจิตรกรรม ด้านสถาปัตยกรรม ด้านประติมากรรม

2. ด้านจิตรกรรม

1) จิตรกรรมฝาผนังวัดนาทราย

วัดนาทรายปัจจุบันนี้ มีชื่อว่า “วัดศรีมงคล” ตั้งอยู่บ้านนาทราย ตำบลวังบาล อำเภอล่มเกล้า จะสร้างมาแต่ พ.ศ. ใดไม่สามารถสืบทราบได้เพียงแต่อาศัยคำบอกเล่าของผู้ที่มีอายุมากที่สุด ในหมู่บ้าน ว่าเดิมของกลุ่มชนหมู่บ้านนี้ได้อพยพมาจากประเทศลาว เมื่อมาตั้งหมู่บ้านเป็นหลักแหล่งแล้วจึงได้สร้างวัด จึงสันนิษฐานได้ว่า วัดนี้คงสร้างประมาณตอนปลายกรุงศรีอยุธยา โบสถ์ก็คงสร้างไว้เรียกกันมากับวัด อายุคงประมาณ 200 ปีเศษ ผังภายในโบสถ์ทั้งสี่ด้าน มีภาพเขียนสวยงามมีผู้ที่เคยไปเห็นภาพเขียนที่วัดเชตุพนแล้วเปรียบเทียบกับเหมือนกันถือว่าเป็นภาพเขียนที่เก่าแก่มีความสวยงามแบบ โบราณภาพที่เขียนเป็นประวัติพระเจ้าลิขชาติ เป็นภาพที่สะท้อนให้เห็น วิถีชีวิตภูมิปัญญาพื้นบ้านของประชาชนสมัยนั้น เป็นภาพที่สะท้อนให้เห็นถึงการเป็นอยู่อย่างใด เช่น การประกอบอาชีพต่างๆ หานเนื้อ หาลูกตา ตลอดจนการเสพสม ภาพหมู่บ้านมีผู้คนมากมาย ภาพการค้าขายทางเรือ เป็นหลักฐานเด่นชัดได้ว่ามีความเจริญรุ่งเรืองได้เข้ามามีบทบาทต่อสังคมในสมัยนั้น และภาพบางตอนมีคนจีนถักผมเปียภาพนรกสวรรค์แบ่งปรัชญาพื้นบ้านไว้เป็นคติเตือนใจ ปรากฏให้เห็นบ้างแต่เลือนรางลักษณะเทคนิคของการเขียนภาพนั้นนับว่าเป็นฝีมือชั้นครู ซึ่งลีลาการเขียนภาพมีลักษณะอ่อนช้อย สีสันสวยงามใช้สีฝุ่นผสมกาวหนังระบายภาพ ตัดเส้นแบบแบน เขียนภาพบนฝาผนังปูนเขียนด้วยสีฝุ่นยากที่จะหารูปภาพที่ปรากฏในจังหวัดเพชรบูรณ์

ที่จะหารูปภาพที่ปรากฏในจังหวัดเพชรบูรณ์

ภาพที่ 2.2 จิตรกรรมฝาผนังวัดนาทราย

2) อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ

อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ค้นพบในเมืองศรีเทพมีอายุไม่ต่ำกว่า 1,000 ปี เป็นเมืองที่ขอมสร้างขึ้นในระยะเวลาใกล้เคียงกันกับเมืองพิมาย

ลพบุรี เพื่อเป็นศูนย์กลางการเผยแพร่วัฒนธรรมของขอมไปสู่อาณาจักรทวารวดี ปัจจุบันมีซากตัวเมือง กำแพง และปรางค์ปรากฏอยู่บริเวณที่ตั้งเป็นที่ราบมีกำแพงดินสูงรอบเมือง มีโบราณสถานประมาณ 134 แห่ง ศิลปกรรมที่สำคัญได้แก่ ปรางค์ศรีเทพ ปรางค์สองพี่น้อง เขาค้างใน

ในข้อเท็จจริงปริมาณของเมืองโบราณศรีเทพ ไม่ได้มีอาณาเขตอยู่แต่ขอบคูน้ำคันดินเท่านั้นเพราะพบหลักฐาน เช่น ศาสนาและรูปเคารพและรูปเคารพกระจายทั้งในบริเวณนอกเมืองและในเมือง ที่สำคัญก็คือ ถ้ำเขามอรัตน์ ที่ต้องข้ามลำน้ำป่าสักและห่างจากเมืองศรีเทพไปทางทิศตะวันตก ราว 12 กิโลเมตร ปรากฏการสักรูปเคารพที่รวมกับเมืองศรีเทพบริเวณปากทางเข้าถ้ำ ชาวเมืองศรีเทพโบราณแสดงพระพุทธรูปขนาดใหญ่เป็นพระพุทธรูปยืน หน้าตรง มีการสลักรูปดอกบัวเป็นฐานพระโพธิสัตว์ศรีอารยศรีเมตไตร

ณ ตำแหน่งกลางเมืองมีศาสนาสถานขนาดใหญ่ ชื่อเขาค้างในศาสนาพุทธ มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบทวารวดี เช่นเดียวกันกับเจดีย์วัดโขลง ที่เมือคูบัวจังหวัดราชบุรี ผังพื้นทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ขนาดกว้าง 28.40 เมตรยาว 44.30 เมตร สูงประมาณ 12 เมตรใช้ศิลาแลงเป็นวัสดุหลัก ด้านบนมีร่องซากเจดีย์ขนาดใหญ่

ทางนอกเมืองศรีเทพด้านทางเหนือ ปรากฏโบราณสถานบ้านสปรีอ ห่างจากเมืองศรีเทพไปราว 11.5 กิโลเมตร โบราณสถานในกลุ่มนี้คือ เขาค้างนอกซึ่งเป็นโบราณที่ใหญ่ที่สุดของศรีเทพ นอกจากนี้ยังมีปรางค์ฤๅษีทางทิศเหนือ และกลุ่มโบราณเขาค้างแก้วทางทิศใต้ และมีถ้ำเขามอรัตน์ทางทิศตะวันตก

ศรีเทพช่วงพุทธศตวรรษที่ 16 - 18 สถาปัตยกรรมในช่วงนี้ ศรีเทพถูกรอบงำด้วยอิทธิพลทางการเมืองจากอาณาจักรเขมรพระนคร ซึ่งรุ่งเรืองอำนาจในขณะนั้น มีผลกระทบต่อดินแดนน้อยใหญ่ในแถบนี้เช่นกัน ขณะที่อำนาจทางทวารวดีทางตะวันตกของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาเริ่มสลายตัวลง โบราณสถานปรางค์ศรีเทพ เป็นสถาปัตยกรรมในศิลปะร่วมเขมรหันหน้าไปทางทิศตะวันตกลักษณะของปรางค์แห่งนี้ส่วนฐานก่อด้วยศิลาแลง เป็นฐานบัวลูกฟักแบบเดียวกับสถาปัตยกรรมเขมรทั่วไป ส่วนตัวเรือนธาตุก่อด้วยอิฐแบบเดียวกับปรางค์สองพี่น้อง ในการขุดค้นบริเวณดังกล่าวพบชิ้นส่วนทับหลังรูปลายสลักต่างๆชี้ให้เห็นว่าปรางค์ดังกล่าวน่าจะสร้างอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 16 - 18 โดยเป็นศาสนาฮินดู และต่อมาภายหลังได้ถูกดัดแปลง โดยนำหินทรายมาสลักเพื่อเปลี่ยนแปลงแต่ไม่สำเร็จ จึงทิ้งร้างจนถึงปัจจุบัน

โบราณสถานปรางค์สองพี่น้อง ลักษณะทางสถาปัตยกรรมเป็นปรางค์ 2 องค์หันหน้าไปทางทิศตะวันออกฐานก่อด้วยศิลาแลง องค์ปรางค์หรือองค์เรือนธาตุก่อด้วยอิฐมีประตูทางเข้าทางเดียว ส่วนอีก 3 ด้าน ทำเป็นประตูหลอก มีมุขในลักษณะคล้ายซุ้มหน้าบันยื่นออกมาทั้ง 4 ด้านยกเว้นด้านหน้าของปรางค์องค์ใหญ่ที่ยื่นออกมาจากการขุดแต่งทางโบราณคดี พบทับ

หลังและเสาประดับกรอบประตู โดยทับหลังจำหลักเป็นอุมาเหศวร คือ สถักรูปพระอิศวรอุ้มนาง
 ปารพตี ประทับนั่งอยู่เหนือ โคอศุกราชรูปแบบทางศิลปะเครื่องประดับสถาปัตยกรรมเหล่านี้
 สามารถกำหนดอายุปรากฏ 2 ฟัน้องให้อยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 16 – 17 ในศิลปะขอมแบบบาปวน
 ต่อมากรวัด ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อเป็นเทวสถานในศาสนาฮินดู และต่อมาได้ดัดแปลงเป็นพุทธสถาน

ภาพที่ 2.3 ปรากฏศรีเทพ

ภาพที่ 2.4 ปรากฏสองพี่น้อง

3) วัดมหาธาตุ

วัดมหาธาตุเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองของชาวเพชรบูรณ์ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
 ภายได้สันนิษฐานว่า วัดมหาธาตุสร้างมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย เมื่อครั้งมาเมืองเพชรบูรณ์ ได้จารึกไว้
 ในหนังสือนิทานโบราณคดีไว้ว่า วัดมหาธาตุมีเจดีย์ใหญ่ฐานสี่เหลี่ยม แต่ยอดได้หักชำรุด มีลักษณะ
 คล้ายเจดีย์ที่อยู่ในเมืองเก่าสุโขทัย คือเจดีย์แบบดอกบัวตูมอยู่บนยอด เรียกว่า เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์
 แบบสุโขทัย

ภาพที่ 2.5 เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์แบบสุโขทัย

4) วัดไตรภูมิ

วัดไตรภูมิมีปรางค์ที่เก่าแก่อยู่หลังพระอุโบสถมีลักษณะแบบอยุธยาเป็นรูปทรงปรางค์ 1 องค์ เรือนธาตุและบัลลังก์มีฐานซ้อนกันขึ้นไปจากฐานพระปรางค์ย่อมุมไม้ 12 ซึ่งเป็นลักษณะของศิลปะอยุธยาอย่างชัดเจน

ภาพที่ 2.6 พระปรางค์เก่าวัดไตรภูมิ

5) ด้านประติมากรรม

อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ

อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพนอกจากจะมีสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นแล้วยังมีประติมากรรมที่ทรงคุณค่าคือ ประติมากรรมปูนปั้นแบบนูนสูง ที่สวยงามติดอยู่ฐานเขาค้างในมีลักษณะเป็นรูปคนแคะทำนั้ ส่วนหน้าตาไปตามจินตนาการของผู้สร้าง ลักษณะศิลปกรรมของเมืองศรีเทพเป็นศิลปะแบบขอม หรือสมัยลพบุรี อย่างเห็นได้ชัด ดังเช่น เทวรูปพระนารายณ์ รูปยักษ์ เทพารักษ์ ทำด้วยหินศิลาแลง ปูนปั้นลายผักกูดแบบนูนสูงติดอยู่บนฐานเขาค้างใน การสร้างองค์ปรางค์ ใช้ศิลาแลงมาประกอบการสร้างโบราณสถาน และพร้อมกันนี้ยังศิลปะแบบทวาราวดีปะปนอยู่ เช่น ธรรมจักร หรือพระพุทธรูป ศิลาธรรมจักร

เมืองศรีเทพจัดเป็นหนึ่งในเมืองโบราณยุคแรกที่มีร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของชาวอินเดียในสมัยคุปตะและหลังสมัยคุปตะ จากการค้นพบประติมากรรม เนื่องในศาสนาพราหมณ์ที่มีอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 9 – 14 จำนวนหลายองค์ที่เมืองศรีเทพ คือ ประติมากรรมศิลาพระนารายณ์สวมหมวกทรงกระบอก อาจนำไปสู่ข้อสันนิฐานได้ว่า มีชุมชนชาวอินเดียที่นับถือศาสนาพราหมณ์ไวยณพนิกาย เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ภายในศรีเทพ

พระพุทธรูปสมัยทวาราวดี สลักด้วยศิลาทรายสีเทา สูงประมาณ 2.18 เมตรซึ่งกล่าวได้มาจากเมืองศรีเทพเช่นเดียวกัน พระพักตร์เป็นแบบทวาราวดีอย่างแท้จริงมีคพระศกมีขนาดใหญ่และมีเกตุมาลาที่ยังไม่มีรัศมีอยู่อยู่ข้างบน แต่หน้าประหลาดที่ว่ามีรูเจาะเป็นอุณาโลมที่พระนลาฏพระขนงและพระเนตรกระเจารูสำหรับฝังโลหะ พระองค์ยืนตรงตรองจิวรห่มคลุมแต่ชายจิวรสองข้างพระองค์ได้หักหายไป รวมทั้งพระขงตั้งแต่พระขานุ (หัวเข่า) ลงมาด้วย การกำหนดพระพุทธรูปองค์นี้ อาจทำได้ค่อนข้างยาก แต่ถ้าเรานึกถึงการเจาะศิลาแลงและสัมฤทธิ์สำหรับฝังโลหะในประติมากรรมเป็นที่นิยมทำกันมาก ในศิลปะขอมสมัยบาปวน นักวิชาการบางท่านกล่าวถึงลักษณะทางศิลปะของพระพุทธรูปศาสนาและศาสนาฮินดูในเมืองศรีเทพก็เกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน

นอกจากนี้ยังได้ค้นพบ พระพุทธรูปแบบทวาราวดีมีจารึกเป็นคาถา เข รัม มาฯ ภาษาบาลีบนฐาน ซึ่งแสดงว่าอิทธิพลของศิลปะทวาราวดี ได้แพร่เข้ามายังเมืองศรีเทพ นอกจากนี้ยังมีผู้ค้นพบเศษธรรมจักรศิลาขนาดเล็กค่อนข้างใหญ่มีลายสลักแบบทวาราวดี ซึ่งปัจจุบันรักษาการอยู่ที่ว่าการอำเภอศรีเทพ อนึ่งถ้ำมอรัตน์ ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากเมืองศรีเทพไปทางทิศตะวันตก ยังมีศาสนาพุทธมหายานจากอาณาจักรศรีวิชัยทางใต้ของประเทศ

ศิวลึงค์ เทวสตรี ทวารบาลและรูปพระอาทิตย์ อันคล้ายคลึงกับประติมากรรมในสมัยพราหมณ์ที่สำคัญ คือ เทวรูป พระนารายณ์สวมหมวกทรงกระบอก 8 เหลี่ยม และแผ่นทองคำสลักลายเป็นรูปพระนารายณ์ยืนด้วยอาการไตรภักดิ์ ที่จริงแล้วเมืองศรีเทพประสม

ประธานวัฒนธรรมต่างรูปแบบให้เข้ากันได้ดี เห็นได้จากชุมชนนี้สร้างเทวรูปสวมหมวกแปดเหลี่ยมแบบศรีเทพ ซึ่งนับเป็นประติมากรรมสกุลช่างศรีเทพ เชื่อกันว่าตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ 11 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเทวรูปในศาสนาพราหมณ์ เช่น เทวรูปพระนารายณ์ พระกฤษณะและพระอาทิตย์

วัตถุที่สำคัญคงเป็นรูปศิลาทราย สูงประมาณ 1.14 เมตร เป็นประติมากรรมที่มีใบหน้าหลัก แสดงอารมณ์ ยิ้มแย้ม ซึ่งค้นพบที่เมืองศรีเทพ อย่างไรก็ตามเศียรนี้ก็มีการสวมหมวกอยู่ด้านล่าง และมีลวดลายอยู่เบื้องล่าง และมีลวดลายคล้ายลายไม้ ประดับอยู่สามด้าน ตรงกลางมีขนาดใหญ่ สวมตุ้มหูกลม มีลายดอกไม้หูกกลีบสลักอยู่ภายใน อยู่บนประภาณทล เทวรูปองค์นี้ ยืนตรง แบบเทวรูปพระอาทิตย์ ร่องรอยการแตกหักแสดงว่าเดิมมีกรทั้งหมด 4 กร

แผ่นทองสูงประมาณ 30 เซนติเมตร คุณเนเทวรูปพระนารายณ์ยืนด้วยอาการตรึงค์ สวมหมวกทรงกระบอกซึ่งมีลวดลายลูกประคำประดับและข้างบนมีลวดลายคล้ายดอกบัวมีประภาณทลเป็นรูปไข่อยู่ด้านหลัง พระองค์สวมกุณฑล (ตุ้มหู) กรองคอ (สร้อยคอ) และพาหุรัด (กำไลต้นแขน) ชายพระเกศาประอยู่เหนือพระอังสา ที่ทราบว่าเป็นพระนารายณ์อย่างแน่นอนนั้นเพราะว่ามี 4 กร แผ่นทองนี้อายุราว ศตวรรษที่ 13 เพราะมีอิทธิพลพื้นเมืองเข้ามาปะปนกับศิลปะอินเดียแล้ว

สำหรับการขุดแต่ง เขาค้างใน ครั้งสุดท้ายโดยนายนิติและคณะซึ่งเป็นนักโบราณคดีกรมศิลปากร ได้ดำเนินการขุดแต่งทางด้านทิศตะวันออกซึ่งเป็นด้านหน้าของโบราณสถาน จากการขุดแต่งปรากฏว่าโบราณแห่งนี้ก่อด้วยอิฐศิลาแลงมีฐานเป็นลวดลายเครื่องประดับ ภาพปูนปั้นที่ได้จากการขุดแต่งสามารถจำแนกได้ออกเป็น 3 ประเภท อันได้แก่ รูปบุคคล รูปสัตว์ และรูปพรรณพฤกษา

1. รูปบุคคล ภาพปูนปั้นประเภทนี้พบน้อยชิ้น ทั้งสภาพก่อนข้างสมบูรณ์และชำรุดแตกหัก ภาพดังกล่าวประกอบด้วยรูปมารหรือคนแคระ นอกจากนี้ยังมีรูปศีรษะบุคคลส่วนขา ส่วนแขน และส่วนของใบหน้า รวมทั้งเครื่องประดับร่างกาย ซึ่งล้วนแต่ชำรุดทั้งสิ้น

2. รูปสัตว์ ภาพปูนปั้นรูปสัตว์ ประกอบด้วย ส่วนศีรษะของม้า สิงคันท ส่วนขาซึ่งเป็นขาของช้าง และส่วนลำตัวซึ่งน่าจะเป็นสัตว์ปีกจำพวกนกหรือหงส์ ภาพทั้งหมดมีสภาพไม่สมบูรณ์

3. รูปพรรณพฤกษา ภาพปูนปั้นประเภทสุดท้ายได้แก่ ลายก้านขด ลายใบไม้ ลายกนก ลายกระจัง รวมทั้งลายเรขาคณิต (สี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม ลายวงกลม ลายผสม) ลวดลายเหล่านี้มีสภาพแตกหักไม่สมบูรณ์

ภาพที่ 2.7 ธรรมจักรหินทรายแกะสลัก

ภาพที่ 2.8 ประติมากรรมคนแคระแบกโบราณสถานเขาค้างใน

ภาพที่ 2.9 ประติมากรรมปูนปั้นเทวรูป เมืองศรีเทพ

6) วัฒนธรรมประเพณีของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์

ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ

งานประเพณีอุ้มพระดำน้ำ เป็นงานประเพณีเก่าแก่ของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ สืบทอดกันมาช้านานหลายชั่วอายุคน เป็นประเพณีที่แปลกไม่มีปรากฏในที่อื่นๆ ซึ่งในวันสาทรไทย ของทุกปีของชาวเพชรบูรณ์จะเดินทางไปร่วมพิธีกันอย่างคับคั่ง ประเพณีอุ้มพระดำน้ำเมื่อก่อนมารเรียกชื่อแตกต่างกันไป เช่น อุ้มพระดำน้ำ อุ้มพระสร่งน้ำ บางคนก็เรียกว่างานประเพณีสาทรไทยวัดไตรภูมิหรือประเพณีอัญเชิญพระสร่งน้ำก็ดี จนกระทั่งเดือนตุลาคม 2528 ทางคณะกรรมการได้ร่วมกันประชุมกันอย่างกว้างขวาง เพื่อหารือเกี่ยวกับการจัดงานอย่างเป็นทางการและมีมติให้ใช้ชื่อว่า งานประเพณี “อุ้มพระดำน้ำ” งานประเพณีดังกล่าวนี้ จะจัดขึ้นบริเวณวัดไตรภูมิ ถนนเพชรรัตน์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

พระพุทธรูปมหาธรรมราชา เป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิศิลปะสมัยลพบุรีหล่อด้วยเนื้อทองสัมฤทธิ์ หน้าตักกว้าง 13 นิ้ว สูง 18 นิ้ว ไม่มีฐาน พุทธลักษณะเป็นทรงเทริด พระพักตร์กว้าง พระโอษฐ์เบะ พระหนูป้านพระกรรณยาวเหยียด จนจรดพระอังสา ที่พระเศียรทรงเครื่องชฎาเทริด มีกระบังหน้า ทรงสร้อยพระศอ พาหุรัดและประคดเป็นลวดลายงดงามยิ่งเป็นศิลปะของขอมจึงสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยลพบุรี (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปะจังหวัดเพชรบูรณ์ สำนักศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์,ม.ป.ป.)

ภาพที่ 2.10 พระพุทธรูปมหาธรรมราชา

ตามประวัติที่เล่าสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคนแล้ว เมื่อประมาณ 400 ปีที่ผ่านมามีชาวเพชรบูรณ์กลุ่มหนึ่งมีอาชีพจับสัตว์น้ำ อยู่ในแม่น้ำป่าสัก อยู่มาวันหนึ่งชาวประมงกลุ่มดังกล่าวได้ออกหาปลาตามปกติเช่นทุกวัน เผลอวันนั้นเกิดเหตุการณ์ประหลาดตั้งแต่เช้าถึงบ่ายไม่มีใครจับปลาได้เลยซักตัวคล้ายกับว่าได้พื้นน้ำไม่มีสิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่เลย สร้างความงุนงงให้แก่พวกเขาเป็น

อย่างมาต่างพากันมานั่งปรึกษว่าจะทำประการใดดี ณ บริเวณที่ชายเหล่านี้นั่งปรึกษากันอยู่นั้น ปัจจุบันคือบริเวณวังมะขามแปบ คำว่ามะขามแปบนี้นั้นคือไม่ระก้านเอง บริเวณดังกล่าวอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดเพชรบูรณ์ ท้นไคนั้นกระแสน้ำในแม่น้ำแห่งนั้นหยุดไหลนิ่งอยู่กับที่แล้วค่อยๆมีพรายน้ำผุดขึ้นมาทีละฟองและทวีมากขึ้น มองดูคล้ายกับน้ำกำลังเดือดอยู่บนเตาไฟ ไม่นานก็เปลี่ยนเป็นวังน้ำวนขนาดใหญ่และลึกมาก ณ ที่แห่งนั้นทุกคนต่างมองดูกันอย่างมึนงง ไม่สามารถหาคำตอบได้ว่าเกิดขึ้นจากอะไรเหตุการณ์ดำเนินต่อไปจนกระทั่งกระแสน้ำแห่งนั้น ได้เริ่มคืนสู่สภาพเดิม และดูเองก็พระพุทธรูปองค์นี้ขึ้นมาจากใต้พื้นน้ำแห่งนั้น ลอยขึ้นมาอยู่เหนือผิวน้ำ มีการคำพูดคำว่าขอยุ่ตลอดเวลา เหมือนอาการของเด็กที่กำลังเล่นน้ำ เป็นที่แน่นอนว่าชาวประมงกลุ่มนั้น ได้ประจักษ์ถึงความศักดิ์สิทธิ์จึงได้ลงไปอัญเชิญขึ้นมาประดิษฐานบนบกให้ผู้คนทั้งหลายได้กราบไหว้สักการบูชา และพร้อมใจกันอัญเชิญมาประดิษฐานที่วัดไตรภูมิในปัจจุบัน

ภาพที่ 2.11 ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ

ในปีต่อมาพอลถึงเทศกาลสารทไทย พระพุทธรูปที่ถูกอัญเชิญขึ้นมาจากแม่น้ำป่าสักได้หายไปอย่างไร้ร่องรอย ชาวเมืองก็ออกตามหากันจ้าละหวั่น ในที่สุดก็ไปพบพระพุทธรูปองค์นี้ตรงบริเวณที่พบครั้งแรกและกำลังคำพูดคำว่าขอยุ่พอดีจึงได้อัญเชิญมาอีกครั้งหนึ่งนับตั้งแต่บัดนั้นเมื่อถึงเทศกาลสารทไทย คือตรงกับวันแรม 15 ค่ำ เดือนสิบของทุกปี ภายหลังจากถวายภัตตาหารเช้าแด่พระภิกษุสงฆ์แล้วเจ้าเมืองเพชรบูรณ์สมัยนั้นพร้อมด้วยข้าราชการตลอดจนประชาชนในเมืองเพชรบูรณ์จึงร่วมกันอัญเชิญพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์องค์นี้ไปทำพิธีสงฆ์ที่วังมะขามแปบตรงที่พบครั้งแรกเป็นประจำทุกปี หากปีใดน้ำน้อยก็อัญเชิญไปสงฆ์ที่วัดโบสถ์ชนะมารแทน ซึ่งต่อมาชาวเมืองได้ถวายนามท่านว่า “พระพุทธรูปมหาธรรมราชา” ส่วนความเชื่อในอีกแนวทางหนึ่งนั้นกล่าวว่า เทพเจ้าผู้สิงสถิตในองค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชานั้น เป็นภิกษุโบราณ 2 รูปได้สร้างพระพุทธรูปองค์นี้ตั้งแต่ครั้งเป็นมนุษย์ในสมัยลพบุรีต่อมากรุงสุโขทัยได้แผ่อำนาจขยายอาณาเขตถึงลพบุรีและอันเชิญ พระพุทธรูปมหาธรรมราชาไปประดิษฐานไว้ที่กรุงสุโขทัย

จนมาถึงสมัยพระยาไทย กษัตริย์องค์ที่ 6 ในราชวงศ์พระร่วง ประจวบกับเพชรบูรณ์ได้ว่างกษัตริย์ ผู้ครองนคร ได้โปรดให้ออกยาศรีเพชรรัตนานคราบาล นามเดิมว่าเรือง ได้เป็นเจ้าครองเมือง เพชรบูรณ์ โดยขึ้นตรงต่อกรุงสุโขทัย พร้อมกันนี้ได้พระราชทานพระพุทธรูป “พระพุทธรูปมหาธรรมราชา” มาด้วย สำหรับเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองโดยมีกระแสรับสั่งให้มาทางลำน้ำ หากแควที่ใดก็ให้สร้างวัดใหม่ เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปองค์นี้

สำหรับการเดินทางมาในสมัยก่อน อาศัยการล่องเรือมาทางน้ำยมจาก สุโขทัยผ่านพิษณุโลก พิจิตร นครสวรรค์ ชัยนาท สิงห์บุรี อ่างทอง อุทัย แล้ววกเข้าลำน้ำป่าสักที่ อุทัยผ่านสระบุรี แล้วสู่จุดหมายปลายทางที่เพชรบูรณ์รวมระยะเวลาการเดินทางหนึ่งปีเต็ม เมื่อแรกมาถึงดำริจะนำพระพุทธรูปมหาธรรมราชาไปประดิษฐานไว้ที่วัดหาธาตุ ซึ่งเป็นวัดที่เก่าแก่ แต่เป็นการขัดพระราชโองการจึงสร้างวัดขึ้นมาใหม่ให้ชื่อว่า วัดไตรภูมิ เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติแก่พระร่วง ซึ่งเป็นผู้พระราชนิพนธ์เรื่องไตรภูมิพระร่วง

ในวันสาทรไทยของทุกปี ทางจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้อัญเชิญพระพุทธรูปมหาธรรมราชาประดิษฐานบนบุษบก แห่จากวัดไปตามเส้นทางในเขตเทศบาล เพื่อให้ประชาชนได้สักการบูชา และได้อัญเชิญมาเฉลิมฉลองที่วัดไตรภูมิในวันสาทรไทย ซึ่งเป็นวันที่สามของงานผู้ว่าราชการจังหวัดจะอัญเชิญพระพุทธรูปมหาธรรมราชามาประดิษฐานบนเรือที่ทำน้ำหน้าวัดไตรภูมิแล้วพายเรือทวนกระแสน้ำในแม่น้ำป่าสัก ไปทำพิธีดำน้ำที่ทำน้ำวัดโบสถ์ชนะมารซึ่งเป็นวังน้ำลึก เมื่อถึงบริเวณพิธีผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ จะอัญเชิญพระพุทธรูปมหาธรรมราชาเทิดไว้เหนือหัวดำน้ำลงไปพร้อมกัน โดยหันหน้าไปทางทิศเหนือสามครั้ง หันหน้าลงทางใต้สามครั้ง ตามความเชื่อว่าจะทำให้น้ำท่าอุดมสมบูรณ์ บ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุข

ความเชื่อในการอัญเชิญพระพุทธรูปมหาธรรมราชาดำน้ำ ผู้ที่ทำการอัญเชิญจะต้องเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดเท่านั้น ทั้งนี้เพราะตำแหน่งเทียบได้กับเจ้าเมืองในสมัยโบราณซึ่งเป็นใหญ่ที่สุดในเมือง ความเสียสละของผู้เป็นใหญ่ในนครที่มีความห่วงใยในความทุกข์สุขของราษฎร และได้ชื่อว่าเป็นผู้ทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงสืบต่อไป พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์องค์นี้ จะให้ผู้อื่นที่ไม่ใช่เจ้าเมืองอัญเชิญไปดำน้ำแทนไม่ได้

ประเพณีเส็งกลอง ล่องโคมไฟไหว้พ่อขุนผาเมือง

ประเพณีเส็งกลอง

เป็นการละเล่นพื้นบ้านของชาวอำเภอลำลูก ซึ่งมิมีมาแต่โบราณ มักนิยมในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา และ ออกพรรษา ซึ่งการเส็งกลองมี 2 ลักษณะ คือจัดเส็งกลองร่วมกับงานบุญบั้งไฟ โดยเชื่อว่าการเส็งกลองเพื่อเป็นกรเชิญเทวดา มนุษย์โลก และภูตผี มาร่วมทำบุญบั้งไฟ

โดยพร้อมเพิ่กันนในอีกลักษณะหนึ่ง เป็นการนัดหมายชาวบ้านต่างๆให้นำกลองมาเสียงแข่งกัน เพื่อประกวดในเรื่อง ความดัง กลองที่ตีได้เสียงดังที่สุด คือ มีเสียงทุ้ม กลาง แหลม ครบถ้วนจะเป็นผู้ชนะการแข่ง

ภาพที่ 2.12 ประเพณีเสียงกลอง

ประเพณีล่องโคม

เป็นประเพณีอย่างหนึ่งที่นิยมเล่นกันในวันออกพรรษา ซึ่งเชื่อกันว่าหลังจากที่พระพุทธเจ้าได้จำพรรษาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ครบเดือนแล้วจึงได้ขึ้นไปเทศนาให้พระพุทธรูปมาดบนสวรรค์ชั้นดุสิตและลงมาเทศน์โปรดมนุษย์โลกและเมืองบาดาล ซึ่งเป็นที่พอใจของพญานาคยิ่งนัก พญานาคจึงได้ถวายบังไฟพญานาค เพื่อเป็นการส่งเคราะห์ร้ายรวมทั้งเป็นการขอขมาพระแม่คงคาด้วย ส่วนโคมไฟหรือโคมลอยที่ขึ้นไปในอากาศจะเป็นการบูชาเทวดา ลักษณะโคมไฟหรือโคมลอย ซึ่งลอยขึ้นในอากาศจะทำจากกระดาษสีต่างๆ จำนวน 60-80 แผ่น ต่อเป็นทรงกลม ทรงรี หรือรูปสี่เหลี่ยมต่างๆ มีช่องรับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ส่วนความสวยงามของโคมลอยนั้น จะดูที่ความสูง และระยะเวลาการลอยอยู่บนท้องฟ้า

ภาพที่ 2.13 ประเพณีการล่องโคมไฟ

ประเพณีข้าวห้อยของชาวหล่มสัก

ห้อย ความหมายจากพจนานุกรม หมายถึง เชี่ยนหมาก เครื่องของภาชนะ

พาข้าว ภาษาของชาวหล่มสัก หมายถึง ถาดที่รองอาหารคาวหวาน

ห้อยภาชนะของชาวหล่มสัก หมายถึง ภาชนะที่ใช้รองด้วยอาหารคาวหวาน ตลอดจนผลไม้ ซึ่งจัดเตรียมเพื่อนั่งรับประทานอาหารร่วมกันวงละประมาณ 4-5 คน มักสานจากหวายหรือไม้ไผ่ สูงประมาณ 25-30 เซนติเมตร ปากกว้าง เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 40-50 เซนติเมตร

นอกจากการรับประทานอาหาร จากพาข้าวห้อยปกติที่บ้านแล้ว ชาวหล่มสักมักจะถือเป็นการประเพณีในการเลี้ยงสังสรรค์ และงานมงคลต่างๆ โดยเชิญแขกมาร่วมงานและนั่งรับประทานอาหารที่พื้นเรือน โดยนั่งเป็นวง วงละประมาณ 4-5 คน โดยใช้มือปั้นข้าวเหนียวจากกระติบข้าวเหนียว ทำเป็นคำๆ แล้วจิ้มในกับข้าวในสำรับ (พาข้าวห้อย) ซึ่งได้แก่ อาหารประเภทแจ่ว (น้ำพริก) ลาบ ส้มตำ ประกอบกันมีวงดนตรีไทยเดิมและการแสดงของนักเรียน นักศึกษาจากสถาบันต่างๆ โดยกำหนดขึ้นในคืนแรกของงาน

ภาพที่ 2.14 ประเพณีพาข้าวห้อยของชาวหล่มสัก

ไหว้พ่อขุนผาเมือง

การจัดงานเส็งกลอง ล่องโคมไฟ ไหว้พ่อขุนผาเมือง เพื่อเคารพสักการะและเผยแพร่ประวัติเกียรติคุณของพ่อขุนผาเมือง ปุชนิยบุคคลของชาติไทย คณะกรรมการจัดงานฯ จะมีการจัดงานเส็งกลองล่องโคมไฟ ไหว้พ่อขุนผาเมืองเป็นประจำทุกปีช่วงเดือนธันวาคม มกราคม

ประมาณ 5 วัน 5 คืน บริเวณอนุสาวรีย์พ่อขุนผาเมือง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อเผยแพร่ประวัติและเกียรติคุณของพ่อขุนผาเมือง เพื่อให้บุคคลทั่วไปได้ทราบโดยทั่วกัน
2. เพื่อเผยแพร่และเป็นการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ของจังหวัดเพชรบูรณ์ซึ่งจังหวัดได้กำหนดว่า “นครพ่อขุนผาเมือง”เป็นคำขวัญจังหวัดด้วย
3. เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีการเลี้ยงกลอง และการล่องโคมไฟ ของชาวอำเภอหล่มสัก ให้ดำรงสืบต่อไป
4. เพื่อจัดการหารายได้ซื้อที่ดิน โดยขยายบริเวณอนุสาวรีย์ขุนผาเมืองออกไป เพื่อเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ และออกกำลังกาย ของชาวอำเภอหล่มสัก และใกล้เคียง

ภาพที่ 2.15 อนุสาวรีย์พ่อขุนผาเมือง

ภาพที่ 2.16 พิธีบวงสรวงดวงวิญญาณพ่อขุนผาเมือง

ภาพที่ 2.17 การฟ้อนรำหลังเสร็จพิธีการบวงสรวง

งานเส็งกลองล่องโคมไฟ ไหว้พ่อบุญผาเมือง ถือได้ว่าเป็นงานที่มีความสำคัญยิ่งงานหนึ่ง ที่เกิดจากความพร้อมเพียง ความสมัครสมานสามัคคีของข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พ่อค้า ประชาชน และกลุ่มพลังมวลชนที่ได้ให้ความร่วมมือเสียสละทั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์ เพื่อดำเนินกรณจนบรรลุเป้าหมาย

งานกาชาดมะขามหวาน นครบาลเพชรบูรณ์

ความเป็นมาของงานกาชาดมะขามหวานนครบาลเพชรบูรณ์

งานเทศกาลชิมมะขามหวานเพชรบูรณ์ได้เริ่มจัดขึ้นในปี พ.ศ. 2516 ในลักษณะท้องถิ่น อำเภอหล่มเก่า ซึ่งเป็นแหล่งต้นกำเนิดการปลูกมะขามหวานของจังหวัดเพชรบูรณ์การจัดงานได้จัดติดต่อกันเรื่อยมาจนกระทั่งปี พ.ศ. 2521 จังหวัดเพชรบูรณ์จึงได้มีการจัดประกวดมะขามหวาน ในงานเทศกาลฉลองรอยพระพุทธรูป วัดภูเขาดิน อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้สนับสนุนให้มีการประกวดธิดามะขามหวานให้จัดได้มีการออกร้านขายมะขามหวานขึ้นในงานการจัดงานเทศกาลชิมมะขามหวาน ได้จัดระหว่างวันที่ 17-25 มกราคม ติดต่อกันเรื่อยมาจนกระทั่งปี 2542 ได้เปลี่ยนชื่องานเป็น “กาชาดมะขามหวาน นครบาลเพชรบูรณ์ ” และได้ย้ายสถานที่จัดงานมาจนถึงปัจจุบันได้จัดที่สนามสถานที่ก่อสร้างศาลากลางแห่งใหม่ใกล้กับที่ว่าการอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยจังหวัดเพชรบูรณ์ได้ร่วมกับองค์กรการปกครองท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบูรณ์ สำนักงานเหล่ากาชาดจังหวัดเพชรบูรณ์ ชมรมผู้ปลูกมะขามหวานจังหวัดเพชรบูรณ์ คณะกรรมการร่วมภาครัฐบาลและเอกชน(กรอ.) จังหวัดเพชรบูรณ์ และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ภาพที่ 2.18 งานกาชาดมะขามหวาน

การจัดงานกาชาดมะขามหวาน นครบาลเพชรบูรณ์โดยมีวัตถุประสงค์
ดังนี้

- 1) ประชาสัมพันธ์มะขามหวาน ซึ่งเป็นผลผลิตทางการเกษตรที่มีชื่อเสียง และเป็นพืชเศรษฐกิจ ของจังหวัดเพชรบูรณ์ให้เป็นที่ทราบกันอย่างกว้างขวาง
- 2) ประชาสัมพันธ์ความเป็นมาของนครบาลเพชรบูรณ์ ซึ่งได้ก่อตั้งขึ้น สมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม
- 3) จัดหารายได้สนับสนุนกาชาดจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อกระตุ้นให้ เกษตรกรผู้ปลูกมะขามหวาน ได้ปรับปรุงพันธุ์และรักษาคุณภาพของมะขามหวาน
- 4) เพื่อประชาสัมพันธ์ แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดเพชรบูรณ์ให้กว้างขวาง

ยิ่งขึ้น

ภาพที่ 2.19 การจัดจำหน่ายมะขาม

ข้อมูลประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนบ้านสะเดียง จังหวัดเพชรบูรณ์

วิถีที่เรียบง่าย การดำเนินชีวิตที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ความมีน้ำใจที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของชาวบ้านสะเดียงในอดีต ถูกเล่าเรื่องราวถ่ายทอดผ่านบทเพลงพื้นบ้านสะเดียงที่สะท้อนถึงขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านสะเดียง ในเชิงศิลปะการแสดงร้องรำ ที่แทรกสาระเรื่องราวในอดีตได้อย่างมีคุณค่า และงดงามทางศิลปะที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวเพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ และตระหนักถึงรากเหง้าของศิลปะพื้นบ้านท้องถิ่นไทยสืบต่อไป

การดำรงชีวิตของชาวบ้านชุมชนสะเดียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ในอดีตมีความสัมพันธ์กันฉันญาติมิตร มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน มีการแบ่งปันอาหารการกิน มีการแลกเปลี่ยนสินค้าอาหาร หมู่บ้านใดมีข้าว ปลา พืชผักชนิดใดก็จะนำมาแลกเปลี่ยนกัน การประกอบอาชีพโดยส่วนมากจะทำนา ทำสวน ทำไร่ ในระหว่างการทำงานชาวบ้านจะมีการละเล่นร้องรำตามแบบฉบับของชาวบ้านสะเดียง โดยการแต่งกลอนง่ายๆ ที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “กลอนตลาด” เป็นกลอนที่ไม่มีสัมผัสไม่คล้องจอง เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวบ้านสะเดียงในยุคก่อนด้วยสำนวนภาษาสะเดียง ซึ่งมีด้วยกันหลายบทเพลง อาทิ เพลงเก็บพลู เพลงเก็บผัก เพลงลิงลม เพลงนางอึ่ง เพลงแม่ศรี เพลงแลกของ เพลงกล่อมลูก เป็นต้น

บทเพลงพื้นบ้านสะเดียงปัจจุบัน ที่ชาวบ้านร้องรำกันนั้นได้สืบทอดมาจากพ่อเพลงแม่เพลงตระกูลขุนแก้ว โดยเริ่มต้นจาก พ่อสิน ขุนแก้ว และแม่เป้ง ขุนแก้ว สองสามีภรรยาปราชญ์ชาวบ้านผู้มีใจรักในศิลปะการแสดงเป็นชีวิตจิตใจ ได้แต่งกลอนไว้ร้องรำเล่นในโอกาสต่างๆ ทั้งในชีวิตประจำวันและในเทศกาลประเพณีต่างๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ งานตรุษ งานบวช งานวัด ฯลฯ แล้วถ่ายทอดให้ลูกหลานและเพื่อนพ้องน้องพี่ได้ร้องรำทำเพลงกันจนสามารถจัดตั้งคณะการแสดงในงานเทศกาลต่างๆ และเป็นที่รู้จักในชุมชนบ้านสะเดียงเรื่อยมา แม้ว่าปัจจุบันพ่อสินและแม่เป้งเสียชีวิตไปนานหลายสิบปีแล้ว แต่ลูกหลานตระกูลขุนแก้วยังได้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมนี้ไว้ ซึ่งก็เหลือเพียงไม่กี่คนเท่านั้น อีกทั้งผู้ที่เหลืออยู่ก็ยังเป็นผู้สูงอายุ และบางคนก็ชราภาพจนไม่สามารถร้องรำทำเพลงได้แล้ว

นางสาวท ภาสประหาส ปราชญ์ท้องถิ่นอายุ 68 ปี ผู้สืบทอดเพลงพื้นบ้านสะเดียง ได้เล่าถึงที่มาของบทเพลงพื้นบ้านสะเดียงว่า เกิดขึ้นในระหว่างการดำรงชีวิตและการทำงานของคนในยุคสมัยก่อน ในระหว่างการทำงานแต่ละฤดูกาลจะมีการร้องรำทำเพลงกันไป ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีการละเล่นในช่วงหลังฤดูการเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ เช่น งานเทศน์มหาชาติ งานทอดผ้าป่า งานทอดกฐิน และงานตรุษ (เดือน 5) ซึ่งมีงาน 7 วันและงานสงกรานต์ที่มีงาน 5 วัน ก่อนจะถึง

งานตรุษสงกรานต์ ชาวบ้านจะเตรียมตำข้าวหักพื้นไว้ให้พอกิน 12 วัน ซึ่งในระหว่าง 12 วัน ชาวบ้านจะหยุดตำข้าว ผ่าพื้น หักพื้น หนุ่มสาว คนแก่คนเฒ่าจะออกมาละเล่นเพลงพื้นบ้านกัน หากใครยังทำงานอยู่ก็จะถูกปรับเป็นเหล้า เป็นอาหาร และจำนวนอาหารที่ปรับมานั้นมาเลี้ยงกันในวงการละเล่น สร้างความสนุกสนานครึกครื้นทั้งผู้ร้อง ผู้รำ และผู้มาร่วมวง

ในช่วงหลังฤดูการเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ หนุ่มสาวก็จะมีโอกาสมาเจอกันในช่วงงานตรุษสงกรานต์ เพลงพื้นบ้านที่ชาวบ้านเล่นกันก็คือ เพลงนางคัง เพลงลิงลม เพลงนางอึ่ง เพลงแม่ศรี ซึ่งก่อนที่จะมีการละเล่นจะต้องมีพิธีไหว้ครู โดยมีเครื่องเช่น ไหว้หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า คาย (ประกอบด้วย กรวยหมาก ดอกไม้รูปเทียน น้ำเปล่า) จากนั้นก็เริ่มต้นร้องเพลงเชิญเทวดา ดังต่อไปนี้

เพลงเชิญเทวดา (แต่งโดย พ่อสิน แม่แป้ง ขุนแก้ว)

เชิญเอ๋ยเชิญลง เชิญองค์เทวดา องค์ไหนสักลี้ด (ศักดิ์สิทธิ์) เนรมิตเข้ามา นื่องข้าเจ้าคนซัง (ทรง) เอ๋ย คูแก้วเจ้าก็ต่อ คูคอเจ้าก็กลม ชักผ้าปิด (ปิด) นม ชมแม่ศรีเอ๋ย

หลังจากการร้องเพลงเชิญเทวดาแล้ว ก็จะเริ่มการละเล่นเพลงพื้นบ้านสะเดียงในบทเพลงต่างๆ ซึ่งแต่ละบทเพลงจะใช้เครื่องดนตรี เช่น รำมะนา ฆ้อง กลอง กรับ ฉิ่ง และฉาบ บรรเลงประกอบการร้องรำทำเพลง ซึ่งมีการละเล่นด้วยกันหลายบทเพลงดังต่อไปนี้

1. เพลงแม่ศรี (โดย นางทา คงแท้)

แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีสวยชะ (ชะ) ยกมือไหว้พระ จะมีคนชม
คูแก้วเจ้าก็ต่อ คูคอเจ้าก็กลม ชักผ้าปิดนม ชมแม่ศรีเอ๋ย

การละเล่นเพลงแม่ศรี ผู้เล่นฝ่ายหญิงจะนุ่งผ้าโจงกระเบน ใช้ผ้าสไบพันหน้าอก ฝ่ายชายจะนุ่งกางเกงขาก๊วย ใช้ผ้าขาวม้าคาดเอว บางคนไม่ใส่เสื้อ บางคนที่มีฐานะก็จะใส่เสื้อด้ายดิบย้อมด้วยลูกตะโก ไม่สวมรองเท้า ระหว่างการร้องรำทำเพลง ผู้ชายจะบรรเลงดนตรีประกอบการร้องรำอย่างสนุกสนานของหนุ่มสาว

2. เพลงลิงลม (โดย พ่อเสริม ขุนแก้ว)

ลิงเอ๋ยลิงลม มาอมข้าวพอง เด็กน้อยทั้งสอง มาตัดดอกจิก เกาหัวเกาหาง
เกาข้างยุ้ยก็ พญานกพริก พญานกเขา เล่นเบี้ยเสียเหล้า นะเจ้าลิงลม
ขนมต้นถั่วพู ไ้แก้วหน้าหนู เล่นชูชาววัง เต้สีข้างเมีย หักคักน้ำกินเอง
หุงข้าวกินเอง ตามบัดตามเพลง ไม่เคยง้อใคร

การละเล่นเพลงลิงลม ส่วนมากมักจะให้ผู้ชายจะเป็นฝ่ายเล่น โดยแต่งกายด้วยการนุ่งผ้าขาวม้าแบบผ้าเตี่ยว เอาเชือกทำหางยาว (เหมือนลิงลม) ผู้หญิงจะอยู่ด้านข้างวงคอยหยอกล้อลิงลม ฝ่ายชายที่เล่นเป็นลิงลมก็จะเดินไปตามจังหวะเสียงเพลงและเสียงดนตรีด้วยความสนุกสนาน การละเล่นเพลงลิงลมมักจะเล่นในเทศกาลต่างๆ เช่น งานตรุษสงกรานต์ และงานวัด

3. เพลงขึ้นโนนไปเก็บพลู (โดย นางอุทร วรรณะ)

ขึ้นโนน ลงโนน ตีตะโพนไปเก็บพลู สาวๆ หนุ่มๆ ช่วยกันรุมเก็บพลู
 ใบพลูดูเหลืองอร่ามๆ สองคนช่วยกันหามตะเหลวพลู เก็บไปเก็บมา
 ก็ไปเจอเอารูปลูก เอามือจิกดู ก็ไปเจือเอางูใหญ่ เจ้าตัวก็กะใจ ก็เลยไถลลงรู

ในอดีตชาวบ้านสะเดียงส่วนมากจะนิยมเกี่ยวหมากทั้งหญิงและชาย หนุ่มสาวจึงมีการรวมกลุ่มกันขึ้นโนน (เนินที่สูง) ไปเก็บพลูที่โนนชงบ้านป่าแดง ตำบลป่าเถา เพราะที่นั้นมีพลูมาก คุณสมบัติของพลูบ้านป่าแดงเมื่อเกี่ยวปนกับปูนกินหมากและสีเสียดจะมีสีแดงเข้ม ไม่ย่น (เวียนหัว) ชาวบ้านสะเดียงจึงนิยมไปเก็บพลูที่นั่น การเดินทางไปเก็บพลูนั้นต้องใช้เวลานาน เพราะการเดินทางจากบ้านสะเดียงไปยังบ้านป่าแดงนั้นมีระยะทางประมาณ 8 กิโลเมตร การไปเก็บพลูจึงเป็นการเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้พบปะใกล้ชิดกัน ในการเก็บพลูชายและหญิงจะช่วยกันนำเอาไม้รวกยาวประมาณ 2.5 เมตร สอดตะเหลวไว้หาม ผู้ชายหามด้านหน้า ผู้หญิงหามด้านหลัง หนุ่มสาวก็จะช่วยกันเก็บพลูประกอบกับการร้องรำทำเพลง “เก็บพลู” (เก็บ เป็นสำนวนภาษาของชาวบ้านสะเดียง) เก็บไปก็จะร้องเพลงไปตามจังหวะของเสียงเครื่องดนตรีด้วยความสนุกสนาน ครื้นเครง

เพลงขึ้นโนนไปเก็บพลู ใช้เล่นในงานเทศกาลต่างๆ ทั้งสองฝ่ายจะนุ่งโจงกระเบนทับชายเสื้อ โดยฝ่ายหญิงใส่เสื้อคอกระเช้า ใช้ผ้าสไบมัดเอว ฝ่ายชายใส่เสื้อคอกลมแขนสั้น ใช้ผ้าขาวม้าคาดเอว พร้อมอุปกรณ์ประกอบการละเล่น คือ ตะเหลวพลู และไม้รวกไว้สำหรับหามตะเหลวพลู

4. เพลงแม่นางอิง (โดย นางพิน คงแท้)

นางเอ๋ย นางอิง มาลอยอยู่ในอ่าง คำหัว คำหาง คำผู้ค คำว่าย ระวังตัวไว้
 เขาจะเอาไปต้มยำ เขาจะเอาไปทำแกง เอาไปผัดพะแนง นะแม่นางอิงเอ๋ย

ชาวบ้านสะเดียง ได้ชื่อเป็นคนขยันทำมาหากิน เมื่อฝนตกในฤดูฝนก่อนการทำนา อึ่งก็จะออกมาชาวบ้านก็จะออกไปจับอึ่งมาทำเป็นอาหาร โดยส่วนมากนิยมทำต้มยำอึ่ง จึงเป็นที่มาของบทเพลงแม่นางอิง ซึ่งนิยมเล่นกันในช่วงตรุษสงกรานต์ โดยมีอุปกรณ์เป็นอ่างดินใบใหญ่ ฝ่าย

หญิงจะแต่งตัวลักษณะเดียวกันกับแม่ศรี คือ นุ่งผ้าโจงกระเบน ใช้ผ้าสไบพันหน้าอก ฝ่ายชายจะใช้ผ้าขาวม้านุ่งเป็นผ้าเตี่ยว ในการละเล่นฝ่ายหญิงจะเป็นอึ่งกระโดดออกอยู่ในอ่างใหญ่ ส่วนฝ่ายชายก็จะไล่จับอึ่ง โดยมีกะหมาง (ตะข่อง) ไม้ไล่อึ่ง เป็นการละเล่นหยอกล้อกันประกอบการร้องรำเพลงพร้อมกับเสียงดนตรี บางคนก็ช่วยกันปรบมือบางคนก็ออกมารำรำกันสนุกสนาน

5. เพลงแลกของ (โดย นางจิว ทองมา)

มาเต๋อีนาง มาเอาปลาอย่าง ไปแลกบักฟริก ไปแลกบักเฟ่ง แลกกระเทียม
หอมแบ่ง บ้านไหนจะต้มแกง เอามาแลกกันเด้อ

6. เพลงเก็บบักฟัก (โดย นางทา คงแท้)

บักเอ๋ย บักฟัก ลูกไหนมันหนึ่ก ลูกไหนลูกใหญ่ แม่ย่าเก็บให้ แม่ยายเก็บที่
บ้านไหนใครมี เอามาแบ่งกันเด้อ

ในอดีตชาวบ้านสะเดียงยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาแต่บรรพบุรุษ การดำรงชีวิตเป็นไปอย่างเรียบง่ายพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีการแบ่งปันกันทั้ง ผัก ปลา อาหาร ไม่ต้องซื้อ ใครมีอะไรก็แบ่งกันกินแบ่งกันใช้ มีความรักความสามัคคีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ซึ่งในอดีตชาวบ้านสะเดียงนิยมทำนาเป็นส่วนใหญ่ แทบทุกครัวเรือนจะทำนาข้าว แต่ไม่ค่อยนิยมปลูกพริก หอม กระเทียม กันมากนัก ชาวบ้านสะเดียงจึงต้องเอาข้าวสารไปแลกพริกที่บ้านทุ่งน้ำพริก ตำบลคงมูลเหล็ก เอาข้าวสารไปแลกหอม กระเทียมที่บ้านโคก และบ้านซอนไพร ดังบทเพลงแลกของ และเพลงเก็บบักฟักทั้งสองบทเพลงข้างต้น

7. เพลงกล่อมลูกชาวบ้านสะเดียง

7.1 เพลงกล่อมลูกประเภทผู้ใหญ่ให้นอนหลับ (นางจิว ทองมา, นางใบ ไม่ทราบนามสกุล)

เพลงขนมลูกโคน

โยนๆ ขนมลูกโคน โยนเข้ากอไผ่ ช้างงาใหญ่ ไล่ทุบ ไล่ตี เดือนขึ้นสี่
ดอกไม้พญาบาน ลูกเขยทำงาน พ่อตาจึกดอก ตีกระบอก ไปขี้ดหน่อไม้

เพลงไก่เอ๋ย

ไก่เอ๋ย กินข้าววันละเม็ด เป็ดเอ๋ย กินข้าววันละพาย แม่ย่า แม่ยายก็ตะพายข้าวแช่
เด็กน้อย แอ้งเง้งจะไปตลาด ไปซื้อกระดาด มาจัดบัญชี พ่อตาไล่ตี วังหนี่เข้าวัด
พอดึกชะหงัด นกติดที่อมันร้อง ถัดที่อ ถัดที่อ ถัดที่อ จะกินตับเด็กน้อย
คือกินวันนี้ละวา

เพลงแมวกวเอ๋ย

เอ๋ เอ แม่กวเอ๋ย ไต่ลาวลงมา อินางนอนบ่หลับ เดี่ยวแมวมาก็ดันงเด้อลา

7.2 เพลงกล่อมลูกประเภทปลอบ (โดย นางพัน คงแท้)

เอ๋ เออ ดวงใจของแม่เอ๋ย เจ้าจหลับ เจ้าจนอน

เจ้าอย่าอ่อนแม่นักเลย โอ้ทรมเซช เจ้าจนอน

เพลงกล่อมลูกทั้งประเภทชูและปลอบเด็กให้นอนหลับ เป็นการสะท้อนการดำรงชีวิตของผู้คนในอดีตในการเลี้ยงลูกเลี้ยงหลาน ระหว่างการไกวเปลหรือไกวอู่ (การใช้ผ้าขาวม้าผูกมัดกับเชือกเป็นอู่ให้เด็กนอน) ให้ลูกหลานเล็กๆ ไต่นอนหลับ โดยผู้เป็นแม่หรือป้าตายายที่เป็นผู้เลี้ยงจะร้องเพลงกล่อม หากเด็กนอนหลับยากก็จะร้องเพลงชูด้วย เพลงแมวกว เพลงไก่เอ๋ย เพลงขนมลูกโคน เพื่อให้เด็กกลัวและหลับไป แม่หรือผู้เลี้ยงก็จะมีเวลาได้ทำงานอื่นๆ ควบคู่ไปด้วยเพื่อไม่ให้เป็นการเสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์ อีกทั้งยังทำให้เด็กๆ รู้สึกว่ามีแม่อยู่ใกล้ๆ และอบอุ่นใจในระหว่างการนอนหลับ

บทเพลงพื้นบ้านสะเดียง ได้สะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านสะเดียงในอดีต ที่มีวิถีที่เรียบง่าย มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีการแบ่งปัน มีความสามัคคี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ผ่านบทเพลงที่แต่งด้วยกลอนตลาดแบบง่ายๆ มีเนื้อหาแบบตรงไปตรงมา ประกอบกับเนื้อร้องที่มีสำนวนภาษาสะเดียงทำให้บทเพลงพื้นบ้าน มีเสน่ห์ทางภาษาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว การละเล่นเพลงพื้นบ้านสะเดียงยังเป็นศูนย์รวมของชุมชนในการประกอบกิจกรรมเพื่อความสนุกสนานบันเทิงเริงรมย์ ซึ่งบรรยากาศเช่นนั้นได้เลือนหายไปนานหลายปีแล้ว เหลือเพียงผู้สืบทอดเพลงพื้นบ้านสะเดียงไม่กี่คนเท่านั้น และพ่อเพลงแม่เพลงที่เหลืออยู่ส่วนใหญ่อีกแก่ชราไปแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม ทางโรงเรียนบ้านสะเดียงได้เห็นคุณค่าแห่งศิลปะพื้นบ้านสะเดียงดังกล่าว จึงได้ริเริ่มสืบสานการแสดงเพลงพื้นบ้านสะเดียงจากพ่อเพลงแม่เพลงที่เหลืออยู่ และมีการถ่ายทอดการละเล่นให้กับนักเรียน ได้เรียนรู้ ได้ฝึก ร้องรำการละเล่นเพลงพื้นบ้านสะเดียงไว้สืบทอดต่อไป

ต๋ับแก่ง คนตรีพื้นบ้านเพชรบูรณ์

ดนตรีต๋ับแก่ง เป็นวงดนตรีที่ประกอบด้วย ปี่ กลอง และฆ้อง ในรูปแบบของการผสมวงปี่กลองที่ได้รับแบบอย่างมาจากวงเบญจสุทธียงค์ของดนตรี รูปแบบลักษณะของการผสมวงปี่กลองนั้น สันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพุทธพราหมณ์และความเชื่อเรื่องผี วงปี่กลองได้เข้ามาสู่ประเทศไทย และแพร่กระจายทางวัฒนธรรมไปในท้องถิ่นต่างๆ โดยในแต่ละ

ท้องถิ่นก็จะพัฒนารูปแบบของวงปี่กลองให้มีรูปแบบลักษณะสอดคล้องกับสภาพสังคมของตนจนเป็นอัตลักษณ์เฉพาะ และเรียกชื่อการผสมวงปี่กลองแตกต่างกันไป ซึ่งวงปี่กลองที่พัฒนาขึ้นในแถบจังหวัดเพชรบูรณ์ มีชื่อเรียกว่า “ต๊ับแก่ง”

ต๊ับแก่ง เป็นชื่อของคนตรีพื้นบ้านที่ใช้บรรเลงอยู่ในแถบจังหวัดเพชรบูรณ์ มีรูปแบบลักษณะการผสมวงเป็นวงปี่กลอง ไม่ปรากฏหลักฐานว่าคนตรีต๊ับแก่งมีกำหนดมาตั้งแต่สมัยใด ในการศึกษาที่มาของวงปี่กลองรูปแบบลักษณะต่างๆ นั้น พบว่าได้รับอิทธิพลรูปแบบอย่างมาจากวงเบญจดุริยางค์ของอินเดียเข้ามาใช้ในการประกอบในพิธีกรรมทางศาสนาและการเมืองของราชสำนัก โดยยังไม่พบหลักฐานว่ามีชื่อเรียกอย่างไร แต่สามารถจำแนกลักษณะการใช้งานอย่างกว้างๆ ได้ 2 ลักษณะ คือ ใช้ประกอบเมื่อพระเจ้าแผ่นดินเสด็จพระราชดำเนิน และใช้ประกอบในการละเล่นต่างๆ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2542:31) ชาวไทยได้รับแบบแผนวงเบญจดุริยางค์ผ่านเข้ามาจากการติดต่อความสัมพันธ์กับประเทศศรีลังกา และรับอิทธิพลของศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ที่แพร่กระจายเข้ามาสู่สังคมไทยพร้อมกับวงเบญจดุริยางค์ โดยการนำเข้าไปปรับใช้ทั้งในประเพณีหลวงและประเพณีราษฎร์ และได้พัฒนาปรับเปลี่ยนไปตามสภาพสังคมของท้องถิ่น รูปแบบลักษณะของวงปี่กลองที่ได้นำไปใช้ประเพณีหลวงก็จะถูกพัฒนาไปตามกฎระเบียบแบบแผน มีรูปแบบและทำนองเพลงที่ชัดเจนแน่นอนตายตัวแบบมาตรฐาน

ส่วนรูปแบบของวงปี่กลองที่ใช้ในประเพณีราษฎร์ก็จะพัฒนาไปตามสภาพของท้องถิ่นนั้นๆ ทั้งในด้านของรูปร่างลักษณะของเครื่องดนตรี วัสดุที่ใช้ทำเครื่องดนตรี ระบบเสียง และทำนองเพลง ลักษณะของการพัฒนาจะเป็นไปตามภูมิปัญญาของท้องถิ่น มีการถ่ายทอดลักษณะมุขปาฐะแบบปากต่อปาก จดจำกันต่อมาจากรุ่นสู่รุ่น โดยมุ่งตอบสนองต่อความต้องการของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ดังจะพบเห็นรูปแบบของวงปี่กลองในรูปแบบลักษณะต่างๆ ในแต่ละท้องถิ่น เช่น วงกาหลอ วงม้งคละ วงต๊ับแก่ง เป็นต้น

คนตรีต๊ับแก่งนี้แต่เดิมเป็นคนตรีที่เล่นกันแพร่หลายโดยทั่วไปในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ และยังมีอิทธิพลแพร่กระจายเข้าไปสู่กลุ่มชนชาวบนอีกด้วย ชาวบนในจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นพวกที่สืบเชื้อสายมาจากพวกละว้า ซึ่งเป็นกลุ่มชนตระกูลมอญ-เขมร ที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว กลุ่มชาวบนส่วนใหญ่อาศัยอยู่บนไหล่เขาทางฝั่งแม่น้ำป่าสักเขตอำเภอเมืองและอำเภอหนองไผ่ คำว่า “ชาวบน” เป็นคำที่ชาวจังหวัดเพชรบูรณ์เรียก กลุ่มชนชาวละว้า เพราะกลุ่มชนชาวละว้านิยมสร้างบ้านเรือนอยู่บนที่สูง ซึ่งคล้ายกับพวกชาวเขาเผ่าต่างๆ ปัจจุบันนี้ยังรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมไว้อยู่มาก (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครูเพชรบูรณ์, 2535:27) ในขณะเดียวกันชาวบ้านที่เล่นดนตรีต๊ับแก่งอยู่ ณ ถิ่นฐานเดิมในหมู่บ้านห้วยตะไคร้ น้ำเลา ทำคั่วง ไม่ได้มีการอนุรักษ์และสืบทอดเอาไว้จนเกิดการสูญหายไปพร้อมๆ กับคนรุ่นเก่าที่

เล่นดนตรีตึ๊บเก่งและนักดนตรีตึ๊บเก่งได้พากันล้มหายตายจากไป ส่วนชาวบนที่ได้รับเอาวัฒนธรรมของดนตรีตึ๊บเก่งเข้าไปใช้ในสังคมนั้นยังคงมีการสืบทอดดนตรีตึ๊บเก่งกันอยู่ ต่อมาบรรพบุรุษของชาวบนบางกลุ่มได้มีการติดต่อสัมพันธ์กับชาวเมือง และได้อพยพเคลื่อนย้ายเข้าไปอยู่ในเมืองเพชรบูรณ์ โดยเฉพาะในหมู่บ้านสะเดียง ชาวบนเหล่านี้ได้นำเอาดนตรีตึ๊บเก่งมาเล่นด้วย และได้แพร่กระจายเข้าสู่ชาวบ้านสะเดียงจนได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายอีกครั้งหนึ่งและได้มีการถ่ายทอดเผยแพร่ออกไปสู่ชาวเมืองเพชรบูรณ์โดยเฉพาะเขตอำเภอเมือง ได้แก่ ตำบลนางั่ว ตำบลสะเดียง และตำบลป่าเลา

ที่มาของชื่อเรียกวงดนตรีตึ๊บเก่ง

รูปแบบลักษณะของการผสมวงปี่กลองนี้ มีปรากฏอยู่ทั่วไปในแต่ละท้องถิ่น มีการเรียกชื่อแตกต่างกันไปตามความรู้ความเข้าใจของคนในท้องถิ่นและมีการสร้างรูปแบบลักษณะเฉพาะของตนเอง จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เรียกชื่อวงปี่กลองเป็นภาษาถิ่นบ้าง เป็นการเรียกชื่อตามลักษณะของเสียงที่ได้ยินจากเครื่องดนตรีบ้าง โดยมุ่งเน้นความเรียบง่าย ไม่มีความซับซ้อน และสามารถใช้สื่อสารให้มีความเข้าใจตรงกันในท้องถิ่น วงปี่กลองที่เป็นวงดนตรีพื้นบ้านที่มีรูปแบบลักษณะเฉพาะของจังหวัดเพชรบูรณ์นี้ใช้วิธีการเรียกชื่อวงดนตรีโดยให้ความสำคัญไปที่เสียงกลองและเสียงฆ้องที่มีความโดดเด่นในการบรรเลง “ตึ๊บ” เป็นเสียงที่ได้ยินจากการตีกลอง “เก่ง” เป็นเสียงที่ได้ยินจากการตีฆ้องกระเดาะ จึงนำเสียงที่ได้ยินจากเครื่องดนตรีทั้ง 2 ชนิดนี้มารวมเป็นชื่อเรียกการผสมวงดนตรีว่า “ตึ๊บเก่ง” จนเป็นที่รู้จักและเข้าใจกันโดยทั่วไป

นอกจากการเรียกชื่อวงดนตรีตึ๊บเก่งแล้วยังพบว่า มีการเรียกชื่อปี่ที่ใช้ผสมวงว่า “ปี่แต่” ตามลักษณะเสียงที่ได้ยิน ส่วนกลองจำนวน 2 ใบ ใช้วิธีการเรียกชื่อไปตามลักษณะของการบรรเลง กลองใบใหญ่เรียกว่า “กลองเดิน” กลองใบเล็กเรียกว่า “กลองออก”

การผสมวงดนตรีตึ๊บเก่ง

การผสมวงดนตรีตึ๊บเก่ง ประกอบด้วย เครื่องดนตรี ดังนี้

1. ปี่แต่	1	เลา
2. ฆ้องราว	1	ชุด
3. กลอง	2	ใบ ประกอบด้วย
3.1 กลองเดิน	1	ใบ
3.2 กลองออก	1	ใบ

ปี่แต่ เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงดำเนินทำนองเพลงซึ่งเป็นเครื่องดนตรีเพียงชนิดเดียวเท่านั้น และถือได้ว่าเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าที่มีความสำคัญของวงดนตรีตึ๊บเก่ง ความ

เป็นมาของปีแต่ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีมาตั้งแต่สมัยใด รูปร่างลักษณะของปีแต่คล้ายคลึงกับปีชาวระบบเสียงของปีแต่มีความเป็นอิสระเนื่องจากไม่ต้องเทียบระดับเสียงกับเครื่องดนตรีชนิดอื่นๆ โดยทั่วไปผู้เป่าปีไม่ว่าจะเป็นปีชนิดใดก็ตาม ผู้เป่าปีจะมีปีไว้ประจำของตนเองเสมอเพื่อความถนัดในการใช้เครื่องดนตรีให้เหมาะสมกับตนเองเช่นต้องใช้กำลังลมเป่าหนักบ้าง-เบาบ้าง ระดับเสียงทุ้ม-แหลมบ้าง เป็นต้น และยังมีความเกี่ยวเนื่องกับปัจจัยของการรักษาสุขภาพอนามัยในการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งผู้เป่าปีส่วนใหญ่จะทำปีด้วยตนเอง

ลักษณะทางกายภาพของปีแต่ ประกอบด้วย 3 ส่วน

ส่วนที่ 1 ตัวเลาปี ทำจากไม้ไผ่รวก มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2 เซนติเมตร ความยาวประมาณ 26 เซนติเมตร เหลากถึงคว้านเจาะรูกลวงตลอดเลาปี ด้านหน้าเจาะรูปิด-เปิดเพื่อกำหนดระดับเสียง 7 รู ด้านหลังเจาะรูค้ำ 1 รู

ส่วนที่ 2 ลำโพงปีหรือปากปี ทำด้วยไม้สัก (เพกา) ชูดกลึงเป็นรูปกรวย ส่วนปลายบานเป็นปากลำโพง เพื่อใช้บังคับทิศทางของเสียงปี และสามารถสอดตัวเลาปีให้เชื่อมติดกันได้อย่างพอดี

ส่วนที่ 3 กำพวดปี ทำด้วยทองเหลืองม้วนเป็นท่อเล็กๆ ส่วนปลายกำพวดใช้ใบตาลแห้งตัดซ้อน 4 ชั้น ผูกติดให้แน่นเพื่อใช้สำหรับเป่าลมผ่านทำให้เกิดความสั่นสะเทือนเป็นเอกลักษณ์ของเสียงปีแต่

กลอง ที่ใช้ผสมวงดนตรีดึกเก่ง มีลักษณะเป็นกลองจิงขึ้นหนังทั้งสองหน้า จัดเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตีที่ใช้บรรเลงรูปแบบของจังหวะหน้าทับ ความเป็นมาของกลองที่ใช้ผสมวงดนตรีดึกเก่งนี้ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีมาตั้งแต่สมัยใด กลองที่ใช้ผสมวงดนตรีดึกเก่งมีด้วยกัน 2 แบบ โดยมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามลักษณะวิธีการบรรเลง คือ กลองเดินและกลองออก

กลองเดิน หุ่นกลองทำด้วยไม้ขนุนหรือไม้เนื้อแข็งชูดกลึงกลวงทั้งสองด้าน จิงขึ้นหนังหน้ากลองด้วยหนังวัว รอบขอบหนังหน้ากลองถักร้อยเชือกไส้ละมานสำหรับร้อยเชือกจิงโยงเร่งระดับเสียงหนังหน้ากลองทั้งสองหน้า หุ่นกลองเดินมีเส้นผ่านศูนย์กลางด้านหน้าใหญ่ประมาณ 26 เซนติเมตร ด้านหน้าเล็กประมาณ 23 เซนติเมตร ความยาวประมาณ 46 เซนติเมตร

วิธีการบรรเลงกลองเดิน ด้านหน้าใหญ่ใช้ไม้ตีด้านหน้าเล็กตีด้วยมือ มีระดับเสียงต่ำโดยบรรเลงรูปแบบของกระสวนจังหวะหน้าทับคงที่เดินย่นจังหวะเป็นหลักของการบรรเลง

กลองออก มีรูปร่างลักษณะและวิธีการทำเหมือนกับกลองเดิน แต่มีขนาดเล็กกว่า หุ่นกลองออกมีเส้นผ่านศูนย์กลางด้านหน้าใหญ่ประมาณ 23 เซนติเมตร ด้านหน้าเล็กประมาณ 21 เซนติเมตร ความยาวประมาณ 46 เซนติเมตร

วิธีการบรรเลงกลอง ด้านหน้าใหญ่ใช้ไม้ตี ด้านหน้าเล็กตีด้วยมือ มีระดับเสียงสูง โดยบรรเลงรูปแบบของกระสวนจังหวะหน้าทับสลับสอดแทรกขัดหยอกสื่อกับการบรรเลงกลองเดิน ซึ่งในการบรรเลงรูปแบบลักษณะดังกล่าวนี้เรียกว่า “ลูกออก” ฉะนั้นผู้บรรเลงจึงต้องมีความชำนาญ และมีความสามารถคิดสร้างสรรค์กลวิธีพิเศษในการบรรเลงได้

ฆ้องราว เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตีประกอบจังหวะที่ใช้ผสมวงดนตรีตึกเก๋ง มีมาตั้งแต่ในสมัยโบราณแล้ว ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีมาตั้งแต่สมัยใด

ลักษณะทางกายภาพของฆ้องราว ประกอบด้วย 2 ส่วน

ส่วนที่ 1 ราวสำหรับแขวนลูกฆ้อง ทำจากไม้ประกอบกันขึ้นเป็นรูปรวมตั้งแนวนอนหรือเป็นรูปข่มกระจิงเพื่อความสวยงาม

ส่วนที่ 2 ลูกฆ้อง ทำด้วยทองเหลืองลงหินดีจีนรูปจำนวน 3 ใบ ฆ้องขนาดใหญ่ เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 30 เซนติเมตร ฆ้องขนาดกลางมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 25 เซนติเมตร ฆ้องขนาดเล็กมีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 17 เซนติเมตร ฆ้องขนาดเล็กนี้มีชื่อเรียกว่า “ฆ้องกระแต”

การบรรเลงฆ้องราว ใช้ผู้บรรเลง 2 คน บรรเลงฆ้องกระแต 1 คน บรรเลงฆ้องขนาดกลางและขนาดใหญ่ 1 คน การบรรเลงเป็นการยืนแนวจังหวะช้า-เร็วให้กับวงดนตรีตึกเก๋ง

เพลงที่ใช้บรรเลงวงดนตรีตึกเก๋ง

เพลงที่ใช้บรรเลงในวงดนตรีตึกเก๋ง มีลักษณะเป็นเพลงบรรเลงทำนองของดนตรีเพียงอย่างเดียว ไม่มีการขับร้องประกอบแต่อย่างใด เพลงของวงดนตรีตึกเก๋งสามารถจัดแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. เพลงเบิกโรง
2. เพลงบรรเลงประกอบพิธีกรรม
3. เพลงบรรเลงระหว่างพิธี

เพลงเบิกโรง เป็นเพลงชุดที่ใช้บรรเลงเป็นเพลงแรกหลังจากประกอบพิธีไหว้ครู ลักษณะเหมือนกับเพลงโหมโรง เพลงเบิกโรงประกอบด้วยเพลง 5 เพลง บรรเลงต่อเนื่องจนจบ ได้แก่

1. เพลงต้น
2. เพลงสามไม้
3. เพลงปลงศพ
4. เพลงระย้า
5. เพลงแก้วน้อยดับไฟ

เพลงบรรเลงประกอบพิธีกรรม ใช้บรรเลงประกอบขั้นตอนต่างๆ ของการประกอบพิธี ได้แก่

1. เพลงรับพระ
2. เพลงนางช้อง
3. เพลงปลงศพ
4. เพลงกาเต็น
5. เพลงเดินหน
6. เพลงเข้าวัด
7. เพลงแก้วน้อยดับไฟ
8. เพลงสามใบหยักหรือเพลงกันเสนียดจัญไร

เพลงบรรเลงระหว่างพิธี ใช้บรรเลงในช่วงเวลาที่ไม่ได้ประกอบพิธี เพื่อไม่ให้เกิดความเงียบเหงา และช่วยผ่อนคลายความโศกเศร้า ตลอดจนเป็นการประชาสัมพันธ์บอกกล่าวให้ผู้อื่นได้ทราบเรื่องราวต่างๆ อีกด้วย

1. เพลงนางหงส์
2. เพลงนกระปูด ตอนที่ 1
3. เพลงนกระปูด ตอนที่ 2
4. เพลงแกะชนกันตัวผู้
5. เพลงแกะชนกันตัวเมีย
6. เพลงจระเข้ลากหาง
7. เพลงถ้ายี่เข้าถ้ำ
8. เพลงโทน

ความหมายของเพลง

ทำนองเพลงของคนตรีคู่เบ่งมีความหมายในการนำไปใช้บรรเลงในโอกาสต่างๆ ดังนี้

1. เพลงต้น เป็นเพลงที่บรรเลงเป็นเพลงแรกมีความหมายเป็นการบอกกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์การอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายให้ปกป้องคุ้มครองรักษาให้เกิดความผาสุกแก่บุคคลทั้งหลายที่มาร่วมงาน

2. เพลงสามไม้ ใช้บรรเลงในการประกอบพิธีไหว้ครูและถือว่าเป็นเพลงครูที่มีความสำคัญซึ่งนักดนตรีคู่เบ่งที่ทำหน้าที่เป่าปี่แต่ต้องผ่านการเรียนเพลงสามไม้ และใช้บรรเลงเพื่อบูชาครูบาอาจารย์ที่ได้สั่งสอนวิชาดนตรีคู่เบ่ง เป็นการระลึกถึงคุณงามความดีของครู ขอพร

จากครูให้ช่วยคลบนันดาลให้การบรรเลงดนตรีสู้บ่งเป็นไปอย่างราบรื่น มีคนนิยมชมชอบตลอดจนหากเกิดความผิดพลาดในการบรรเลงก็ขอมาครูขอให้ช่วยขจัดป้องกันปัดเป่าสิ่งไม่ดีให้หมดสิ้นไป

3. เพลงปลงศพ ใช้บรรเลงตอนยกศพขึ้นตั้งบนที่ประกอบพิธีสวดศพยกศพลงจากที่ตั้งเพื่อไปประกอบพิธีเผาศพ เพลงปลงศพเป็นเพลงที่บอกกล่าว ย้ำเตือนให้ญาติพี่น้องของผู้ตายได้ทราบถึงการเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นเรื่องปกติทั่วไปของมนุษย์เพื่อให้ญาติพี่น้องหักห้ามจิตใจคลายความโศกเศร้าลงไปและช่วยกันประกอบพิธีเผาศพ เพื่อส่งวิญญาณของผู้ตายไปสู่สุคติ โดยไม่ต้องมีความกังวลเป็นห่วงคนที่ยังอยู่อีกต่อไป

4. เพลงระย้า หมายถึง คุณงามความดี สิ่งที่ดีงาม บุญกุศลทั้งหลายจะเป็นเครื่องเสริมส่งขึ้นทำให้ผู้ตายไปพบกับสิ่งที่ดี พบกับความสุกความดีงามเปรียบเสมือนแสงสว่างขึ้นนำทางวิญญาณของผู้ตาย

5. เพลงแก้วน้อยดับไฟ ใช้บรรเลงในชุดเพลงเบิกโรงโดยบรรเลงเป็นเพลงสุดท้าย และยังใช้บรรเลงตอนเผาศพอีกด้วย เพลงแก้วน้อยดับไฟเป็นเพลงที่มีความสำคัญ และต้องใช้บรรเลงประกอบพิธีเผาศพ เพลงแก้วน้อยดับไฟ หมายถึง ความบริสุทธิ์ผุดผ่องใสสะอาดปราศจากสิ่งไม่ดีทั้งหลาย จะส่งผลให้เกิดความผาสุก ความร่มเย็น ความสงบสุข

6. เพลงรับพระ บรรเลงรับพระเดินทางมายังสถานที่ประกอบพิธี

7. เพลงนางช่อง บรรเลงส่งพระเดินทางกลับหลังจากสวดมนต์ประกอบพิธีเสร็จ

8. เพลงกาเดิน บรรเลงตอนเคลื่อนศพจากบ้านไปประกอบพิธีที่วัด

9. เพลงเดินหน บรรเลงตอนแห่ศพ เคลื่อนศพไปเผาที่เมรุ

10. เพลงเข้าวัด บรรเลงตอนเคลื่อนศพเข้าบริเวณวัดเพื่อบอกกล่าวขออนุญาตสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดจนผีที่เป็นเจ้าที่เจ้าทางและผีที่อยู่ก่อนจะได้ไม่รังแกหรือทำร้ายผีที่เข้ามาใหม่

11. เพลงสามใบหยักหรือเพลงกันเสนียดจัญไร บรรเลงเป็นเพลงสุดท้ายก่อนจบการบรรเลงในเวลานั้น เพื่อเป็นการบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้คุ้มครองและขับไล่สิ่งไม่ดี

12. เพลงนกระปูด บรรเลงในช่วงเวลาระหว่างว่างจากการประกอบพิธี

13. เพลงแคะชนกัน บรรเลงในช่วงเวลาระหว่างว่างจากการประกอบพิธี มีลักษณะการใช้ไม้ตีกลองตีไปที่ขอบกลอง เพื่อแสดงลีลาการกระทบกันของเขาแคะในลักษณะของการต่อสู้กัน

14. เพลงโทน บรรเลงเพื่อความสนุกสนานบันเทิงใจ

วิธีการบรรเลงดนตรีสู้บ่ง

วัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีตึบแก่ง เริ่มต้นด้วยการประกอบพิธีไหว้ครู โดยตั้งเครื่องคาย (เครื่องกำนลครู) เพื่อบอกกล่าวระลึกถึงครูบาอาจารย์ที่ได้สั่งสอนมา และบอกกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายเพื่อความเป็นสิริมงคลของผู้บรรเลง พิธีไหว้ครูของดนตรีตึบแก่งไม่มีการไหว้บอกกล่าวครูเทพยดา แต่จะไหว้ครูที่เป็นผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ทางดนตรีตึบแก่งที่เสียชีวิตลงไปแล้ว เพื่อแสดงความเคารพกตัญญูต่อครูอาจารย์ก่อนการบรรเลง

พิธีไหว้ครู หัวหน้าวงดนตรีตึบแก่งจะต้องเป็นคนตั้งเครื่องคาย และต้องทำหน้าที่เป็นคนเป่าปี่แต่การตั้งเครื่องคายนั้นมีความเชื่อว่า ถ้าตั้งเครื่องคาย ณ ที่ใดแล้ว จะต้องตั้งวงดนตรีตึบแก่งตรงนั้นตลอดพิธีงานศพ หากมีการเคลื่อนย้ายสถานที่ในการบรรเลงเมื่อใดจะต้องประกอบพิธีตั้งเครื่องคายใหม่ทุกครั้งไป ทั้งนี้มีความเชื่อว่า ครูแข็ง (ครูแรง) หากทำอะไรผิดพลาดครูอาจจะทำให้ผู้บรรเลงเป็นบ้า เสียสติได้ หรือเกิดความอับมงคล หรือเจ็บป่วยจนถึงขั้นล้มตายลง อันเกี่ยวเนื่องมาจากสาเหตุของการบรรเลงดนตรีตึบแก่งที่มีความเกี่ยวข้องกับความตายนั่นเอง

การประกอบพิธีไหว้ครูก่อนการบรรเลง หัวหน้าวงตึบแก่งและนักดนตรีทุกคนจะนั่งล้อมวงมีการจัดวางปี่แต่ เครื่องคาย และขันนํ้ามนต์ไว้ตรงกลางวง ผู้ประกอบพิธีจุดธูปเทียนกล่าวคำบูชาครูและทำนํ้ามนต์อธิษฐานประพรมเครื่องดนตรีตึบแก่ง นักดนตรี แล้วนักดนตรีจะดื่ม นํ้ามนต์เพื่อความเป็นสิริมงคลกันทุกคน ต่อจากนั้นหัวหน้าวงดนตรีตึบแก่งจะเป่าปี่แต่เริ่มบรรเลง เพลงชุดเบิกโรงและเพลงอื่นๆ

เครื่องคาย ที่ใช้ประกอบพิธีไหว้ครู ประกอบด้วย

1. บายศรี ทำด้วยใบลาน	จำนวน 1 ชุด (มี 3 อัน)
2. กรวยหมาก (หมากและพลู กรวยละ 5 คำ)	จำนวน 1 คู่
3. หมากพลู	จำนวน 1 คำ
4. เทียนขี้ผึ้ง (เทียนนํ้ามนต์)	จำนวน 1 เล่ม
5. ธูป	จำนวน 1 ดอก
6. เหล้าขาว	จำนวน 1 ขวด
7. แก้ว	จำนวน 1 ใบ
8. บุหรี่	จำนวน 1 ซอง
9. ด้าย (ด้ายสายสิญจน์)	จำนวน 1 ใจ
10. ข้าวเหนียว	จำนวน 1 ปั้น
11. เกลือ	จำนวน 1 ก้อน
12. ปลาช่อนทั้งตัว (มีหัวและหาง)	จำนวน 1 ตัว
13. เงินครู	จำนวน 66 บาท

14. ชันน้ำมนต์

จำนวน 1 ใบ

บทบาทในการบรรเลงของดนตรีคู่เบ้

ดนตรีคู่เบ้ถูกสร้างสรรค์และพัฒนารูปแบบขึ้นมาเพื่อรับใช้สังคมท้องถิ่น ทั้งในด้านการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานมงคลและงานอวมงคล ตลอดจนความบันเทิงเพื่อการประกอบกิจกรรมในการสร้างความสามัคคีและการรื่นเริงสนุกสนาน ในสมัยอดีตดนตรีคู่เบ้ถูกนำไปใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรมต่างๆ ดังนี้

1. งานพิธีกรรมที่เป็นมงคล ดนตรีคู่เบ้ถูกนำไปใช้ประกอบขบวนแห่ตามงานเทศกาล ประเพณีต่างๆ ที่ได้จัดให้มีขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะในประเพณีการแห่อุ้มพระดำน้ำ การแห่ดอกไม้ในประเพณีวันตรุษสงกรานต์ เป็นต้น

2. งานพิธีกรรมที่เป็นงานอวมงคล ได้แก่ งานศพ ซึ่งได้รับความนิยมมาก ในอดีตดนตรีคู่เบ้มีหน้าที่ประกอบในพิธีกรรมงานศพ เพื่อให้พิธีกรรมนั้นมีความสมบูรณ์ และยังทำหน้าที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของพิธีกรรมงานศพซึ่งมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตและโครงสร้างสังคมนั้นๆ ทั้งในด้านการแจ้งข่าวสารให้คนในชุมชนได้รับทราบข่าวการตาย การประกอบขบวนตอนของพิธีกรรมต่างๆ ให้ดำเนินไปอย่างสมบูรณ์ครบถ้วน รวมทั้งเป็นเครื่องชี้นำทางให้กับดวงวิญญาณของผู้ตายไปสู่สุคติได้ตามความเชื่อที่ได้สืบทอดกันมา โดยนักดนตรีคู่เบ้มีความเชื่อว่าการได้บรรเลงดนตรีคู่เบ้ในงานศพนี้เป็นการร่วมกันทำบุญทำกุศลให้กับผู้ตายอีกทางหนึ่งด้วย

3. ด้านความบันเทิง ในอดีตดนตรีคู่เบ้ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความบันเทิงในการร้องรำ เช่น การเล่นรำไท่น รำวง โดยมีการปรับเปลี่ยนนำเอารูปแบบของทำนองเพลงพื้นบ้านเข้าไปใช้บรรเลงร้องเล่นกันเพื่อเชื่อมความสามัคคี และสร้างความสนุกสนานบันเทิงใจกันในท้องถิ่น บทบาทในด้านความบันเทิงของดนตรีคู่เบ้นี้ได้จางหายไปจากสังคมท้องถิ่นเนื่องมาจากปัจจัยอิทธิพลของดนตรีรูปแบบสมัยนิยมอื่นๆ ได้เข้าไปมีบทบาทแทนที่

ในปัจจุบันสถานภาพของดนตรีคู่เบ้ต้องเผชิญกับกระแสสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และอิทธิพลของวัฒนธรรมภายนอกได้เข้ามามีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมดั้งเดิมมากขึ้น ประกอบกับคนในสังคมมีความเข้าใจว่า วัฒนธรรมของสังคมอื่นดีกว่าวัฒนธรรมของตนเอง จึงส่งผลกระทบทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมขึ้นในสังคม ดนตรีในรูปแบบอื่นได้เข้าไปมีบทบาทมากขึ้น และคนในสังคมก็หันไปให้ความสำคัญกับดนตรีรูปแบบอื่นจึงส่งผลกระทบต่อดนตรีคู่เบ้ทุกขณะและบทบาทของดนตรีคู่เบ้ก็เริ่มลด

น้อยลงเนื่องจากไม่สามารถต้านทานกระแสของความเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ ดังจะเห็นได้จากการนำเอาดนตรีแบบอื่นเข้าไปใช้ประกอบในงานประเพณีต่างๆ ทั้งงานมงคลและงานอวมงคล เช่น นำวงปี่พาทย์มอญบรรเลงในการประกอบพิธีงานศพ เป็นต้น ในขณะที่ดนตรีดึกดำบรรพ์เองก็ไม่ได้มีการพัฒนาตัวเองให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมทั้งรูปแบบการบรรเลง และทำนองเพลง ส่งผลให้เยาวชนเริ่มมองข้ามความสำคัญของดนตรีดึกดำบรรพ์ซึ่งมองว่าเป็นสิ่งที่ล้าหลังไม่ทันสมัย ขาดแรงกระตุ้นแรงจูงใจในการส่งเสริมให้เยาวชนเกิดความตระหนักในคุณค่าของดนตรีดึกดำบรรพ์ และมีความสนใจในการสืบทอดดนตรีดึกดำบรรพ์ อีกทั้งนักดนตรีดึกดำบรรพ์แต่ละคนก็มีอายุมากขึ้นนับวันจะต้องล้มหายตายจากไป สภาพของดนตรีดึกดำบรรพ์จึงตกอยู่ในความเสี่ยงต่อการล่มสลายและเป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง ฉะนั้น จึงต้องช่วยกันคิดหาแนวทางแก้ไขและช่วยกันส่งเสริมอนุรักษ์ให้ดนตรีดึกดำบรรพ์อยู่รอดต่อไปในอนาคต

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คารณี อารณพัฒนา (2533 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ความรู้และความตระหนักของประชาชนที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่น : ศึกษากรณีองค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้และตระหนักเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่นในระดับปานกลาง และความแตกต่างกันในเรื่องอาชีพ แหล่งที่พักอาศัย การใช้คุณค่าศิลปกรรม พฤติกรรมการรับข่าวสาร ก่อให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องความตระหนักเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

จิราวรรณ พิเศษสกุลกิจ (2534 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการจัดสภาพแวดล้อมบริเวณโบราณสถาน : ศึกษากรณีป้อมมหากาฬ จังหวัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อการจัดสภาพแวดล้อมบริเวณป้อมมหากาฬในระดับปานกลาง โดยตัวแปร การศึกษาการใช้ประโยชน์ การเวนคืนที่ดิน การให้คุณค่าต่อป้อมมหากาฬ และความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ก่อให้เกิดการผันแปรในเรื่องความคิดเห็นต่อการจัดสภาพแวดล้อมบริเวณป้อมมหากาฬอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ตัวแปรระยะห่างของที่พักอาศัยกับป้อมมหากาฬก่อให้เกิดการผันแปรในเรื่องความคิดเห็นต่อการจัดสภาพแวดล้อมบริเวณป้อมมหากาฬอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ชัยโรจน์ ธนสันติ (2535 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ : ศึกษากรณีจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า กรรมการสภาตำบลส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในระดับปานกลาง นอกจากนั้นพบว่า ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในท้องถิ่น สถานภาพในสภาตำบล จำนวนครั้งของการได้รับข่าวสาร การ

เป็นกรรมการในกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การได้รับการอบรมในเรื่องเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกันจะก่อให้เกิดความแตกต่างในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกัน จะก่อให้เกิดความแตกต่างในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และรายได้ที่แตกต่างกันจะก่อให้เกิดความแตกต่างในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สถาพร อิทธิพงษ์ (2536 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์ป่าชายเลน : ศึกษาเฉพาะกรณีที่ทำเหม่และกิ่งอำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษาพบว่า คณะกรรมการสภาตำบลส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในระดับปานกลาง นอกจากนี้ยังพบว่า อายุ จำนวนบุตร ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่อาศัยในท้องถิ่น ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่ง อาชีพ สถานภาพในสภาตำบล การมีตำแหน่งอื่นๆ ในชุมชน ประสบการณ์ที่ได้รับการอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน และความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์ป่าชายเลนจะก่อให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องระดับการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 และการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนโดยการเข้าไปในบริเวณชายฝั่งทะเลที่ติดป่าชายเลนเพื่อจับสัตว์น้ำที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจเพื่อนำมาบริโภคหรือจำหน่าย การได้รับข่าวสารจะก่อให้เกิดความแตกต่างในเรื่องระดับการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนโดยการถางป่าเพื่อใช้พื้นที่ทำการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำก่อให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องระดับการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

วัลลพ มณีเชษฐา (2537) ได้ศึกษากระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมเรื่องอักษรธรรมล้านนา พบว่า วัดมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนา โดยอาศัยขั้นตอนการบวชในพระพุทธศาสนาเพื่อจัดการศึกษา โดยพระเป็นผู้กำกับดูแล เนื้อหาจะเน้นในเรื่องเกี่ยวกับศาสนา พิธีกรรม และความเชื่อ หลังจากมีการจัดการศึกษาสมัยใหม่เข้ามา วัดลดบทบาทลงไป แต่มีการถ่ายทอดอยู่เพียงกลุ่มเล็กๆ เพื่อใช้ในการศึกษาค้นคว้าของนักประวัติศาสตร์ เพื่อการอนุรักษ์สิ่งที่เคยมีคุณค่าในอดีต ภูมิปัญญาต่างๆ ของล้านนาที่จารึกด้วยอักษรธรรม แต่อยู่ในวงแคบ คือ วัด บางวัด หมอยาพื้นบ้าน และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เทียนชัย ไห้ศิริกุล (2538 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง บทบาทของประชาชนท้องถิ่นที่มีต่อการอนุรักษ์และส่งเสริมสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษา : ปราสาทหินพนมรุ้งและปราสาทภูสวนแดง จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ประชาชนในจังหวัดบุรีรัมย์มีบทบาทต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในระดับปานกลาง เพศ และอายุ เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

กับบทบาทที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปกรรม ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน พบว่า อาชีพ ระดับการศึกษา และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณประโยชน์ที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมแตกต่างกันจะมีผลต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

รัชพล ปังพิบูลย์ (2538) ได้ทำการศึกษา กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมการทอผ้าของ ชาวไทยทรงดำ พบว่า ชาวไทยทรงดำมีการถ่ายทอดการทอผ้ามาแต่ในอดีตจนปัจจุบันใน กระบวนการสอนมีการพูดคุย แลกเปลี่ยนระหว่างผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอด โดยมี ผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ พ่อ แม่ และญาติพี่น้อง เพื่อได้ผ้าทอของไทยทรงดำไว้ใช้ในการเข้ากิจกรรม และพิธีกรรมของชุมชน ซึ่งมีวัฒนธรรมที่ประกอบด้วย ค่านิยม ความเชื่อ และพิธีกรรมต่างๆ จะต้องใช้ผ้าทอที่ทอเองมาประดิษฐ์เป็นเครื่องแต่งกาย จะซื้อผ้าจากตลาดไม่ได้ จึงทำให้มีการ ถ่ายทอดการทอผ้าสืบต่อกันมา

ศิริวรรณ ทาปัญญา (2539 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แหล่งโบราณสถานอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ประชากรส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแหล่งโบราณสถานในระดับต่ำ ประชากรที่มีการศึกษาแตกต่างกันมีส่วนร่วมใน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแหล่งโบราณสถานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ประชากรที่ได้รับข้อมูลข่าวสารและได้รับการอบรมแตกต่างกันมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมแหล่งโบราณสถานแตกต่างกัน โดยประชากรที่ได้รับข้อมูลข่าวสารและได้รับการ อบรมมากกว่า จะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแหล่งโบราณสถานมากกว่า นอกจากนั้นยัง พบว่า ประชากรที่มีถิ่นพำนักใกล้แหล่งโบราณสถานร้างกับประชากรที่มีถิ่นพำนักใกล้แหล่ง โบราณสถานที่ยังมีชีวิต มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโบราณสถานไม่แตกต่างกัน

นฤนาท พุทธิไชย (2541 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนในท้องถิ่น ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมโบราณสถาน : ศึกษาเฉพาะกรณีโบราณสถานใน บริเวณเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการมีส่วน ร่วมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมโบราณสถานปานกลาง โดยตัวแปรการศึกษา การให้คุณค่า โบราณสถาน ความรู้ในการอนุรักษ์โบราณสถานแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมใน การอนุรักษ์สภาพแวดล้อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 พฤติกรรมการรับ ข่าวสารแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมแตกต่างกันอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 การใช้ประโยชน์จากโบราณสถาน และระดับการศึกษาแตกต่าง กัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ 0.05

สุทัศน์ กันตมา (2541) ได้ทำการศึกษาคงอยู่ของวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่ พบว่า เงื่อนไข ปัจจัย ที่ทำให้วัฒนธรรมคงอยู่คือ การเห็นคุณค่าหรือประโยชน์ที่อยู่ในรูปของ ความเชื่อซึ่งมีการถ่ายทอดผ่านพิธีกรรม จนกลายเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่เหนือ ธรรมชาติและมนุษย์กับมนุษย์ ศาสนาและความเชื่อได้ให้ความสำคัญต่อคำสอนโดยมีพิธีกรรมเป็น ส่วนเชื่อมโยง ผ่านการกล่อมเกลา โดยชุมชนทำให้มีการปฏิบัติสืบต่อมา เป็นการกระทำซ้ำจาก รุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง

ส่วนกลไกที่ทำให้วัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชนชาวไทยใหญ่มิได้สูญหายไปนั้นประกอบด้วย ครอบครัวยุคใหม่ทำหน้าที่ถ่ายทอด ภาษาพูด แบบแผน ความประพฤติตามวิถีชีวิตแก่ลูก ผู้อาวุโสทำหน้าที่ให้คำปรึกษาในการจัดพิธีกรรมต่างๆ พระทำหน้าที่ถ่ายทอดศีลธรรมและการศึกษา ผู้นำชุมชนเป็นผู้จัดการถ่ายทอดภูมิปัญญาต่างๆ เช่น พิธีกรรม ความรู้ทางช่าง หัตถกรรม ผู้นำในชุมชน เป็นผู้จัดและสนับสนุนประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน เครือญาติทำหน้าที่สนับสนุนช่วยเหลือใน การทำพิธีกรรมต่างๆ วัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่ที่คงอยู่นั้นไม่ได้คงอยู่เหมือนเช่นใน อดีต มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านคุณค่าของวัฒนธรรมและรูปแบบ

พิสันต์ ธนะสารสมบุรณ์ (2542 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชน ท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ศึกษากรณี : เกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี ผลการศึกษา เชีงปริมาณพบว่าประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับ ต่ำ อายุ ภูมิฐานะเดิม การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า ประชาชนท้องถิ่นเข้ามามี ส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมโดยเริ่มจากบุคคลที่มีจิตสำนึกร่วมกัน และพัฒนา เป็นกลุ่มเพื่อจัดทำกิจกรรม/ โครงการต่างๆ ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

คมคาย หมื่นสาย (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยการถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมของ ชาวบ้านเพชรบูรณ์จากข้อมูลวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวบ้านจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า วัฒนธรรม ของชาวบ้านเพชรบูรณ์ คือการกำหนดกติกาข้อตกลงที่ทุกคนยึดถือ และปฏิบัติร่วมกันส่วนใหญ่ ได้มาจากการเชื่อ ศาสนา แล้วทำให้ปรากฏด้วยพิธีกรรมและประเพณี มีการดำรงชีวิตด้วยวิถีทาง โลกที่สอดคล้องกับหลักธรรมะทางด้านศาสนาและเป็นกรอบอ้างอิง ที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารใช้ในการ ตีความหมายของสารร่วมกัน สารที่ชาวบ้านส่งให้แก่กันแสดงถึงภูมิปัญญา เช่น การบอก ขึ้นตอนของประเพณีการแต่งงาน การศึกษานุคลิกลักษณะของชาย หญิงที่ดีควรเลือกเป็นคู่ครอง เน้นความสำคัญของการมีครอบครัว การยึดมั่นในหลักธรรมะ ความเชื่อและการให้ทาน เน้นช่อง ทางการสื่อสารแบบเผชิญหน้ากันเป็นส่วนใหญ่ โคนใช้ประเพณีเป็นช่องทางในการสื่อสาร คม

คาย หมื่นสาย (2553, หน้า 1-15) ได้กล่าวถึงวิธีการถ่ายทอดมรดก (ภูมิปัญญาชาวบ้าน) ให้แก่กลุ่มโดยใช้ศิลปะการถ่ายทอดให้เหมาะสมแก่กลุ่มเป้าหมายต่างๆ ดังนี้

ลักษณะกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่เด็กนั้น ผู้ใหญ่ในสมัยโบราณจะคัดเลือกเนื้อหาของการถ่ายทอดในเชิงสนุกสนาน ได้แก่ นิทาน โดยกำหนดให้ตัวละครเป็นตัวถ่ายทอดโยกการเรียนรู้ให้แก่เด็กๆ จะได้ทั้งสาระความรู้ข้อคิดคติเตือนใจไปพร้อมๆ กับความสนุกสนานด้วย สำหรับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ใหญ่ นั้น การถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมที่นำมาใช้ในกระบวนการพิธีกรรมมีลักษณะดังนี้

วัยผู้ใหญ่เป็นวัยทำงาน การถ่ายทอดภูมิปัญญามีลักษณะหลายรูปแบบ เช่น วิธีการบอกเล่า พิธีการสู่ขวัญ พิธีทางพุทธศาสนา และประเพณี พิธีกรรม ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต การประกอบอาชีพ วิธีการอ่านหนังสือคัดหนังสือ วิธีแสดงมหรสพ เป็นต้น วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้วยวิธีการบอกเล่าในวัยผู้ใหญ่ มีทั้งสาระด้านการเพิ่มพูนความรู้จากการฟังและเป็นการรวมกลุ่มทางสังคม เพื่อทำงานร่วมกันหรือช่วยเหลือกัน ผู้เล่าคือผู้อาวุโสหรือผู้มีความรอบรู้ซึ่งเล่าในโอกาสพิเศษ เช่น งานศพ หรือประเพณีการอยู่ไฟของชาวอีสาน

คมคาย หมื่นสาย (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาศิลปะการถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมของชาวบ้านจังหวัดเพชรบูรณ์จากวัฒนธรรมพื้นบ้านจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ข้อค้นพบว่า ชาวบ้านมีการสร้างวัด สร้างวัฒนธรรมของตนเองเพื่อเป็นกรอบอ้างอิงให้สมาชิกของชุมชนยึดเป็นแนวทางในการคิดและปฏิบัติ และได้มีการถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมจากชนรุ่นหนึ่งสู่ชนรุ่นหนึ่งด้วยภาพพิธีกรรม การละเล่น วิธีการดำรงชีวิตด้วยทัศนคติที่ดีต่อสมาชิกของชุมชนเองทั้งในแง่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง และสมาชิกสามารถนำไปสู่การเรียนรู้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติในการปรับตนให้อยู่ในสังคมได้

เราสามารถนำความรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชนนี้มาศึกษาและวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีคติชนวิทยาแล้วนำมาพัฒนาชุมชนเมืองด้วยแนวทางมนุษยวิทยาและแนวทางพัฒนาวัฒนธรรมของกระทรวงวัฒนธรรม

พิชัย สุขวุ่น (2545) ได้ทำการศึกษา เรื่องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลและประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในระดับต่ำ ทั้งนี้มีเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จากสังคมเกษตรสู่สังคมทุนนิยม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้โครงสร้างของภาคเกษตรประสบปัญหาหลายด้าน ทั้งปัญหาความยากจน ปัญหาด้านทรัพยากร ความแตกต่างของรายได้ ส่งผลให้คนในภาคชนบทละทิ้งวิถีชีวิตแบบเดิมด้วยความจำเป็นทางเศรษฐกิจ ในขณะที่เดียวกันก็ละทิ้งศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นไปพร้อมๆ กัน ดังนั้นการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงต้อง

เปลี่ยนแปลงไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจตามนโยบายของรัฐ ถึงแม้กฎหมายรัฐธรรมนูญจะให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนในการดูแลปกป้องศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น แต่หากว่าโครงสร้างเศรษฐกิจสังคม การเมือง ยังไม่เปลี่ยนแปลง โอกาสที่ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจะกลับมามีความสมดุลก็เป็นไปได้ยาก

คมคาย หมั่นสาย และคณะ (2551 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการระบำ รำเต้น ของชาวมุขชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ได้ข้อค้นพบว่าชาวบ้านได้ทราบวิวัฒนาการของการแสดงรำกลองยาว รำโทน รำวงมาตรฐาน รำวงย้อนยุค และสามารถฟื้นฟูและพัฒนาการเล่นของตนเองทั้งในด้านดนตรี การแต่งกาย การแสดงได้อย่างเหมาะสม และนำไปเผยแพร่ในโอกาสงานเทศกาลต่างๆ

คมคาย หมั่นสาย และคณะ (2552 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาอาหารพื้นบ้านของชาวมุขชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ได้ข้อค้นพบว่า ภูมิประเทศของจังหวัดเพชรบูรณ์ ดินดี ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาลทำให้สามารถปลูกพืชผักและทำไร่ทำนาได้ผลดีมีพืชที่สามารถนำมาประกอบอาหารทั้งที่ทำการเพาะปลูกและขึ้นเองตามธรรมชาติประมาณ 92 ชนิด และจาก 10 ชนิดที่นำมาศึกษา ได้แก่ ผักบุ้ง ผักตำลึง มะระขี้นก สะเดา มะรุม กัลยัมย์ มะละกอ แดงขาวแคแดง มะขามจีเหล็ก สามารถนำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด มีคุณค่าทางโภชนาการสูง เช่น ผักบุ้งอุดมด้วยวิตามินเอสูงกว่าผักหลายชนิด ตำลึงมีแคลเซียมสูง เป็นต้น มีคุณค่าทางสมุนไพร เช่น ลดความดันโลหิตสูงในผักบุ้ง ลดเบาหวานได้แก่ตำลึง ชะลอความแก่ได้แก่มะรุม เป็นต้น โดยเหตุนี้อาหารพื้นบ้านจึงมีคุณค่าสูงในแง่สมุนไพร ทำให้ผู้บริโภคไม่มีความดัน ไม่เป็นเบาหวาน ท้องไม่ผูก ไม่เป็นมะเร็งเพราะมีสารต้านอนุมูลอิสระ ทราบประเภทของการประกอบอาหารที่ชุมชนสามารถทำได้ทั้ง แกง คั่ว ลาบ เป็นต้น

นอกจากนี้อาหารยังมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชนเพราะในงานประเพณีแต่ละงานอาหารบางอย่างจะมีข้อห้ามมิให้นำมาเลี้ยง เช่น ขนมน้ำเงินไม่นำมาเลี้ยงในงานศพ เพราะกลัวจะมีการตายติดต่อกัน เป็นต้น ขนมน้ำทองอย่างถือว่าเป็นสิริมงคลต่อเจ้าของงาน เช่น ขนมหอยขี้ ขนมหอยขี้ จากการศึกษาค้นคว้าและข้อค้นพบชุมชนสนใจที่จะทำธุรกิจอาหารพื้นบ้านและจัดมาจำหน่ายในงานกิจกรรมของสภาวัฒนธรรมทุกงาน

สุพจน์ ดอกคำเจียก (2553 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเทศบาลตำบลโพธิ์พระยา อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการศึกษาวิจัยพบว่า แนวทางในการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นพื้นบ้านในเขตเทศบาลตำบลโพธิ์พระยา คือควรมีการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นพื้นบ้านอย่างกว้างขวาง หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความสำคัญในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ควรมีการจัดกิจกรรมที่มีการแสดงของลูก

พื้นบ้าน เพื่อให้ชุมชนตระหนักและเห็นถึงความสำคัญ ความงดงามของศิลปวัฒนธรรม อนุรักษ์ให้มีการถ่ายทอดศิลปะพื้นบ้านให้กับคนรุ่นหลัง เพื่อมิให้ศิลปะพื้นบ้านหายไปจากท้องถิ่น ควรมีการส่งเสริม อนุรักษ์วัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางศิลปะการแสดง ซึ่งสามารถพัฒนาเป็นศิลปกรรมเพื่อเศรษฐกิจของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี สนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรม และส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมศิลปะพื้นบ้าน

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาเห็นว่า การส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อให้วัฒนธรรมพื้นบ้านคงอยู่ เกี่ยวข้องกับเงื่อนไข ปัจจัย ซึ่งได้แก่การเห็นคุณค่าหรือประโยชน์ ความเชื่อศาสนา และการกล่อมเกลี้ยงจากครอบครัว ชุมชน โดยมีกลไกที่เกี่ยวข้องด้วย เช่น พ่อแม่ ญาติพี่น้อง ผู้นำ หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และผู้ชำนาญการด้านต่างๆ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่องทุนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีกับการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน
ในจังหวัดเพชรบูรณ์ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการดังนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนดังนี้

1. สัมภาษณ์บริบทชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูล ศึกษาความเป็นมา ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและ
จัดเก็บข้อมูลจากเอกสารตำรา ผลงานวิจัย ภาพถ่าย สัมภาษณ์เพื่อให้รู้ถึงความเป็นมาของปัญหา
2. ประชุมชี้แจงเกี่ยวกับแนวทางการศึกษาให้กับทีมงานวิจัย
3. จัดประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ การเก็บข้อมูลการวิจัยร่วมกับชุมชน ทีมงานวิจัย และที่
ปรึกษา
4. ประชุมกลุ่มเป้าหมาย จัดเวทีประชาคมเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพื่อ
แสวงหาแนวทางร่วมการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นเพื่อให้เกิดขบวนการอนุรักษ์
ตลอดจนการจัดชมรมหรือกองทุนเพื่อการรักษาประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นและคัดเลือก
ชุมชน
5. จัดหาสถานที่ทำเป็นศูนย์กลางดำเนินการในท้องที่ ส่งเสริมสนับสนุนให้จัดกิจกรรม
การฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่น
6. การจัดเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการจัดเก็บข้อมูลโดยสำรวจความคิดเห็น การสัมภาษณ์
สอบถาม จดบันทึก ถ่ายภาพ บันทึกเทป
7. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้แบบสำรวจความคิดเห็น แบบสัมภาษณ์แบบมี
โครงสร้างและแบบไม่มีโครงสร้าง
8. วิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย
9. สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

สถานที่ พื้นที่ดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการวิจัยในพื้นที่ตำบลสะเดียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์
ด้วยเหตุผลต่อไปนี้

1. หมู่บ้านในตำบลสะเดียงเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ซึ่งมีอายุความเป็นมาร้อยปีเศษ จึงมีร่องรอยของศิลปวัฒนธรรมและประเพณีโบราณหลงเหลืออยู่มาก ซึ่งสมควรจะมีการอนุรักษ์เอาไว้
2. คณะผู้วิจัยทั้งหมดมีภูมิลำเนาอยู่ในตำบลสะเดียง จึงทำให้ทราบถึงองค์ประกอบสภาพการณ์และเงื่อนไขของชุมชนว่า มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพปัญหาการวิจัยที่เสนอไว้ในเบื้องต้น และมีความสะดวกในการเก็บข้อมูลให้สัมฤทธิ์ผล

ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ศึกษาในครั้งนี้ คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตชุมชนบ้านสะเดียง ทั้งหมด 17 ชุมชน ส่วนกลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 18 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) ได้แก่ หัวหน้าชุมชน 17 ชุมชน และผู้บริหารโรงเรียนในชุมชนสะเดียงอีก 1 คน รวมทั้งสิ้น 18 คน

ตัวแปรและการวัดค่าตัวแปร

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรในการศึกษาและวิธีการวัดค่าตัวแปรเหล่านั้น ดังนี้

อายุ หมายถึง จำนวนปีนับตั้งแต่แรกเกิดจนถึงปัจจุบันของผู้ให้ข้อมูล กรณีที่เกิน 6 เดือน ให้คิดเป็น 1 ปี

ระดับการศึกษา หมายถึง คุณวุฒิทางการศึกษาขั้นสูงสุดของผู้ให้ข้อมูลที่ได้รับการศึกษาในระบบจากสถาบันการศึกษาของรัฐบาลหรือเอกชน

อาชีพหลัก หมายถึง อาชีพที่ใช้เวลาปฏิบัติงานมากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นประจำเพื่อสร้างรายได้ต่อการเลี้ยงชีพและความสะดวกสบายแก่ครัวเรือน

อาชีพรอง หมายถึง อาชีพที่ใช้เวลาปฏิบัติงานเป็นครั้งคราวหรือใช้เวลาปฏิบัติไม่ถึงครึ่งหนึ่งของเวลาปฏิบัติงานทั้งหมด เป็นรายได้เสริมของครอบครัว

รายได้ต่อปี หมายถึง จำนวนเงินรายได้ทั้งหมดที่เป็นเงินสดคิดเป็นบาทของผู้ให้ข้อมูลในรอบปี พ.ศ.2555

การเป็นสมาชิกกลุ่ม หมายถึง การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นภายในชุมชนของผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกมะขามหวานและกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงหมู

ทุนทางสังคมในมิติด้านกลุ่มและเครือข่าย หมายถึง ระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติด้านกลุ่มและเครือข่าย ด้านกลุ่ม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจภายในกลุ่ม การยอมรับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจภายในกลุ่ม การยอมรับการมีประสิทธิภาพของผู้นำกลุ่ม การประสานงานและความร่วมมือภายในกลุ่ม ความเพียงพอของทรัพยากรและเงินทุนของกลุ่ม และประสิทธิผลการดำเนินงานของกลุ่ม ด้านเครือข่าย ได้แก่ การประสานงานและความร่วมมือกับกลุ่มภายนอกชุมชน การได้รับความช่วยเหลือภายในกลุ่มเพื่อนและความสามารถในการช่วยเหลือภายในกลุ่มเพื่อน ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างข้อความครอบคลุมทุกประเด็น และทุกข้อความมีคำตอบให้เลือกใน 3 ตัวเลือก โดยกำหนดค่าคะแนนไว้ ดังนี้

บ่อยครั้ง	ให้คะแนนเท่ากับ	3
บางครั้ง	ให้คะแนนเท่ากับ	2
ไม่เคยเลย	ให้คะแนนเท่ากับ	1

เมื่อได้รับคะแนนจากแบบสัมภาษณ์จึงนำมาคำนวณหาน้ำหนักคะแนนเฉลี่ย (weight mean score) โดยกำหนดเกณฑ์การแปลความไว้ ดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.34 - 3.00 หมายถึง ทุนทางสังคมในมิติด้านกลุ่มและเครือข่ายอยู่ในระดับมาก

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.67 - 2.33 หมายถึง ทุนทางสังคมในมิติด้านกลุ่มและเครือข่ายอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 1.66 หมายถึง ทุนทางสังคมในมิติด้านกลุ่มและเครือข่ายอยู่ในระดับน้อย

ทุนทางสังคมในมิติด้านความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หมายถึง ระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติด้านความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ด้านความไว้วางใจ ได้แก่ ความไว้วางใจต่อบุคคลในชุมชน ความไว้วางใจต่อกลุ่มอาชีพสำคัญในสังคม ด้านความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ได้แก่ จิตสำนึกชุมชน ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในชุมชน การให้ความช่วยเหลือโครงการที่มีประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างข้อความครอบคลุมทุกประเด็น และทุกข้อความมีคำตอบให้เลือกใน 3 ตัวเลือก โดยกำหนดค่าคะแนนไว้ดังนี้

บ่อยครั้ง	ให้คะแนนเท่ากับ	3
บางครั้ง	ให้คะแนนเท่ากับ	2
ไม่เคยเลย	ให้คะแนนเท่ากับ	1

เมื่อได้รับคะแนนจากแบบสัมภาษณ์จึงนำมาคำนวณหาน้ำหนักคะแนนเฉลี่ย (weight mean score) โดยกำหนดเกณฑ์การแปลความไว้ ดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.34 - 3.00 หมายถึง ทูทางสังคมในมิติด้านความไว้วางใจ และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอยู่ในระดับมาก

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.67 - 2.33 หมายถึง ทูทางสังคมในมิติด้านความไว้วางใจ และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 1.66 หมายถึง ทูทางสังคมในมิติด้านความไว้วางใจ และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอยู่ในระดับน้อย

ทูทางสังคมในมิติด้านกิจกรรมและความร่วมมือ หมายถึง ระดับทูทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติด้านกิจกรรมและความร่วมมือ ด้านกิจกรรม ได้แก่ การจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชน การจัดงานสำคัญตามประเพณีและกิจกรรมทางศาสนาภายในชุมชน ด้านความร่วมมือ ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชน ความร่วมมือในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาในชุมชน การเข้าร่วมงานสำคัญตามประเพณีและกิจกรรมทางศาสนาในชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างข้อความครอบคลุมทุกประเด็น และทุกข้อความมีคำตอบให้เลือกใน 3 ตัวเลือก โดยกำหนดค่าคะแนนไว้ดังนี้

บ่อยครั้ง	ให้คะแนนเท่ากับ	3
บางครั้ง	ให้คะแนนเท่ากับ	2
ไม่เคยเลย	ให้คะแนนเท่ากับ	1

เมื่อได้รับคะแนนจากแบบสัมภาษณ์จึงนำมาคำนวณหาน้ำหนักคะแนนเฉลี่ย (weight mean score) โดยกำหนดเกณฑ์การแปลความไว้ ดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.34 - 3.00 หมายถึง ทูทางสังคมในมิติด้านกิจกรรมและความร่วมมืออยู่ในระดับมาก

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.67 - 2.33 หมายถึง ทูทางสังคมในมิติด้านกิจกรรมและความร่วมมืออยู่ในระดับปานกลาง

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 1.66 หมายถึง ทูทางสังคมในมิติด้านกิจกรรมและความร่วมมืออยู่ในระดับน้อย

ทูทางสังคมในมิติด้านความสามัคคีทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรง หมายถึง ระดับทูทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติด้านความสามัคคีทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรง ด้านความสามัคคีทางสังคม ได้แก่ ความสนิทสนมของสมาชิกในชุมชน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

ต่อกันของสมาชิกในชุมชน ความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน ด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม ได้แก่ การเยี่ยมเยียนระหว่างกันภายในชุมชน การเข้าร่วมงานภายในชุมชนที่เกี่ยวกับสังคม และประเพณี และด้านความขัดแย้งและความรุนแรง ได้แก่ การประนีประนอมข้อขัดแย้งภายในชุมชน ความปลอดภัยจากเหตุการณ์รุนแรงทางร่างกาย และความปลอดภัยจากเหตุการณ์ชิงทรัพย์ลักขโมยทรัพย์สิน ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างข้อความครอบคลุมทุกประเด็น และทุกข้อความมีคำตอบให้เลือกใน 3 ตัวเลือก โดยกำหนดค่าคะแนนไว้ดังนี้

บ่อยครั้ง	ให้คะแนนเท่ากับ	3
บางครั้ง	ให้คะแนนเท่ากับ	2
ไม่เคยเลย	ให้คะแนนเท่ากับ	1

เมื่อได้รับคะแนนจากแบบสัมภาษณ์จึงนำมาคำนวณหาหน้าหนักคะแนนเฉลี่ย (weight mean score) โดยกำหนดเกณฑ์การแปลความไว้ ดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.34 - 3.00 หมายถึง ทูตทางสังคมในมิติด้านความสมานฉันท์ทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรงอยู่ในระดับมาก

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.67 - 2.33 หมายถึง ทูตทางสังคมในมิติด้านความสมานฉันท์ทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรงอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 1.66 หมายถึง ทูตทางสังคมในมิติด้านความสมานฉันท์ทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรงอยู่ในระดับน้อย

ทูตทางสังคมในมิติด้านอำนาจหน้าที่และกิจกรรมทางการเมือง หมายถึง ระดับทูตทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติด้านอำนาจหน้าที่และกิจกรรมทางการเมือง ด้านอำนาจหน้าที่ ได้แก่ การได้รับมอบหมายหน้าที่ปฏิบัติงานในชุมชน การชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชน และองค์ประกอบด้านกิจกรรมทางการเมือง ได้แก่ การร่วมฟังปราศรัยของนักการเมืองระดับท้องถิ่นและระดับชาติ การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างข้อความครอบคลุมทุกประเด็น และทุกข้อความมีคำตอบให้เลือกใน 3 ตัวเลือก โดยกำหนดค่าคะแนนไว้ดังนี้

บ่อยครั้ง	ให้คะแนนเท่ากับ	3
บางครั้ง	ให้คะแนนเท่ากับ	2
ไม่เคยเลย	ให้คะแนนเท่ากับ	1

เมื่อได้รับคะแนนจากแบบสัมภาษณ์จึงนำมาคำนวณหาหน้าหนักคะแนนเฉลี่ย (weight mean score) โดยกำหนดเกณฑ์การแปลความไว้ ดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.34 - 3.00 หมายถึง ทูทางสังคมในมิติด้านอำนาจหน้าที่ และกิจกรรมทางการเมืองอยู่ในระดับมาก

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.67 - 2.33 หมายถึง ทูทางสังคมในมิติด้านอำนาจหน้าที่ และกิจกรรมทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 1.66 หมายถึง ทูทางสังคมในมิติด้านอำนาจหน้าที่ และกิจกรรมทางการเมืองอยู่ในระดับน้อย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบบสัมภาษณ์ (interview questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประกอบด้วยคำถามแบบปลายปิด (close-ended question) และคำถามแบบปลายเปิด (open-ended question) โดยแบ่งเป็น 2 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 เพื่อรวบรวมข้อมูลลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของประชาชน ชุมชนบ้านสะเคียง ตำบลสะเคียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

ตอนที่ 2 เพื่อรวบรวมข้อมูลทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสะเคียง ตำบลสะเคียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ 5 มิติ ได้แก่ มิติด้านกลุ่มและเครือข่าย มิติด้านความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มิติด้านกิจกรรมและความร่วมมือ มิติด้านความสมานฉันท์ทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรง และมิติด้านอำนาจหน้าที่และกิจกรรมทางการเมือง

การทดสอบคุณภาพเครื่องมือ

การทดสอบเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ อันได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ตามแนวทางของพวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2540 : 115-133)

1. การทดสอบความตรงในเนื้อหา (content validity) ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นตามแนวทางในการตรวจเอกสาร จากนั้นนำเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาพิจารณาตรวจสอบความถูกต้อง และครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการศึกษา เพื่อแก้ไขปรับปรุงให้มีความถูกต้อง

2. การทดสอบความเที่ยง (reliability) ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ตอนที่ 2 ที่ผ่านการทดสอบความตรงในเนื้อหา ไปทดสอบกับประชากรชุมชนบ้านป่าเลา ตำบลป่าเลา อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีประชากรเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ เช่นเดียวกับ

ประชากรวิจัยช่วงเดือนกันยายน พ.ศ.2555 จำนวน 10 คน เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง ให้แบบสัมภาษณ์มีความชัดเจน และเกิดความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ความเที่ยงโดยการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (alpha-coefficient) ตามแบบของ Cronbach's ดังรายละเอียดต่อไปนี้

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left\{ 1 - \frac{\sum s_i^2}{s^2} \right\}$$

โดยที่ α	หมายถึง สัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น
n	หมายถึง จำนวนข้อ
S^2_i	หมายถึง คะแนนความแปรปรวนแต่ละข้อ
S^2	หมายถึง คะแนนความแปรปรวนทั้งฉบับ

ผลการทดสอบแบบสัมภาษณ์ ปรากฏว่าค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานคือ 0.85 (รายละเอียดในภาคผนวก ง) แสดงว่าแบบสัมภาษณ์ที่ใช้สำหรับการวิจัยครั้งนี้มีความเที่ยง (reliability) อยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ผลแม่นยำและมีความน่าเชื่อถือสูง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. ผู้วิจัยทำหนังสือในนามของสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ องค์การบริหารส่วนตำบลสะเดียง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล
2. ผู้วิจัยประสานงานกับผู้ใหญ่บ้านเพื่อแจ้งความประสงค์ในการเก็บข้อมูล และประสานงานกับผู้ให้ข้อมูลเพื่อนัดหมายเวลา และสถานที่เก็บข้อมูล
3. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวันเวลา และสถานที่ที่กำหนด
4. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ แปลความ สรุปและเขียนรายงานผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวม ผู้วิจัยได้นำมาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจากนั้นจะนำมาถอดรหัส จัดหมวดหมู่ และวิเคราะห์ข้อมูล แปลผลด้วยคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อวิเคราะห์สถิติทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for the Social Sciences : SPSS) โดยใช้สถิติวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. ค่าร้อยละ (percentage) เพื่อแจกแจงความถี่ในการจัดลำดับชั้นของลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของผู้ให้ข้อมูล
2. ค่ามัชฌิมเลขคณิต (arithmetic mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) เพื่อวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง และวัดการกระจายของลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของผู้ให้ข้อมูล
3. น้ำหนักคะแนนเฉลี่ย (weight mean score) ใช้ในการถ่วงน้ำหนักค่าน้ำหนักคะแนนเฉลี่ย เพื่อวิเคราะห์ระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนใน 5 มิติ ได้แก่ มิติด้านกลุ่มและเครือข่าย มิติด้านความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มิติด้านกิจกรรมและความร่วมมือ มิติด้านความสมานฉันท์ทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรง และมิติด้านอำนาจหน้าที่และกิจกรรมทางการเมือง

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยทั้งสิ้นจำนวน 12 เดือน ตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ.2554 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ.2555

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันในชุมชนโดยวิธีการสำหรับเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณี และการละเล่นของท้องถิ่น การส่งเสริมการท่องเที่ยว การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม / สังคม ที่จะนำไปสู่การลดละเลิกอบายมุขในงานประเพณีวันสงกรานต์ และประเพณีงานบวชในชุมชน ของตำบลสะเดียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้คือ หัวหน้าชุมชน จำนวน 17 ชุมชน และผู้บริหารโรงเรียนในชุมชนอีก 1 ท่าน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 18 คน ในการนำเสนอผลการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้รวบรวมผลการวิจัยและการวิจารณ์เป็นส่วนเดียวกัน โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปของตารางข้อมูลประกอบการบรรยายและความเรียงดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของหัวหน้าชุมชนตำบลสะเดียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

ตอนที่ 2 ทูทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่พัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อทูทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีกับความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสะเดียง

ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของหัวหน้าชุมชนตำบลสะเดียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของบุคคล แยกเป็นปัจจัยต่างๆ คือ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก อาชีพรอง รายได้ สถานภาพการเป็นสมาชิกกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นในชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

อายุ

ผลการวิจัยในตาราง พบว่าผู้ให้ข้อมูลมีอายุมากที่สุด 67 ปี น้อยที่สุด 40 ปี โดยมีค่าอายุเฉลี่ย 53 ปี และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 12.45 โดยให้ข้อมูลร้อยละ 27.78 มีอายุอยู่ในช่วง 40 -50 ปี ร้อยละ 58.55 มีอายุในช่วง 51 - 60 ปี ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 16.67 มีอายุอยู่ในช่วง 61 - 70 ปี

จากผลการวิจัยดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มใหญ่มีอายุมากกว่า 40 ปี ขึ้นไป จากการพิจารณาอายุเฉลี่ยของผู้ให้ข้อมูลคือ 53 ปี ซึ่งอยู่ในช่วงวัยกลางคน เป็นผู้รับผิดชอบต่อความเจริญและความเสื่อมของครอบครัว ถือเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์สูงและมีวุฒิภาวะสูง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ศรีเรือน แก้วกังวาน (2545 : 515-516) ที่กล่าวว่า คนวัยกลางคนมักเป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นผู้จัดการเศรษฐกิจของครอบครัว ให้ความอนุเคราะห์ด้านเงินทองแก่ลูก และในบางครอบครัวให้แก่อุปการะผู้สูงอายุของตนด้วย อีกทั้งคนวัยกลางคนได้รับถ่ายทอดมรดกทางขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม รวมทั้งอารยธรรม การศึกษาและประสบการณ์ชีวิตจากคนรุ่นก่อน นำมาปฏิบัติบริหาร แล้วถ่ายทอดยังคนรุ่นถัดไป นอกจากนี้ก็เป็นผู้ปกครองดูแลและพัฒนาคนรุ่นหลัง ทั้งดำรงความเคารพนับถือผูกพันกับคนรุ่นก่อน ที่เคยปกครองดูแลพัฒนาตัวเขามาแต่ก่อน ดังนั้น จึงเป็นวัยที่มีความเหมาะสมในการให้ข้อมูลครั้งนี้

ระดับการศึกษา

ผลการวิจัยในตาราง 1 พบว่าผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 11.11 มีวุฒิการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 รองลงมาร้อยละ 11.11 มีวุฒิทางการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ร้อยละ 33.33 มีวุฒิทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ร้อยละ 27.78 มีวุฒิทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ร้อยละ 11.11 จบการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพและร้อยละ 5.56 จบการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง

จากผลการวิจัยดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มใหญ่มีวุฒิทางการศึกษาสูงสุดในระดับชั้นมัธยมศึกษา ซึ่งถือว่าอยู่ในเกณฑ์ระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจมาจากวิถีชีวิตของชาวบ้านนั้น การประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เลี้ยงครอบครัวเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง จึงไม่ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษามากนัก ประกอบกับปัญหาในด้านการขาดแคลนทุนทรัพย์ รวมถึงบริบทพื้นที่ของหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลจากสถานศึกษาก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการศึกษา จึงส่งผลให้เมื่อจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว บางคนตัดสินใจออกมาทำงานเพื่อช่วยเหลือแบ่งเบาภาระให้กับครอบครัว โดยเฉพาะการเข้ามาทำงานในภาคเกษตรกรรม ซึ่งสอดคล้องกับ รัชนิ เสรษโฐ (2528 : 149) ที่กล่าวว่า สาเหตุดังกล่าวอาจเป็นเพราะอาชีพเกษตรกรในชนบทนั้นจำเป็นต้องใช้แรงงานมาก เด็กชายหญิงสามารถจะเป็นแรงงานได้ตั้งแต่อายุยังน้อยโดยอาจได้รับหรือไม่ได้รับค่าจ้างก็ได้ เด็กมีโอกาสดำรงงานได้เลย ไม่ต้องคำนึงถึงการเรียนต่อขั้นสูง ซึ่งอาจเป็นเพราะเด็กมีความผูกพันกับครอบครัวและเครือญาติอย่างแน่นแฟ้น ในเมื่อคนเหล่านี้ประกอบอาชีพการเกษตรเด็กเกิดความผูกพันในอาชีพของครอบครัว ก็อาจทำให้ขาดแรงกระตุ้นที่จะเรียนต่อขั้นสูง

อาชีพหลัก

ผลการวิจัยในตาราง 1 พบว่าผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 72.22) ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก รองลงมาร้อยละ 11.11 ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ร้อยละ 11.11 ประกอบอาชีพค้าขาย และร้อยละ 5.56 ประกอบอาชีพช่างยนต์

จากผลการวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เนื่องจากวิถีชีวิตของผู้ให้ข้อมูลซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวลัวะนั้นมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมกันตั้งแต่บรรพบุรุษ ทั้งยังมีการสั่งสมความรู้และประสบการณ์ต่างๆ ในการทำการเกษตร จึงส่งผลให้เกษตรกรมีความรู้ความชำนาญในการทำการเกษตรเป็นอย่างดี จึงสามารถหาเลี้ยงครอบครัวโดยการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักได้ ปัจจุบันประชาชนในตำบลสะเดียง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รองลงมาประกอบอาชีพค้าขาย รับจ้าง ฯลฯ พืชเศรษฐกิจ ได้แก่ มะเขือเทศ กระหล่ำปลี พริก ถั่วลิสงเตา และข้าวโพด

อาชีพรอง

ผลการวิจัยในตาราง 1 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 83.35) ไม่มีการประกอบอาชีพรอง รองลงมาร้อยละ 5.55 ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพรอง ร้อยละ 5.55 ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป และร้อยละ 5.55 ประกอบอาชีพค้าขาย

จากผลการวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ไม่มีการประกอบอาชีพรอง อาจเป็นเพราะชาวบ้านสะเดียง ส่วนใหญ่ทำเกษตรกรรมเชิงพาณิชย์ จึงใช้ระยะเวลาในการทำการเกษตรตลอดทั้งปี สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่ระบุว่าประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพรองนั้น อาจเนื่องจากไม่มีงานจ้างทุกวัน จึงอาศัยเวลาที่ว่างนอกเหนือจากเวลาการประกอบอาชีพรับจ้าง ไปทำเกษตรกรรมเพื่อเก็บไว้บริโภคในครัวเรือน และแบ่งผลผลิตบางส่วนขายเพื่อหารายได้เสริมให้กับครอบครัว ซึ่งผู้ให้ข้อมูลกลุ่มดังกล่าวระบุว่าส่วนใหญ่เป็นการทำนาปลูกข้าว ซึ่งสอดคล้องกับ ขนิษฐา จูแวนและพัชรินทร์ จูแวน (2544 : ไม่ระบุหน้า) ที่ระบุว่า แต่เดิมการปลูกข้าวของชาวบ้านจะเป็นลักษณะการเพาะปลูกแบบข้าวไร่ คือ ไร่เลื่อนลอย ต่อมาได้เรียนรู้วิธีการปลูกข้าวแบบนาดำจากคนไทย จึงมีการทำนาแบบขั้นบันได การปลูกข้าวไร่แต่เดิมจะปลูกแบบหมุนเวียน โดยย้ายพื้นที่ปลูกไปรอบๆ หมู่บ้านประมาณ 7-10 ปี จึงจะกลับมาปลูกพื้นที่เดิมอีกครั้งหนึ่ง ในปัจจุบันผู้คนในหมู่บ้านยังทำการปลูกข้าว โดยช่วยกันแบ่งมือกันเหมือนประเพณีการลงแขก บางบ้านจะทำพิธีไหว้เจ้าที่นาเพื่อให้ได้ข้าวที่สวยงาม พร้อมทั้งเลี้ยงเพื่อนบ้านที่มาช่วยกันทำนา ถือเป็นความร่วมมือร่วมใจกัน หมุนเวียนทำจนครบทุกบ้าน นอกจากนี้ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การประกอบอาชีพรับจ้างเป็นอาชีพที่ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนใช้เป็นอาชีพเสริมรายได้ให้กับครอบครัว เมื่อ

เสร็จสิ้นภารกิจในการเกษตรกรรมแล้ว ก็จะไปรับจ้างเป็นแรงงานทั้งภายในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน รวมทั้งนิยมเดินทางไปรับจ้างในตัวจังหวัด และกรุงเทพฯ

รายได้ต่อปี

ผลการวิจัยในตาราง 1 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีรายได้ทั้งหมดจากการประกอบอาชีพหลักและอาชีพรองในรอบปี พ.ศ. 2554 สูงสุด 120,000 บาท และต่ำสุด 10,000 บาท โดยมีรายได้ต่อปีเฉลี่ย 43,241.38 บาท โดยผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 55.55 มีรายได้ต่อปีอยู่ในช่วงระหว่าง 20,001 – 40,000 บาท รองลงมา ร้อยละ 16.66 มีรายได้ต่อปีอยู่ในช่วงระหว่าง 20,000 บาท และน้อยกว่า และผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 11.11 มีรายได้ต่อปีอยู่ในช่วงระหว่าง 40,001 – 60,000 บาท

จากผลการวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลมีรายได้ต่อปีโดยเฉลี่ยค่อนข้างสูง เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ต่อปีเฉลี่ยที่ได้ระบุไว้ในแผนชุมชน ปี พ.ศ. 2555 – 2559 คือ 22,098.67 บาท ซึ่งรายได้ส่วนใหญ่ของผู้ให้ข้อมูลนั้น มาจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทั้งนี้ ขนิษฐา จูแวน และพัชรินทร์ จูแวน (2544 : ไม่ระบุหน้า) กล่าวว่า ผลิตผลทางการเกษตรของหมู่บ้านสามารถทำรายได้ให้แก่เกษตรกรในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก ทำให้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นกว่าเดิม บ้านที่เคยมุงหลังคาด้วยหญ้าคา ปัจจุบันเปลี่ยนมาเป็นมุงด้วยกระเบื้องหรือสังกะสีกันมากแล้ว

การเป็นสมาชิกกลุ่ม

ผลการวิจัยในตาราง 1 พบว่า กลุ่มออมทรัพย์เป็นกลุ่มที่มีผู้ให้ข้อมูลเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มมากที่สุดจำนวน 17 คน รองลงมาคือ กลุ่มกองทุนหมู่บ้านจำนวน 12 คน กลุ่มธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ จำนวน 10 คน กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพด จำนวน 5 คน และกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงหมูจำนวน 3 คน

จากผลการวิจัยดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า กลุ่มออมทรัพย์เป็นกลุ่มที่มีผู้ให้ข้อมูลเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มมากที่สุด อาจเนื่องจากชาวบ้านเล็งเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเองและส่วนร่วม อันเกิดจากการเข้าร่วมเป็นสมาชิก เมื่อถึงคราวจำเป็นสมาชิกสามารถกู้ยืมเงินจากกลุ่มได้อัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าการกู้เงินนอกระบบ เมื่อถึงเวลาสิ้นปี ทางกลุ่มจะมีการแบ่งผลกำไรให้กับสมาชิกตามเงินออมที่ฝากไว้ ซึ่งสอดคล้องกับ จุติเทพ ยาสุมุท (2543 : 103) ที่กล่าวว่า กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์นี้เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่เอื้ออำนวยประโยชน์แก่สมาชิก ผู้เป็นสมาชิกแล้วจะพยายามรักษาการเป็นสมาชิกของกลุ่มตลอดไป นอกจากนี้ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า กลุ่มกองทุนหมู่บ้านเป็นกลุ่มที่ผู้ให้ข้อมูลเข้าร่วมเป็นสมาชิกในจำนวนรองลงมาจากกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลบางส่วนระบุว่า เหตุผลที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกคือ ชาวบ้านสามารถกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้านเพื่อนำมาลงทุนในภาคเกษตรและค้าขาย ทั้งนี้ จากผลการวิจัยเห็นได้ว่า กลุ่มส่วนใหญ่ที่ผู้ให้ข้อมูลได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกนั้นจัดเป็นกลุ่มประเภทกลุ่มอาชีพ อาจเพราะมีความคาดหวังว่าสิ่งที่ได้รับจาก

กลุ่มนั้นคุ้มค่า หากพิจารณาจากแง่การลงทุนและการได้กำไร สอดคล้องกับ รัชนิกร เศรษฐ (2528 : 267) ที่กล่าวว่าในชนบทไทยนั้น กลุ่มและองค์กรที่มีสมาชิกเข้าร่วมมากที่สุดได้แก่ กลุ่มอาชีพ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นด้านเศรษฐกิจว่า ยังเป็นปัจจัยสำคัญอันดับแรกที่ทำให้ราษฎรในชนบทรวมตัวกันเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม อันได้แก่ เงินทุน ความรู้ในการประกอบอาชีพ รายได้ที่เพิ่มขึ้น และการช่วยเหลือทางด้านตลาด ทั้งนี้เนื่องจากชาวชนบทไทยมีชีวิตค่อนข้างยากจน จึงคำนึงถึงเรื่องปากท้องเป็นสำคัญ

ตาราง 4.1 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคม

ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม	จำนวน (n=18)	ร้อยละ
อายุ		
40 – 50 ปี	5	27.78
51 – 60 ปี	10	55.55
61 - 70 ปี	3	16.67
$\bar{x} = 42.62$	S.D. = 12.45	R = 21 - 78
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษาปีที่ 4	2	11.11
ประถมศึกษาปีที่ 6	2	11.11
มัธยมศึกษาปีที่ 3	6	33.33
มัธยมศึกษาปีที่ 6	5	27.78
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ	2	11.11
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง	1	5.56
อาชีพหลัก		
เกษตรกรรม	13	72.22
รับจ้างทั่วไป	2	11.11
ค้าขาย	2	11.11
ช่างยนต์	1	5.56

ตาราง 4.1 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคม (ต่อ)

ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม	จำนวน (n=18)	ร้อยละ
อาชีพครอง		
ไม่มีการประกอบอาชีพครอง	15	83.35
เกษตรกรกรรม	1	5.55
รับจ้างทั่วไป	1	5.55
ค้าขาย	1	5.55
รายได้ต่อปี		
20,000 บาท และน้อยกว่า	3	16.66
20,001 – 40,000 บาท	10	55.55
40,000 – 60,000 บาท	2	11.11
60,000 – 80,000 บาท	1	5.56
80,000 – 100,000 บาท	1	5.56
100,000 – 120,000 บาท	1	5.56
$\bar{x} = 43,241.38$	S.D. = 25,832.18	R = 10,000-120,000
การเป็นสมาชิกกลุ่ม		
กลุ่มออมทรัพย์	17	
กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน	12	
กลุ่มธนาคารเพื่อการเกษตรและ สหกรณ์	10	
กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพด	5	
กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงหมู	3	

หมายเหตุ : ผู้ให้ข้อมูลระบุได้มากกว่า 1 กลุ่ม

ตอนที่ 2 ทูทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสะเดียง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

ทูทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนสะเดียง ตำบลสะเดียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นการศึกษาถึงรูปแบบของพลังหรือปัจจัยที่มีอยู่ในชุมชน เป็นลักษณะทางสังคมที่ปัจเจกชนและองค์กรทางสังคมมีเครือข่าย (networks) มีความไว้วางใจ (trust) และมีบรรทัดฐานในการปฏิบัติ (norms) ซึ่งมีคุณลักษณะเป็นฐานในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยเป็นการส่งเสริม เกื้อหนุนให้เกิดการเรียนรู้ การจัดการ และการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของคนในชุมชน แล้วก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาทูทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในองค์ประกอบ 5 มิติ คือ 1) มิติกลุ่มและเครือข่าย 2) มิติด้านความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน 3) มิติด้านกิจกรรมและความร่วมมือ 4) มิติด้านความสมานฉันท์ทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรง และ 5) มิติด้านอำนาจหน้าที่และกิจกรรมทางการเมือง ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมผลการวิจัยนำเสนอในรูปของตารางข้อมูลประกอบคำบรรยายและความเรียงในแต่ละมิติ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ทูทางสังคมในมิติด้านกลุ่มและเครือข่าย

มิติที่ 1 ระดับทูทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติด้านกลุ่มและเครือข่าย ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านกลุ่ม ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจภายในกลุ่ม 2) การยอมรับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจภายในกลุ่ม 3) การยอมรับการมีประสิทธิภาพของผู้นำกลุ่ม 4) การประสานงานและความร่วมมือภายในกลุ่ม 5) ความเพียงพอของทรัพยากรและเงินทุนของกลุ่ม และ 6) ประสิทธิภาพการดำเนินงานของกลุ่ม และ องค์ประกอบด้านเครือข่าย ได้แก่ 1) การประสานงานและความร่วมมือกับกลุ่มภายนอกชุมชน 2) การได้รับความช่วยเหลือภายในกลุ่มเพื่อน และ 3) ความสามารถในการช่วยเหลือภายในกลุ่มเพื่อน ผู้วิจัยได้สร้างข้อความในด้านกลุ่ม 13 ข้อความ และด้านเครือข่าย 5 ข้อความ และทุกข้อความมีคำตอบให้เลือกใน 3 ตัวเลือก โดยกำหนดค่าคะแนนไว้ ดังนี้ บ่อยครั้ง ให้คะแนนเท่ากับ 3 บางครั้ง ให้คะแนนเท่ากับ 2 และ ไม่เคยให้คะแนนเท่ากับ 1

เมื่อได้รับคะแนนจากแบบสัมภาษณ์จึงนำมาคำนวณหาน้ำหนักคะแนนเฉลี่ย (weight mean score) โดยกำหนดเกณฑ์การแปลความไว้ ดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.34 - 3.00 หมายถึง ทูทางสังคมในมิติด้านกลุ่มและเครือข่ายอยู่ในระดับมาก

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.67 - 2.33 หมายถึง ทุนทางสังคมในมิติด้านกลุ่มและ
เครือข่ายอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 1.66 หมายถึง ทุนทางสังคมในมิติด้านกลุ่มและ
เครือข่ายอยู่ในระดับน้อย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลและบรรยายโดยนำเสนอในแต่ละองค์ประกอบก่อน แล้วจึง
วิเคราะห์ในภาพรวมของมิติ ดังนี้

องค์ประกอบด้านกลุ่ม

กลุ่มเป็นแหล่งที่ปัจเจกชนเข้ามาดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ภายใต้เป้าประสงค์
ร่วมกัน เป็นแหล่งให้สมาชิกมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การรวมกลุ่มของบุคคลภายใน
ท้องถิ่นเพื่อร่วมกันพัฒนาชุมชนที่ตนอาศัย จะก่อให้เกิดการพัฒนาทั้งตัวบุคคลและสังคม ซึ่งจาก
ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนก๊วลมมีระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนใน
องค์ประกอบด้านกลุ่มในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม 2.65) เมื่อพิจารณาเป็นรายลักษณะของ
องค์ประกอบด้านกลุ่มพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีทัศนคติในประเด็นการจัดสรรหมุนเวียน จำนวนวัสดุ
อุปกรณ์ บุคลากรและเงินทุนของกลุ่มมีประสิทธิภาพในระดับมาก ซึ่งเอื้ออำนวยให้การดำเนินงาน
และกิจกรรมกลุ่มเป็นไปอย่างคล่องตัว การมอบหมายหน้าที่ของผู้นำกลุ่มที่ให้สมาชิกกลุ่มเป็นผู้
ดำเนินกิจกรรมกลุ่มอย่างชัดเจน โดยแจ้งให้สมาชิกทุกคนทราบอยู่ในระดับมาก

นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลมีทัศนคติเกี่ยวกับประสิทธิผลของการดำเนินงานและ
กิจกรรมของกลุ่มว่า การดำเนินงานกลุ่มเป็นไปตามเป้าหมายที่ผู้นำกลุ่มได้แจ้งให้สมาชิกทุกคนได้
ทราบ และเสร็จสิ้นตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในแผนงานของกลุ่มในระดับมาก ซึ่งในการทำงานไม่ว่า
กลุ่มใดนั้นจำเป็นต้องทำงานร่วมกันเป็นทีม โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมในการ
คิด การตัดสินใจ การวางแผน และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันของกลุ่ม สมาชิกกลุ่มจะเกิด
ความรู้สึกผูกพันและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับกลุ่ม อันจะก่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่นของกลุ่ม ซึ่ง
รัชนิกร เศรษฐ (2528 : 259) กล่าวว่า ความเป็นปึกแผ่นของกลุ่มขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของ
การสื่อสารระหว่างสมาชิกของกลุ่ม หากกลุ่มสามารถใช้ให้สมาชิกเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ กฎเกณฑ์
และแรงจูงใจของกลุ่มได้ ในขณะที่เดียวกันสมาชิกสามารถแสดงความคิดเห็นตอบโต้ได้ ความ
ขัดแย้งย่อมลดน้อยลงไป และความเป็นปึกแผ่นของกลุ่มจะเพิ่มมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม จากผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลระบุถึงการมีส่วนร่วมในการ
ตัดสินใจคัดเลือกกิจกรรมต่างๆ ในกลุ่มและการแสดงความคิดเห็นภายในกลุ่มของสมาชิกในระดับ
ปานกลาง อาจเป็นเพราะลักษณะนิสัยส่วนบุคคลของชาวบ้านสะเดียง มักมีทัศนคติว่าตนเองมี
ความรู้น้อย หากไม่มีตำแหน่งหน้าที่สำคัญในกลุ่ม จะไม่ค่อยแสดงความคิดเห็นมากนัก แต่จะรับ

ฟังเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นเมื่อเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยการตัดสินใจของสมาชิกทั้งกลุ่ม เช่น การลงคะแนนเลือกกิจกรรม การลงคะแนนเลือกกรรมการกลุ่ม เป็นต้น

จากผลการวิจัยดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า ชุมชนบ้านสะเดียงมีระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในองค์ประกอบด้านกลุ่มในระดับมาก ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากภายในชุมชนมีการรวมตัวจัดตั้งกลุ่มประเภทต่างๆ มากมายเพื่อดำเนินการช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงสุกร และกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพด การรวมตัวกันของกลุ่มก็สามารถดำเนินงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายของกลุ่มที่ได้จัดตั้งขึ้นมา อีกทั้งผู้นำกลุ่มได้เปิดโอกาสให้สมาชิกของกลุ่มมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม อย่างไรก็ตาม สมาชิกส่วนใหญ่ยังมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมกลุ่มไม่มาก ซึ่งสมาชิกจำเป็นต้องมีการเรียนรู้และปรับเปลี่ยนพัฒนาตนเองให้ก้าวเข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมวางแผน ร่วมเสนอแนะแนวทางดำเนินงานของกลุ่มมากขึ้น ซึ่ง พันธ์ สุจาง (ม.ป.ป. : 10) ได้กล่าวว่า หากภายในชุมชนนั้นไม่มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อชุมชนของตนเองแล้ว สังคมประชาธิปไตยจะไม่ยั่งยืนอยู่ได้นาน ไม่มีสถาบันกลาง องค์กร หรือสมาคมใด ไม่ว่าจะเป็นของเอกชนหรือของรัฐจะสามารถทำให้ขบวนการต่างๆ ของระบอบประชาธิปไตยเป็นวิธีการที่ปฏิบัติได้ในสังคม ทั้งนี้ เกรียงศักดิ์ เจริญศักดิ์ (2544 : 48) กล่าวว่า ชุมชนไม่ได้เป็นเพียงของผู้นำชุมชน คณะผู้บริหารชุมชน หรือใครคนใดคนหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นของสมาชิกทุกคนในชุมชน อันเป็นชุมชนประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกๆ เรื่อง สมาชิกจะมีเสรีภาพในการกระทำสิ่งต่างๆ ที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชน ดังนั้น ชุมชนต้องสนับสนุนและช่วยเหลือให้สมาชิกทุกคนใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ หากชุมชนเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนมากเท่าใด สมาชิกจะยิ่งรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ (sense of belonging) ในชุมชนมากยิ่งขึ้นเท่านั้น และหากสมาชิกรู้สึกอย่างหนักแน่นว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชน ชุมชนนั้นจะเข้มแข็งเป็นอย่างยิ่ง

ตาราง 4.2 ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติ ด้านกลุ่ม

ทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน มิติด้านกลุ่ม	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับทุนทาง สังคม
1. จำนวนครั้งที่กลุ่มสามารถจัดสรรหมุนเวียนจำนวน วัสดุ อุปกรณ์ บุคลากรและเงินทุนได้อย่างเหมาะสม พร้อมทั้งเอื้ออำนวยให้การดำเนินงานและดำเนิน กิจกรรมกลุ่มมีความคล่องตัว	2.89	มาก
2. จำนวนครั้งที่ผู้นำกลุ่ม ได้มอบหมายหน้าที่ให้สมาชิก กลุ่มเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอย่างชัดเจนโดย แจ้งให้สมาชิกกลุ่มทุกคนได้ทราบ	2.86	มาก
3. จำนวนครั้งที่กลุ่มได้การดำเนินงานและกิจกรรมกลุ่ม ให้เสร็จสิ้นตามวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่ผู้นำกลุ่มได้แจ้ง ให้สมาชิกกลุ่มทุกคนได้ทราบ	2.85	มาก
4. จำนวนครั้งที่ผู้นำกลุ่มของท่าน ได้ติดตามและ ประเมินผลการดำเนินกิจกรรมของสมาชิกกลุ่ม โดย แจ้งผลการประเมินกิจกรรมกลุ่มให้สมาชิกกลุ่มทุก คนได้ทราบ	2.84	มาก
5. จำนวนครั้งที่กลุ่มได้ดำเนินงานและกิจกรรมกลุ่ม โดยปฏิบัติและเสร็จสิ้นตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ใน แผนงานของกลุ่ม	2.84	มาก
6. จำนวนความถี่ที่ยอมรับเหตุผลและรับฟังความ คิดเห็นของผู้อื่น	2.83	มาก
7. จำนวนครั้งที่กลุ่มเปิดโอกาส โดยเชิญให้สมาชิก แสดงความคิดเห็นอย่างเสรีในการให้คำแนะนำเสนอ ปัญหาและแก้ปัญหากลุ่ม	2.77	มาก

ตาราง 4.2 ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติ ด้านกลุ่ม (ต่อ)

ทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติ ด้านกลุ่ม	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับทุนทางสังคม
8. จำนวนครั้งที่ผู้นำกลุ่มได้มอบหมายหน้าที่พร้อมทั้งอำนาจการตัดสินใจให้กับคณะกรรมการกลุ่มอย่างชัดเจน โดยแจ้งให้สมาชิกกลุ่มทุกคนได้ทราบ	2.75	มาก
9. จำนวนครั้งที่ผู้นำกลุ่ม ได้ติดตาม สรุปและ ประเมินผลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการกลุ่ม โดยแจ้งผลการดำเนินงานของคณะกรรมการกลุ่มให้สมาชิกกลุ่มทุกคนทราบ	2.72	มาก
10. จำนวน ความถี่ที่สมาชิกภายในกลุ่มติดต่อ ประสานงานเพื่อดำเนินกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน	2.66	มาก
11. จำนวนครั้งที่เข้าร่วมประชุมกลุ่ม	2.64	มาก
12. จำนวนความถี่ที่ได้เป็นผู้ตัดสินใจคัดเลือกกิจกรรม ต่างๆ ในกลุ่มที่มีการประชุม	2.01	ปานกลาง
13. จำนวนครั้งที่ได้แสดงความคิดหรือพูดในที่ประชุม	1.84	ปานกลาง
รวม	2.65	มาก

องค์ประกอบด้านเครือข่าย

เมื่อกลุ่มที่มีอยู่ในชุมชนมีการเชื่อมโยงกับกลุ่มอื่นๆ ก็ก่อให้เกิดเป็นเครือข่ายระหว่างกลุ่มและสมาชิกของกลุ่ม ซึ่งเป็นการขยายโอกาสในการแสวงหาแลกเปลี่ยนและช่วยเหลือทั้งในด้านข้อมูลข่าวสารและทรัพยากรอื่นๆ ที่ส่งเสริมให้กลุ่มขยายตัวและเกิดความเข้มแข็งขึ้นมา ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่า ชุมชนสะเดียงมีระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในองค์ประกอบด้านเครือข่ายในระดับปานกลาง (ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.32) เมื่อพิจารณาเป็นรายละเอียดขององค์ประกอบด้านเครือข่ายพบว่า ผู้ให้ข้อมูลระบุว่าจำนวนเพื่อนหรือคนรู้จักที่สามารถขอความช่วยเหลือได้อยู่ในระดับมาก ในกลุ่มเพื่อนมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยผู้ให้ข้อมูลระบุว่า มีการให้ความช่วยเหลือเพื่อนในระดับมาก ในทางกลับกันก็ได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนในระดับมาก เช่นกัน ทั้งนี้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกลุ่มเพื่อน ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการ

ประกอบอาชีพโดยเฉพาะเรื่องเกษตรกรรม ในบางครั้งอาจเป็นการให้ความช่วยเหลือในรูปสิ่งของ และเงินทอง ซึ่ง นภกรณ์ หะวานนท์ และพิสมัย รัตนโรจน์สกุล (2548 : 130) กล่าวว่า การมีสายใยทางสังคม (socialites / network) ซึ่งนับเป็นทุนทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายหรือการติดต่อเชื่อมโยงกันแบบ เห็นหน้ากันทุกวัน การมาพบปะพูดคุยกันปรึกษาหารือเป็นครั้งคราว หรือเมื่อมีความจำเป็นจะช่วยให้บุคคลที่เข้ามาสัมพันธ์กัน สามารถสร้างกลไกในการระดมทรัพยากรที่ต้องการได้หรือทำให้คนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันด้วย ทุนทางสังคมจึงช่วยสร้างหรือเพิ่มความสามารถของคนที่เข้ามามีมือกัน ซึ่งหากไม่มีสายใยนี้เกิดขึ้น คนก็อาจไม่มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากร ไม่มีโอกาสเข้าถึงการบริการ ไม่มีโอกาสเข้าร่วมกันในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ หรือไม่มีโอกาสเข้าร่วมในการลงทุนหรือการออมเงิน การมีทุนทางสังคมจึงเป็นกลไกของการหลอมรวมคนเข้ามา เพื่อให้คนที่ไม่มีโอกาสในเรื่องหนึ่งเรื่องใดได้รับโอกาสจากที่เคยถูกกันออกไป

นอกจากนี้ ผลการวิจัยในประเด็นการประสานงานและความร่วมมือกับกลุ่มภายนอกชุมชนพบว่า การประชุมร่วมกับกลุ่มภายนอกชุมชน และการติดต่อประสานงานเพื่อดำเนินกิจกรรมกับกลุ่มภายนอกชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ระบุว่า การประชุมร่วมกับกลุ่มภายนอกชุมชนจะเป็นการจัดโดยองค์การบริหารส่วนตำบลหรือพัฒนาชุมชนปีละครั้ง แต่ถ้ามีเรื่องเร่งด่วนหรือมีนโยบายจากราชการส่วนกลางก็จะมีการนัดประชุมพิเศษ นอกจากนี้ในแต่ละปีจะมีการจัดการแข่งขันกีฬาระหว่างหมู่บ้าน เช่น อบต.คัพ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลละเตียง เพื่อกระชับความสัมพันธ์และสร้างเครือข่ายภายในตำบลอีกด้วย

จากผลการวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่า ชุมชนบ้านสะเดียงมีระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในองค์ประกอบด้านเครือข่ายในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเฉพาะประเด็นเครือข่ายภายในชุมชนจัดอยู่ในระดับมาก เนื่องจากสมาชิกภายในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สภาพของการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างเพื่อน และจากกลุ่มที่เป็นสมาชิกมากเช่นนี้ จึงก่อให้เกิดความสามารถในการช่วยเหลือตนเอง และการพึ่งพาภายในชุมชนสูงแต่เมื่อพิจารณาเฉพาะประเด็นเครือข่ายภายนอกชุมชนจัดอยู่ในระดับปานกลาง อาจเนื่องจากกลุ่มในชุมชนจะไม่มีการติดต่อประสานงานกับกลุ่มนอกชุมชนด้วยตนเอง หากแต่เป็นการติดต่อประสานงานกันโดยมี เจ้าหน้าที่จากองค์การบริหารส่วนตำบลและเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนเป็นผู้ประสานงาน ทั้งนี้ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2544 : 51) มีทัศนะว่า ชุมชนจะต้องประสานเชื่อมโยงกับสังคม นั่นคือ ไม่เป็นกลุ่มปิด แต่คำนึงถึงส่วนรวมเป็นสำคัญ แต่ละกลุ่มจะต้องปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มอื่นๆ รวมตัวกันเป็นเครือข่ายสังคม ไม่แยกตัวอยู่อย่างโดดเดี่ยวโดยไม่ขึ้นต่อใคร เพราะการกระทำดังกล่าวจะไม่เป็นผลดีต่อชุมชน เพราะในทางปฏิบัติจริง ชุมชนจำเป็นต้องพึ่งพาสังคมใหญ่ในเรื่องที่เกินขอบเขตการจัดการของชุมชน

ผลวิจัยในภาพรวมพบว่า ชุมชนบ้านสะเตียงมีระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติด้านกลุ่มและเครือข่ายอยู่ในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.56) เนื่องจากภายในชุมชนสะเตียงมีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ขึ้นมาเพื่อดำเนินกิจกรรมอันก่อให้เกิดเป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วม กลุ่มมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานโดยที่สมาชิกกลุ่มได้เข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่ม อันก่อให้เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน อีกทั้งชุมชนบ้านสะเตียงมีเครือข่ายภายในชุมชนสูง มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างเพื่อนสมาชิกในชุมชน และมีการติดต่อประสานงานเพื่อประชุมและทำกิจกรรมร่วมกันกับกลุ่มภายนอกชุมชนบ้างเป็นครั้งคราว ทั้งนี้ สำนักงานมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2548 : 24) เสนอไว้ว่า กลุ่มและเครือข่ายทางสังคมนั้นถือว่าเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างทุนทางสังคม เพราะทำให้สมาชิกในสังคมมีเครื่องมือและโอกาสในการนำไปพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม หากชุมชนใดที่มีทุนทางสังคมในมิติกลุ่มและเครือข่ายสูง ย่อมมีโอกาสในการแสวงหาหรือแลกเปลี่ยนความช่วยเหลือไม่ว่าจะในรูปแบบของทรัพยากรหรือข่าวสารต่างๆ สูงตามไปด้วย ในทางเดียวกัน ธีระพงษ์ แก้วหาญ (2543 : 64) กล่าวว่า เครือข่ายความร่วมมือ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ทูตเพื่อน จะทำให้มีความหลากหลายทั้งกิจกรรมและองค์กร หรือกลุ่มคนที่เข้าร่วมพัฒนา เครือข่ายความร่วมมือที่เกิดขึ้นทั้งในและนอกชุมชนนี้จะก่อให้เกิดอำนาจต่อรองและการพัฒนากิจกรรมสาธารณะร่วมกันภายใต้กิจกรรมสาธารณะดังกล่าว จะทำให้มีการติดต่อสื่อสาร มีการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เป็นสาธารณะมากขึ้น มีการประมวลความคิด การตัดสินใจ และนิยามสถานการณ์ปัญหา หรือกำหนดกฎเกณฑ์การพัฒนาร่วมกัน อีกทั้งมีการพบปะและสนทนากับคนแปลกหน้า เพื่อดึงเอาประสบการณ์แนวร่วม และทรัพยากรเพื่อประสานผลประโยชน์แก่ชุมชน เครือข่ายความร่วมมือนี้จะส่งเสริมให้ชุมชนเป็น “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง และเกิดจิตสำนึกร่วมในความเป็นชุมชน ท้องถิ่น และสำนึกสาธารณะเพื่อสังคมโดยรวม

ตาราง 4.3 ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติด้านเครือข่าย

ทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน มิติด้านเครือข่าย	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับทุนทาง สังคม
1. จำนวนเพื่อนและคนรู้จักที่สามารถสนทนาหรือขอความช่วยเหลือได้	2.59	มาก
2. จำนวนความถี่ที่ให้ความช่วยเหลือเพื่อน	2.56	มาก
3. จำนวนความถี่ที่ได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อน	2.53	มาก
4. จำนวนครั้งที่กลุ่มประชุมร่วมกับกลุ่มภายนอกชุมชน	2.03	ปานกลาง
5. จำนวนความถี่ที่กลุ่มติดต่อประสานงานเพื่อดำเนินกิจกรรมกับกลุ่มภายนอกชุมชน	1.90	ปานกลาง
รวม	2.32	ปานกลาง

ทุนทางสังคมในมิติด้านความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

มิติที่ 2 ระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติด้านความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านความไว้วางใจ ได้แก่ 1) ความไว้วางใจต่อบุคคลในชุมชน 2) ความไว้วางใจต่อกลุ่มอาชีพสำคัญในสังคม และองค์ประกอบด้านความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ได้แก่ 1) จิตสำนึกชุมชน 2) ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในชุมชน 3) การให้ความช่วยเหลือโครงการที่มีประโยชน์ต่อชุมชนผู้วิจัยได้สร้างข้อความในด้านความไว้วางใจ 5 ข้อความ และด้านความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน 6 ข้อความ และทุกข้อความมีคำตอบให้เลือกใน 3 ตัวเลือก โดยกำหนดค่าคะแนนไว้ดังนี้ บ่อยครั้งให้คะแนนเท่ากับ 3 บางครั้ง ให้คะแนนเท่ากับ 2 และไม่เคยเลย ให้คะแนนเท่ากับ 1

เมื่อได้รับคะแนนจากแบบสัมภาษณ์จึงนำมาคำนวณหาน้ำหนักคะแนนเฉลี่ย (weight mean score) โดยกำหนดเกณฑ์การแปลความไว้ดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.34 - 3.00 หมายถึง ทุนทางสังคมในมิติด้านความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอยู่ในระดับมาก

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.67 - 2.33 หมายถึง ทุนทางสังคมในมิติด้านความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 1.66 หมายถึง ทูทางสังคมในมิติด้านความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอยู่ในระดับน้อย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลและบรรยายโดยนำเสนอในแต่ละองค์ประกอบก่อน แล้วจึงวิเคราะห์ในภาพรวมของมิติ ดังนี้

องค์ประกอบด้านความไว้วางใจ

ความไว้วางใจกันระหว่างบุคคลในชุมชน เป็นปัจจัยหนึ่งที่เกิดผลของความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันของสมาชิกในชุมชน ความไว้วางใจของบุคคลจะแสดงออกมาในรูปแบบของการเปิดเผยตนกับบุคคลอื่น กล่าวคือ เมื่อเกิดความไว้วางใจในตัวบุคคลใดแล้ว จะมีการพูดคุยขอคำปรึกษาจากบุคคลที่ตนไว้วางใจ ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านสะเดียงมีระดับทูทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในองค์ประกอบด้านความไว้วางใจในระดับปานกลาง (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม 1.86) เมื่อพิจารณาเป็นรายลักษณะขององค์ประกอบด้านความไว้วางใจพบว่า การขอคำปรึกษาจากสมาชิกภายในชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง อาจเนื่องจากผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นจะปรึกษาพูดคุยกับคนในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ แต่ถ้าปัญหานั้นแก้ไขได้ยากในธรรมชาติของตน ก็จะมีการพูดคุยปรึกษากับเพื่อนที่สนิทสนมกันเป็นครั้งคราวเพื่อขอคำแนะนำ ซึ่ง เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2544 : 14-15) กล่าวว่า เมื่อคนเราเผชิญกับปัญหาโดยไม่มีชุมชนรองรับคนๆ นั้น อาจแก้ปัญหาในทางที่ผิด หรือไม่สามารที่จะแก้ปัญหาใดๆ ได้เลย เพราะลำพังเพียงคนเดียว หรือเฉพาะครอบครัวของเราจะไม่สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองทุกครั้ง ตรงข้ามกับการอยู่ในชุมชน ซึ่งไม่เพียงแต่จะช่วยให้เราสามารถตัดสินใจแก้ปัญหาให้กับตนเองได้ดีขึ้น เพราะมีสมาชิกในชุมชนเป็นที่ปรึกษาและเป็นแบบอย่างการดำเนินชีวิต ชุมชนยังสามารถช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ที่เราต้องเผชิญได้ด้วย ชุมชนจึงเปรียบเสมือนที่รองรับทั้งภาระทางกายภาพและภาระทางใจของคนในชุมชน

นอกจากนี้ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ระบุว่า มีการไปขอคำปรึกษาจากครูที่ปฏิบัติหน้าที่ประจำอยู่ในโรงเรียนภายในชุมชนเป็นบางครั้ง ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้มีบุตรหลานอยู่ในวัยเล่าเรียน จึงมีการติดต่อพบปะพูดคุยกับครูประจำชั้นของบุตรหลานตนเองเสมอ โดยเป็นการขอคำปรึกษาและความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมและผลการเรียนของบุตรหลาน หากพบว่ามีปัญหา จะได้มีการร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวร่วมกัน อีกทั้งผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีการไปขอคำปรึกษาจากกำนันผู้ใหญ่บ้านในบางครั้ง ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง เช่นกัน ส่วนใหญ่เป็นการติดต่อขอคำปรึกษาเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมในชุมชน รวมไปถึงงานบุญงานประเพณีในชุมชน

จากผลการวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่า ชุมชนสะเตียง มีระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในองค์ประกอบด้านความไว้วางใจในระดับปานกลาง เนื่องจากสมาชิกในชุมชนมีการขอคำปรึกษาจากเพื่อนสมาชิกในชุมชนเมื่อมีความจำเป็นเท่านั้น โดยส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการทำมาหากิน การทำสวนทำนา หากเป็นเรื่องนอกเหนือจากนี้ ชาวบ้านจะไม่ค่อยขอคำปรึกษากับเพื่อนมากนัก เช่น ปัญหาภายในครอบครัว อาจเนื่องจากชาวบ้านเห็นว่าเป็นเรื่องส่วนตัวของบุคคล จะปรึกษาเฉพาะคนในครอบครัวเท่านั้น ทั้งนี้ Putnum (2000 อ้างใน วรุดิโรรัตนพันธ์, 2546 : 48) ได้กล่าวว่า ความไว้วางใจระหว่างกันของคนในชุมชน ทำให้การติดต่อข่าวสารและระบบข้อมูลข่าวสารมีความรวดเร็วมากขึ้น เมื่อคนในชุมชนมีความรู้สึกไว้วางใจกัน จะทำให้เกิดความปฏิสัมพันธ์ที่มีการทำเป็นกิจวัตรประจำวันของประชาชน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางสังคมที่ประชาชนไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ ในทางเดียวกัน สำนักงานมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2548 : 39) ได้เสนอว่า การที่สมาชิกในชุมชนมีความไว้วางใจกันสูงตามไปด้วย ซึ่งโอกาสในการเกิดสภาพของการให้ความร่วมมือนี้ ย่อมเป็นแรงผลักดันพื้นฐานที่ก่อให้เกิดโอกาสในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาภายในชุมชน ด้วยบุคคลกลุ่มต่างๆ ภายในชุมชนเอง

ตาราง 4.4 ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติด้านความไว้วางใจ

ทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน มิติด้านความไว้วางใจ	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับทุนทางสังคม
1. จำนวนความถี่ในการขอคำปรึกษาจากสมาชิกภายในชุมชน	2.23	ปานกลาง
2. จำนวนความถี่ในการขอคำปรึกษาจากครูซึ่งปฏิบัติงานประจำอยู่ที่โรงเรียนภายในชุมชน	1.87	ปานกลาง
3. จำนวนความถี่ในการขอคำปรึกษาจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน	1.85	ปานกลาง
4. จำนวนความถี่ในการขอคำปรึกษาจากนายกองค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล	1.74	ปานกลาง
5. จำนวนความถี่ในการขอคำปรึกษาจากพระ	1.60	น้อย
รวม	1.86	ปานกลาง

องค์ประกอบด้านความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ชุมชนที่มีความเข้มแข็งจะต้องมีลักษณะของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสมาชิกภายในชุมชน มีจิตสำนึกชุมชนอันเป็นความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกันในชุมชน ตลอดจนมีความเห็นใจซึ่งกันภายในชุมชน จากผลการวิจัยพบว่า ชุมชนสะเดียงมีระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในองค์ประกอบด้านความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม 2.39) เมื่อพิจารณาเป็นรายลักษณะขององค์ประกอบด้านความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พบว่า การให้ความช่วยเหลือโดยการสละกำลังกายเพื่อดำเนินกิจกรรมของโครงการที่มีประโยชน์ต่อชุมชนอยู่ในระดับมาก และการไปเยี่ยมเยียนให้ความช่วยเหลือครอบครัวภายในชุมชนทั้งด้านกำลังกายและด้านการเงินอยู่ในระดับมาก

นอกจากนี้ ในประเด็นจิตสำนึกชุมชนพบว่า สมาชิกในชุมชนมีจิตสำนึกชุมชนตระหนักถึงปัญหาต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในชุมชนผ่านทางรูปแบบการสนทนาในชีวิตประจำวัน โดยผู้ให้ข้อมูลมีการสนทนากับกลุ่มเพื่อนเรื่องการประกอบอาชีพและรายได้ภายในชุมชนอยู่บ่อยครั้ง เนื่องจากเป็นปัญหาสำคัญที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำรงชีวิตของชาวบ้านสะเดียง ส่วนเรื่องการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน ปัญหาเสียดินและอาชญากรรมภายในชุมชน ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ระบุว่ามีการสนทนาถึงเรื่องดังกล่าวในบางครั้ง อาจเนื่องด้วยชาวบ้านเข้าใจและเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติในฐานะเป็นแหล่งผลิต แหล่งก่อกำเนิดผลผลิตที่จะสามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้เท่านั้น ไม่ได้มองในภาพกว้างไปถึงสภาพแวดล้อมโดยรวม และในประเด็นปัญหาเสียดินและอาชญากรรมภายในชุมชน ชาวบ้านส่วนใหญ่ระบุว่าภายในชุมชนไม่เกิดปัญหาดังกล่าว แต่จะมีการพูดถึงบางครั้งเพื่อแสวงหาข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนแนวทางป้องกันไว้ก่อน ทั้งนี้ พัฒน์ สุจำนง (ม.ป.ป. : 13) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีจิตสำนึกชุมชนของคนในชุมชนไว้ว่า คนในชุมชนแต่ละคนนั้นต้องมีความรู้สึกต่อไปนี้โดยธรรมชาติ คือ รู้สึกว่าเป็นเจ้าของชุมชน รู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้สังคมสมบูรณ์ รู้สึกว่าจะต้องช่วยเหลือสังคม เมื่อนั้นเขาจะเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์อย่างอิสระ เกิดความรู้สึกไว้วางใจกัน และมีความรับผิดชอบต่อชุมชนในฐานะพลเมืองคนหนึ่ง

จากผลการวิจัยดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า ชุมชนบ้านสะเดียงมีระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในองค์ประกอบด้านความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในระดับมาก อาจเนื่องจากสมาชิกในชุมชนมีการร่วมมือร่วมใจให้ความช่วยเหลือโครงการที่มีประโยชน์ต่อชุมชนทั้งด้านกำลังกาย และกำลังทรัพย์ ด้วยเห็นความสำคัญของการพัฒนาชุมชนที่เป็นการทำเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมและสามารถช่วยให้ชุมชนน่าอยู่ขึ้นได้ ซึ่งสำนักงานมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2548 :39) เสนอว่า ชุมชนใดที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันสูง

ย่อมมีโอกาสนในการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในชุมชน และก่อให้เกิดความสามัคคีในการจัดการแก้ไขปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนหาแนวทางในการพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง จากความสามัคคีภายในชุมชนนี้เอง จะเป็นรากฐานและแรงผลักดันที่สำคัญในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาภายในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักการพึ่งพาตนเองภายในชุมชนเป็นสำคัญ

ผลวิจัยในภาพรวมพบว่า ชุมชนบ้านสะเดียงมีระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติด้านความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในระดับปานกลาง (ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.15) สมาชิกในชุมชนสะเดียงมีระดับความไว้วางใจต่อบุคคลในสังคมในระดับปานกลาง เนื่องจากสมาชิกในชุมชนมีการขอคำปรึกษาจากเพื่อนสมาชิกในชุมชนเมื่อมีความจำเป็นเท่านั้น อย่างไรก็ตาม สมาชิกในชุมชนสะเดียงมีการให้ความช่วยเหลือโดยการสละกำลังกายเพื่อดำเนินกิจกรรมของโครงการที่มีประโยชน์ต่อชุมชน อีกทั้งยังมีการไปเยี่ยมเยียนให้ความช่วยเหลือครอบครัวภายในชุมชนทั้งด้านกำลังกายและด้านการเงิน ทั้งนี้ สำนักงานมาตรฐานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2548 : 24) กล่าวว่า ความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเปรียบเสมือนสิ่งที่เชื่อมโยงให้สมาชิกกระทำกิจกรรมด้วยความรู้สึกที่ไม่ต้องกังวลหรือกลัวการถูกทรยศหักหลัง และยังเป็นพลังในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของกลุ่มให้บรรลุประสิทธิผลต่อไปเพราะความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นรากฐานของการให้ความร่วมมือร่วมใจ และความสามัคคีในการพัฒนาชุมชน และแก้ไขปัญหาภายในชุมชนอย่างจริงจัง

ตาราง 4.5 ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติด้านความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน มิติด้านความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน	ค่าคะแนน เฉลี่ย	ระดับทุนทาง สังคม
1. จำนวนครั้งในการให้ความช่วยเหลือโดยการสละกำลังกายเพื่อดำเนินกิจกรรมของโครงการที่มีประโยชน์ต่อชุมชน	2.82	มาก
2. จำนวนความถี่ในการไปเยี่ยมเยียนและให้ความช่วยเหลือครอบครัวภายในชุมชนทั้งด้านกำลังกายและด้านการเงิน	2.72	มาก
3. จำนวนความถี่ในการสนทนากับกลุ่มเพื่อนในเรื่องการประกอบชีพและรายได้ของสมาชิกภายในชุมชน	2.62	มาก
4. จำนวนความถี่ในการสนทนากับกลุ่มเพื่อนในเรื่องการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน	2.21	ปานกลาง
5. จำนวนความถี่ในการสนทนากับกลุ่มเพื่อนในเรื่องการติดยาเสพติดของสมาชิกภายในชุมชนและการเกิดอาชญากรรมภายในชุมชน	2.14	ปานกลาง
6. จำนวนความถี่ในการสนทนากับกลุ่มเพื่อนในเรื่องการประพฤติปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของผู้นำชุมชนและข้าราชการที่ปฏิบัติงานภายในชุมชน	1.84	ปานกลาง
รวม	2.39	มาก

ทุนทางสังคมในมิติด้านกิจกรรมและความร่วมมือ

มิติที่ 3 ระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติด้านกิจกรรมและความร่วมมือ ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านกิจกรรม ได้แก่ 1) การจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชน 2) การจัดงานสำคัญตามประเพณีและกิจกรรมทางศาสนาภายในชุมชน องค์ประกอบด้านความร่วมมือ ได้แก่ 1) การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชน 2) ความร่วมมือในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาในชุมชน 3) การเข้าร่วมงานสำคัญตามประเพณีและกิจกรรมทางศาสนาในชุมชน ผู้วิจัยได้สร้างข้อความในด้านกิจกรรม 2 ข้อความ และด้านความร่วมมือ 3

ข้อความ และทุกข้อความมีคำตอบให้เลือกใน 3 ตัวเลือก โดยกำหนดค่าคะแนนไว้ ดังนี้ บ่อยครั้ง ให้คะแนนเท่ากับ 3 บางครั้ง ให้คะแนนเท่ากับ 2 และไม่เคยเลย ให้คะแนนเท่ากับ 1

เมื่อได้รับคะแนนจากแบบสัมภาษณ์จึงนำมาคำนวณหาน้ำหนักคะแนนเฉลี่ย (weight mean score) โดยกำหนดเกณฑ์การแปลความไว้ดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.34 - 3.00 หมายถึง ทูตทางสังคมในมิติด้านกิจกรรมและความร่วมมืออยู่ในระดับมาก

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.67 - 2.33 หมายถึง ทูตทางสังคมในมิติด้านกิจกรรมและความร่วมมืออยู่ในระดับปานกลาง

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 1.66 หมายถึง ทูตทางสังคมในมิติด้านกิจกรรมและความร่วมมืออยู่ในระดับน้อย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลและบรรยายโดยนำเสนอในแต่ละองค์ประกอบก่อน แล้วจึงวิเคราะห์ในภาพรวมของมิติ ดังนี้

องค์ประกอบด้านกิจกรรม

กิจกรรมเป็นหนทางหนึ่งที่เปิดโอกาสให้สมาชิกภายในชุมชนได้มีพื้นที่ในการแสดงออกทั้งความคิดเห็นและการกระทำที่สร้างสรรค์ อันจะเกิดประโยชน์ส่วนรวมของชุมชน จากผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านสะเดียงมีระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในองค์ประกอบด้านกิจกรรมในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม 2.64) เมื่อพิจารณาเป็นรายลักษณะขององค์ประกอบด้านกิจกรรม พบว่า ชุมชนมีการจัดงานสำคัญตามประเพณีและกิจกรรมทางศาสนาภายในชุมชนอยู่ในระดับมาก อาจเนื่องจากการจัดกิจกรรมทางศาสนาและงานสำคัญตามประเพณีภายในชุมชนเป็นช่องทางในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของคนภายในชุมชน อีกทั้งยังช่วยให้เกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางด้านจิตใจของสมาชิกภายในชุมชน โดยส่วนใหญ่การจัดกิจกรรมทางศาสนาและงานสำคัญตามประเพณีของชุมชนบ้านสะเดียงได้ใช้วัดเป็นสถานที่ในการจัดกิจกรรมต่างๆ ซึ่ง พัฒน์ สุจำนง (ม.ป.ป. : 46 -47) มีทัศนะว่า ไม่มีสถาบันใดที่จะช่วยให้คนมีความปรารถนาทะเยอทะยานในสิ่งที่ดีงามสูงส่ง และส่งเสริมให้คนตั้งใจทำดีและคิดถึงความ เป็นเพื่อนมนุษย์มากเท่ากับวัด ซึ่งเป็นสถานที่ถ่ายทอดมรดกรูปแบบต่างๆ เป็นจำนวนมาก เราสามารถวัดความมั่นคงและการอุทิศเพื่อส่วนร่วมในชีวิตของสมาชิกในชุมชนได้จากจำนวนกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นของวัด อันเป็นความสามารถที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น และเป็นส่วนสำคัญในการปรับปรุงท้องถิ่นและแก้ไขปัญหาชุมชน

นอกจากนี้ในประเด็นการจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชนพบว่า ชุมชนมีการจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชนในระดับมาก ซึ่งชุมชนสะเดียงจะมีการจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชนทุกวันสำคัญ อาทิ วัน

พ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ วันเด็ก วันเยาวชน เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมจะแตกต่างกันออกไป บางครั้งเป็นการพัฒนาหมู่บ้านให้ดูสะอาดสวยงาม การซ่อมแซมอาคารเรียน ตลอดจนกิจกรรมการปลูกป่า เป็นต้น ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนระบุว่า หากเปรียบเทียบจำนวนของกิจกรรมพัฒนาชุมชนอดีตย้อนไป 5 ปีที่แล้วกับในปัจจุบันพบว่า ในอดีตชุมชนบ้านสะเดียงได้มีการจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชนบ่อยกว่าปัจจุบันมาก เห็นได้ว่าจำนวนกิจกรรมพัฒนาชุมชนก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่เอื้ออำนวยให้สมาชิกภายในชุมชนมีโอกาสนในการแสดงความร่วมมือกับชุมชนในรูปแบบต่างๆ มากขึ้น ซึ่ง กาญจนา แก้วเทพ (2540 : 54, 63) เสนอทัศนะว่า ปริมาณและคุณภาพของกิจกรรมภายในชุมชนแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชน การมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง เป็นภาพของควมมีชีวิตชีวาของชุมชนและแสดงถึงการขยายกิจกรรมหรือเครือข่ายสมาชิก รวมทั้งความสามารถให้เข้าร่วมอย่างหลากหลายมากขึ้น ทั้งกิจกรรม กลุ่มคนและองค์กร นอกจากนี้ยังแสดงถึงการสร้างสรรค์นวัตกรรมหรือกิจกรรมใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งถือเป็นกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์แก่อนุชนหรือคนรุ่นถัดไปในการรับช่วงต่อภาระงานของชุมชน

จากผลการวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่า ชุมชนบ้านสะเดียงมีระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในองค์ประกอบด้านกิจกรรมในระดับมาก เนื่องจากชุมชนมีการจัดงานสำคัญตามประเพณีและกิจกรรมทางศาสนา รวมไปถึงการจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชนในระดับมาก ซึ่งสำนักงานมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2548 : 40) กล่าวว่า ชุมชนใดที่มีองค์ประกอบด้านกิจกรรมสูง ย่อมแสดงถึงความคิดสร้างสรรค์กิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์โดยรวมต่อชุมชนที่จัดขึ้นภายในชุมชนนั้นมีสูง และจำนวนกิจกรรมที่สมาชิกภายในชุมชนเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมก็มีจำนวนมากขึ้นด้วย ตลอดจนการเสียสละเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมก็มีมากด้วย ซึ่งจะส่งผลต่อความสามารถในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาชุมชนสูงตามไปด้วย

ตาราง 4.6 ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติด้านกิจกรรม

ทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน มิติด้านกิจกรรม	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับทุนทางสังคม
1. จำนวนความถี่ที่ชุมชนจัดงานสำคัญตามประเพณีและกิจกรรมทางศาสนาภายในชุมชน	2.82	มาก
2. จำนวนความถี่ที่ชุมชนจัดทำกิจกรรมพัฒนาชุมชน	2.47	มาก
รวม	2.64	มาก

องค์ประกอบด้านความร่วมมือ

การเข้าร่วมกิจกรรมของส่วนรวมในชุมชนของปัจเจกชน เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงบรรทัดฐานของชุมชนนั้นว่า มีความเข้มแข็งหรืออ่อนแอ ชุมชนที่มีบุคคลเข้าร่วมกิจกรรมมากย่อมแสดงให้เห็นว่า กฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานของชุมชนได้รับการยึดถือและปฏิบัติตามอย่างเข้มแข็ง จากผลการวิจัยพบว่า ชุมชนสะเดียงมีระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในองค์ประกอบด้านความร่วมมือในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม 2.83) เมื่อพิจารณาเป็นรายลักษณะขององค์ประกอบด้วยความร่วมมือ พบว่า การร่วมงานสำคัญตามประเพณี งานประจำปีของชุมชนและกิจกรรมทางศาสนาที่จัดขึ้นภายในชุมชนในระดับมาก อาจเป็นเพราะวิถีชีวิตของสมาชิกชุมชนสะเดียง มีความผูกพันกับวัด การประกอบกิจกรรมทางศาสนาและประเพณีเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตร่วมกันภายในสังคม นอกจากนี้ ในประเด็นการเข้าร่วมโดยสละกำลังกาย กำลังทรัพย์ในกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนอยู่ในระดับมาก และการเข้าร่วมการประชุมที่จัดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนอยู่ในระดับมากเช่นกัน อาจเนื่องจากสมาชิกในชุมชนมีความรู้สึกที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความตระหนักถึงความรับผิดชอบในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ทั้งนี้ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2544 : 10) กล่าวว่า การที่คนในชุมชนเรียนรู้ที่จะเสียสละเพื่อชุมชน ชุมชนที่ประชาชนเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกัน และเรียนรู้ที่จะพึ่งพาสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยยินดีเสียสละตนเอง ไม่ว่าจะเป็นร่างกาย แรงใจและทรัพย์สินของเพื่อทำให้เกิดสิ่งที่ดีแก่ผู้อื่นและชุมชน จะเป็นรากฐานสำคัญในการปลูกฝังจิตสำนึกเพื่อชุมชนขึ้นมา ยังผลให้สมาชิกชุมชนรวมตัวกันอย่างแข็งแกร่งเพื่อแก้ไขปัญหาที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่ด้วยตนเอง และเพื่อเป็นแบบอย่างแก่เด็กในการเรียนรู้บทบาทความรับผิดชอบและการมีส่วนร่วมในสิ่งที่เป็นประเด็นสาธารณะต่อไปในอนาคต

จากผลการวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่า ชุมชนบ้านสะเดียง มีระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในองค์ประกอบด้านความร่วมมือในระดับมาก เนื่องจากสมาชิกภายในชุมชนให้ความร่วมมือในรูปแบบการร่วมงานสำคัญตามประเพณี งานประจำปีของชุมชนและกิจกรรมทางศาสนาที่จัดขึ้นภายในชุมชน อีกทั้งมีการเข้าร่วมประชุมและการเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนโดยสละกำลังกาย กำลังทรัพย์ ซึ่งสำนักงานมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2548 : 40) กล่าวว่าชุมชนใดที่มีระดับความร่วมมือในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาในชุมชนสูง ย่อมแสดงถึงบรรทัดฐาน กฎเกณฑ์ หรือแนวทางปฏิบัติที่ยึดถือภายในชุมชนในด้านการเข้าร่วมเพื่อช่วยเหลือกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาภายในชุมชนนั้นสูงตามไปด้วย

ผลวิจัยในภาพรวมสรุปได้ว่า ชุมชนบ้านสะเดียง มีระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติด้านกิจกรรมและความร่วมมือในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.75) เนื่องจากภายในชุมชนบ้านสะเดียง มีการจัดงานสำคัญตามประเพณีและกิจกรรมทางศาสนา รวมไปถึงการจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชน อันเป็นช่องทางสำคัญในการสร้างโอกาสของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกในชุมชน อีกทั้งสมาชิกในชุมชนบ้านสะเดียง ได้ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นงานสำคัญตามประเพณี งานประจำของชุมชน และกิจกรรมทางศาสนา ตลอดจนการเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนและพัฒนาชุมชน ทั้งนี้สำนักงานมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2548 : 41) กล่าวว่า ชุมชนที่มีทุนทางสังคมในมิติด้านกิจกรรมและความร่วมมือสูง ย่อมแสดงถึงบรรทัดฐานด้านความร่วมมือกันสร้างกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ภายในชุมชนนั้นมีสูง โดยที่บรรทัดฐานด้านความร่วมมือและการสร้างกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ภายในชุมชนสูง แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งในการยึดถือกฎเกณฑ์ แนวทางปฏิบัติของการพึ่งพาตนเอง ต้องการพัฒนาและแก้ไขปัญหาภายในชุมชนสูงตามไปด้วย

ตาราง 4.7 ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติด้านความร่วมมือ

ทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน มิติด้านความร่วมมือ	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับทุนทางสังคม
1. จำนวนครั้งที่ร่วมงานสำคัญตามประเพณี งานประจำปีของชุมชน และกิจกรรมทางศาสนาที่จัดขึ้นภายในชุมชน	2.85	มาก
2. จำนวนครั้งที่เข้าร่วมโดยสละกำลังกาย กำลังทรัพย์ในกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน	2.83	มาก
3. จำนวนครั้งที่เข้าร่วมการประชุมที่จัดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน	2.80	มาก
รวม	2.83	มาก

ทุนทางสังคมในมิติด้านความสมานฉันท์ทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้ง และความรุนแรง

มิติที่ 4 ระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติด้านความสมานฉันท์ทางสังคมการอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรง ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านความสมานฉันท์ทางสังคม ได้แก่ 1) ความสนิทสนมกันของสมาชิกในชุมชน 2) ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันของสมาชิกในชุมชน 3) ความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน องค์ประกอบด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม ได้แก่ 1) การเชื่อมโยงระหว่างกันภายในชุมชน 2) การเข้าร่วมงานภายในชุมชนที่เกี่ยวกับสังคมและประเพณี และองค์ประกอบด้านความขัดแย้งและความรุนแรง ได้แก่ 1) การประนีประนอมข้อขัดแย้งภายในชุมชน 2) ความปลอดภัยจากเหตุการณ์รุนแรงทางร่างกาย และ 3) ความปลอดภัยจากเหตุการณ์ชิงทรัพย์ลักขโมยทรัพย์สิน ผู้วิจัยได้สร้างข้อความด้านความสมานฉันท์ทางสังคม 3 ข้อความ และด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม 2 ข้อความ ด้านความขัดแย้งและความรุนแรง 3 ข้อความ ทุกข้อความมีคำตอบให้เลือกใน 3 ตัวเลือก โดยกำหนดค่าคะแนนไว้ ดังนี้ บ่อยครั้ง ให้คะแนนเท่ากับ 3 บางครั้ง ให้คะแนนเท่ากับ 2 และไม่เคยเลย ให้คะแนนเท่ากับ 1

เมื่อได้รับคะแนนจากแบบสัมภาษณ์จึงนำมาคำนวณหาน้ำหนักคะแนนเฉลี่ย (weight mean score) โดยกำหนดเกณฑ์การแปลความไว้ ดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.34 - 3.00 หมายถึง ทุนทางสังคมในมิติด้านความสมานฉันท์ทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรงอยู่ในระดับมาก

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.67 - 2.33 หมายถึง ทุนทางสังคมในมิติด้านความสมานฉันท์ทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรงอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 1.66 หมายถึง ทุนทางสังคมในมิติด้านความสมานฉันท์ทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรงอยู่ในระดับน้อย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลและบรรยายโดยนำเสนอในแต่ละองค์ประกอบก่อน แล้วจึงวิเคราะห์ในภาพรวมของมิติ ดังนี้

องค์ประกอบด้านความสมานฉันท์ทางสังคม

ความสมานฉันท์ทางสังคมสามารถศึกษาได้จากระดับการยอมรับในความหลากหลายและความแตกต่างของปัจเจกบุคคล อันแสดงออกในรูปแบบของการที่สมาชิกในชุมชนมีความสนิทสนมกัน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน และมีความสามัคคีกัน จากผลการวิจัยพบว่าชุมชนสะเดียง มีระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในองค์ประกอบด้านความสมานฉันท์ทางสังคมในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม 2.69) เมื่อพิจารณาเป็นรายลักษณะ

ขององค์ประกอบด้านความสมานฉันท์ทางสังคม พบว่า ระดับความสามัคคีของสมาชิกภายในชุมชนระดับความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันของสมาชิกในชุมชน และระดับความสนิทสนมของสมาชิกภายในชุมชนตามการรับรู้ของผู้ให้ข้อมูลอยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะชุมชนบ้านสะเดียงเป็นชุมชนที่มีประวัติมายาวนาน สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กันในลักษณะความเป็นเครือญาติเดียวกัน ซึ่งอมรา พงศาพิชญ์ (2543 : 4-5 อ้างใน บัวพันธ์ พรหมพักพิง และสุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2546 : 127) มีทัศนะว่าความสัมพันธ์ทางเครือญาติมีความคล้ายคลึงกับความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนและความสัมพันธ์ระบบอุปถัมภ์ ความสัมพันธ์ลักษณะดังกล่าวได้ส่งผลให้สมาชิกมีโอกาสที่จะรู้จักและสนิทสนมกันมาก ทั้งนี้ การรู้จักสนิทสนมกันจะทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดความไว้วางใจเชื่อใจคนรอบข้างเพียงพอที่จะเปิดเผยตนและแสดงศักยภาพของตนออกมา ซึ่งเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2544 : 17) กล่าวว่าไว้ว่า ชุมชนที่มีขนาดพอเหมาะ คนในชุมชนรู้จักกันอย่างดีถึงระดับหนึ่ง แม้อาจไม่สนิทสนมที่สุดแต่อยู่ในระดับที่สามารถบอกได้ว่าใครเป็นใครในชุมชนของตน สิ่งนี้ช่วยให้เกิดความยึดโยงรับผิดชอบต่อกันในชุมชน

จากผลการวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่า ชุมชนบ้านสะเดียง มีระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในองค์ประกอบด้านความสมานฉันท์ทางสังคมในระดับมาก เนื่องจากสมาชิกภายในชุมชนมีความสามัคคีกัน สมาชิกทุกคนในชุมชนยังรู้จักกันหมด คบหาสมาคมซึ่งกันและกัน ทุกคนมีความเป็นมิตรสหายต่อกัน อีกทั้งมีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ถึงแม้ว่าจะมีความแตกต่างหลากหลายทั้งในแง่ภูมิของอายุ ฐานะ อาชีพ ความสนใจ ความคิด และวัฒนธรรมประเพณี แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ มีเอกภาพในความหลากหลาย เคารพในวิถีชีวิตของกันและกัน ยอมรับในความแตกต่างระหว่างกัน ซึ่งเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2544 : 54) กล่าวว่าไว้ว่า การธำรงเอกภาพในความแตกต่างหลากหลายระหว่างสมาชิกในชุมชนจะช่วยให้สังคมเกิดสันติภาพ เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เกิดความสมานฉันท์ อันเป็นการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ดังนั้น ชุมชนจึงต้องรักษาเอกภาพในความหลากหลายอย่างเคร่งครัด เพราะเป็นหนทางที่จะช่วยให้เกิดความสงบสุขและได้รับการสร้างสรรค์อย่างแท้จริง

ตาราง 4.8 ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติด้านความสมานฉันท์ทางสังคม

ทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน มิติด้านความสมานฉันท์ทางสังคม	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับทุนทางสังคม
1. ระดับความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน	2.75	มาก
2. ระดับความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันของสมาชิกในชุมชน	2.71	มาก
3. ระดับความสนิทสนมกันของสมาชิกในชุมชน	2.64	มาก
รวม	2.69	มาก

องค์ประกอบด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม

การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพของสายสัมพันธ์ทางสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ความเป็นชุมชน หากชุมชนใดมีคุณภาพของความสัมพันธ์ของคนที่ มีต่อกันอย่างแน่นแฟ้นมากก็ยิ่งมีความเป็นชุมชนสูง ลักษณะพิเศษของความเป็นชุมชนที่ผูกพันกัน อย่างแน่นแฟ้น คือ การปฏิสัมพันธ์กันแบบเห็นหน้า ซึ่งเอื้อให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเต็มไปด้วย การช่วยเหลือเกื้อกูล การแบ่งปัน และการเอื้ออาทรกัน จากผลการวิจัยพบว่า ชุมชนสะเดียง มีระดับ ทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในองค์ประกอบด้านการอยู่ร่วมกันในสังคมใน ระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม 2.76) เมื่อพิจารณาเป็นรายลักษณะขององค์ประกอบด้านการอยู่ ร่วมกันในสังคม พบว่า ผู้ให้ข้อมูลระบุว่ามีการไปร่วมงานสังคมเช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน งานศพ ที่จัดขึ้นภายในชุมชนในระดับมาก อาจเป็นเพราะผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เล็งเห็นความสำคัญ ของการไปร่วมงานสังคมภายในชุมชนว่า สามารถช่วยรักษาความสัมพันธ์ระหว่างกันได้ เพราะเป็น การแสดงออกถึงการให้ความสำคัญในฐานะเพื่อนสมาชิกชุมชนเดียวกัน นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีการไปมาหาสู่เพื่อนบ้านในระดับมาก ส่วนใหญ่เป็นการไปมาหาสู่กันหลังจากกลับมาจาก การทำงาน เพื่อนั่งพูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนคติ ตลอดจนปรึกษาหารือกัน พฤติกรรมดังกล่าวข้างต้น นำไปสู่ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ผูกพันแน่นแฟ้นของสมาชิกในชุมชน ซึ่งพัฒนา สุจางน (ม.ป.ป. : 11) กล่าวว่า ความสมบูรณ์ของชีวิตชุมชนเป็นสิ่งที่สร้างขึ้น ได้เป็นสิ่งที่จะต้องร่วมกันสร้างสรรค์ ประชาชนต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีความรู้สึก รับผิดชอบร่วมกัน เขาก็จะมีความรู้สึกเป็นเพื่อนบ้านและเกิดความเข้าใจในการรวมเป็นอันหนึ่งอัน เดียวกันและความมั่นคงของชุมชน เมื่อได้ทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เช่น การละเล่น การทำบุญ การ เยี่ยมเยียนกัน ในทางเดียวกัน ชีระพงษ์ แก้วหาญ (2543 : 55-56) กล่าวว่า การพบปะของผู้คนเป็น

ครั้งคราว อาจพบปะในที่เสวนาของชุมชน เพื่อนบ้าน หรือพูดคุยในงานเทศกาลต่างๆ ในวัดหรือในสถานที่อื่นๆ ซึ่งอาจเป็นการพูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการ สิ่งเหล่านี้ถือเป็นโครงสร้างพื้นฐานสาธารณะซึ่งเป็นช่องทางสื่อสารสำหรับคนในชุมชน โดยเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกได้พูดคุยถึงปัญหาและความเป็นอยู่ คุณภาพชีวิต และการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้ สีสลาภรณ์ บัวสาย (2547 : 19) กล่าวว่า การรักษาความสัมพันธ์แบบเห็นหน้ากันนี้ จะเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชุมชนในอดีตสืบต่อมาจนทุกวันนี้ ชุมชนได้สร้างเครื่องมือและกลไกเพื่อทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์แบบเห็นหน้ากัน เช่น การไปวัดทุกวันพระ การจัดพิธีกรรมต่างๆ นอกจากนี้ ในชุมชนยังมีการสร้างพื้นที่พบปะเสวนาและเปลี่ยนเรียนรู้อื่นๆ อีกด้วย ไม่ว่าจะเป็น ตลาด ร้านกาแฟ ศาลาวัด เป็นต้น การจัดให้มีพื้นที่และโอกาส (time and space) นี้จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำให้คนในชุมชนสามารถมีกิจกรรมร่วมกันแบบพบปะเห็นหน้ากันได้ อันเป็นการช่วยธำรงรักษาสายสัมพันธ์ของชุมชนให้มีความผูกพันร่วมกัน ซึ่ง ชุมชนที่อ่อนแอไม่ค่อยเหลือความเป็นชุมชนอยู่นั้น จะไม่พบสำนักหรือความผูกพันร่วมกันของชุมชน สะท้อนได้จากการไม่มีกิจกรรมที่ทำร่วมกันของคนในชุมชน

จากผลการวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่า ชุมชนบ้านสะเดียง มีระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในองค์ประกอบด้านการอยู่ร่วมกันในสังคมในระดับมาก เนื่องจากสมาชิกภายในชุมชนมีการไปร่วมงานสังคมเช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน งานศพที่จัดขึ้นภายในชุมชนและมีการไปมาหาสู่เพื่อนบ้านอยู่บ่อยครั้ง พฤติกรรมเหล่านี้ได้เอื้ออำนวยให้สมาชิกภายในชุมชนมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่แน่นแฟ้นมากขึ้น ทั้งนี้ สำนักงานมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2548 : 43) กล่าวว่า ชุมชนใดมีค่าดัชนีประกอบด้านการอยู่ร่วมกันในสังคมสูง ย่อมหมายความว่า ภายในชุมชนนั้นให้ความสำคัญในการเข้าร่วมงานเกี่ยวกับสังคมและประเพณีสูง ตลอดจนชุมชนนั้นมีการเชื่อมโยงระหว่างกันภายในชุมชนบ่อยครั้งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ จะเป็นรากฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบและสันติสุข ซึ่งส่งผลให้สภาพสังคมภายในชุมชนมีสภาพพร้อมต่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนนั้น

ตาราง 4.9 ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในมิติด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม

ทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน มิติด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับทุนทางสังคม
1. จำนวนครั้งในการไปร่วมงานสังคมเช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน งานศพ ที่จัดขึ้นในชุมชน	2.93	มาก
2. จำนวนความถี่ในการไปมาหาสู่เพื่อนบ้าน	2.59	มาก
รวม	2.76	มาก

องค์ประกอบด้านความขัดแย้งและความรุนแรง

ในการวิจัยครั้งนี้ องค์ประกอบด้านความขัดแย้งและความรุนแรงเป็นการพิจารณาถึงระดับการประนีประนอมข้อขัดแย้งภายในชุมชน ระดับความปลอดภัยจากเหตุการณ์รุนแรงทางร่างกาย และระดับความปลอดภัยจากเหตุการณ์ชิงทรัพย์ลักขโมยทรัพย์สิน จากผลการวิจัยพบว่าชุมชนบ้านสะเดียง ระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในองค์ประกอบด้านความขัดแย้งและความรุนแรงในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม 2.68) เมื่อพิจารณาเป็นรายละเอียดขององค์ประกอบด้านความขัดแย้งและความรุนแรง พบว่า ในประเด็นความรุนแรง ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ระบุว่า สมาชิกภายในครอบครัวมีความปลอดภัยจากเหตุการณ์รุนแรงทางด้านร่างกายและมีความปลอดภัยจากเหตุการณ์ชิงทรัพย์ลักขโมยทรัพย์สินในระดับมาก

เมื่อพิจารณาถึงประเด็นความขัดแย้งพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีการประนีประนอมและหาทางออกที่เป็นกลางในข้อถกเถียงกับสมาชิกภายในชุมชนในระดับมาก ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนระบุว่า ความขัดแย้งระหว่างสมาชิกภายในชุมชนแทบจะไม่เกิดขึ้นเลย แต่เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นประเด็นเล็กน้อยหรือเป็นประเด็นสำคัญ สมาชิกเลือกที่จะใช้การประนีประนอมกัน ซึ่ง เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2544 : 165 -166) กล่าวว่า สิ่งหนึ่งที่มักปรากฏให้เห็นเสมอเมื่อคนจำนวนหนึ่งมาอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนคือ การเกิดความขัดแย้งขึ้นเป็นครั้งคราวท่ามกลางชุมชน อันอาจเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ อาทิ การก้าวท้าวในเรื่องส่วนตัวของกันและกัน การที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถือทิฐิมากเกินไป ความแตกต่างทางความคิด การต่อว่ากันลับหลัง ฯลฯ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอาจขยายผลและสร้างความเสียหายให้กับชุมชนจนเป็นเหตุให้ชุมชนล่มสลาย ดังนั้นเพื่อเป็นการป้องกันปัญหาดังกล่าว ชุมชนจึงต้องแสวงหาวิธีการจัดการกับความขัดแย้งและความแตกต่างอย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดเอกภาพภายในชุมชน อาทิ การอบรมทำ

ความเข้าใจให้สมาชิกในชุมชนยอมรับความแตกต่างของกันและกันสร้างกลไกเพื่อให้เอื้อต่อการยกโทษคืนดีกันอย่างเป็นธรรมชาติ โดยจัดไว้ในโครงสร้างของกิจกรรมชุมชน มีการร่างกฎเกณฑ์แนวปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนอย่างชัดเจน ซึ่งชุมชนบ้านสะเดียงได้มีรูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกภายในชุมชน โดยมีฝ่ายไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอันประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน รองผู้ใหญ่บ้าน และผู้อาวุโสในชุมชนที่สมาชิกภายในชุมชนส่วนใหญ่ให้ความเคารพนับถือ ยกตัวอย่าง เช่น หากมีข้อพิพาทระหว่างสามีภรรยา ก็จะเรียกคู่พิพาทมาพูดคุยตกลงกันโดยมีคณะกรรมการที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นเป็นคนกลาง หากต้องการหย่าร้างกัน จะต้องพูดคุยให้กระจ่างเพื่อหาฝ่ายที่มีความผิด ซึ่งเป็นผู้ที่จะต้องรับผิดชอบค่าปรับสินไหมตามจำนวนที่คณะกรรมการเห็นสมควรสอดคล้องกับ ชีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2543 : 112) ที่กล่าวว่า ผลสำเร็จของชุมชนเกิดจากการที่ทุกคนเคารพในศักยภาพและความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ข้อโต้แย้งหรือกรณีพิพาทต่างๆ ที่เกิดขึ้นก็มีการนำเอาข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง นำเอาวัฒนธรรมประเพณีที่ร้อยรัดผู้คน นำเอาความอาวุโสและผู้นำที่ได้รับการยอมรับในท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติวิธี อาจกล่าวได้ว่า รูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของชุมชนบ้านสะเดียงเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงการไม่ละเลยปัญหาที่เกิดขึ้นและยังเป็นการให้ความสำคัญต่อการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกันของสมาชิกในชุมชนสอดคล้องกับ พัฒน์ สุจันงค์ (ม.ป.ป. : 5-6) ที่กล่าวว่า เมื่อเกิดความสงสัยบางอย่างขึ้นในชุมชนจะต้องตรวจสอบและอภิปรายสิ่งนั้นๆ เพื่อทำความเข้าใจให้ดีขึ้น การกระทำดังกล่าวนี้ต้องอาศัยความเที่ยงตรงและความจริงใจมาก เนื่องจากการยากที่คนเราจะยอมรับความจริงเกี่ยวกับตนเองก็เป็นสิ่งที่จำเป็นต้องทำ เพราะมีทางเป็นไปได้ที่ความก้าวหน้าของทั้งชุมชนอาจจะต้องชะงักลงเพียงเพราะสาเหตุจากข้อสงสัยหรือความเข้าใจผิดเหล่านี้

ผลการวิจัยในภาพรวมสรุปได้ว่า ชุมชนบ้านสะเดียง มีระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติด้านความสมานฉันท์ทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคมและความขัดแย้งและความรุนแรงในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.75) เนื่องจากสมาชิกภายในชุมชนสะเดียง มีความสามัคคีกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีความสนิทสนมกันในระดับมาก อีกทั้งสมาชิกในชุมชนได้เข้าร่วมในงานสังคม ไม่ว่าจะเป็นงานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ และงานศพ นอกจากนี้ยังมีการเชื่อมโยงไปมาหาสู่ระหว่างกันภายในชุมชน ระดับความรุนแรงภายในชุมชนมีน้อย สิ่งต่างๆ เหล่านี้ย่อมส่งผลต่อสภาพสังคมที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาภายในชุมชน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม เพราะการยอมรับความหลากหลายความแตกต่างกันของปัจเจกบุคคล ย่อมส่งผลให้ความขัดแย้งและความรุนแรงภายในชุมชนนั้นลดน้อยลง การบริหารความแตกต่างและการจัดการความขัดแย้งที่ดีจะทำให้สมาชิกในชุมชนเปิดใจยอมรับซึ่งกันและกัน และสร้างให้เกิดความสมานฉันท์ในท้ายที่สุด

ตาราง 4.10 ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติด้านความขัดแย้งและความรุนแรง

ทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน มิติด้านความขัดแย้งและความรุนแรง	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับทุนทางสังคม
1. จำนวนครั้งที่สมาชิกในครอบครัวมีความปลอดภัยจากเหตุการณ์รุนแรงทางร่างกาย	2.91	มาก
2. จำนวนครั้งที่สมาชิกในครอบครัวมีความปลอดภัยจากเหตุการณ์ชิงทรัพย์และลักขโมยทรัพย์สิน	2.76	มาก
3. จำนวนความถี่ที่ประนีประนอมข้อขัดแย้งและหาทางออกที่เป็นกลางในข้อถกเถียงกับสมาชิกในชุมชน	2.38	มาก
รวม	2.68	มาก

ทุนทางสังคมในมิติด้านอำนาจหน้าที่และกิจกรรมทางการเมือง

มิติที่ 5 ระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติด้านอำนาจหน้าที่และกิจกรรมทางการเมือง ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านอำนาจหน้าที่ ได้แก่ 1) การได้รับมอบหมายหน้าที่ปฏิบัติงานในชุมชน 2) การชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชน และองค์ประกอบด้านกิจกรรมทางการเมือง ได้แก่ 1) ได้แก่ 1) การร่วมฟังปราศรัยของนักการเมืองระดับท้องถิ่นและระดับชาติ 2) การไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง ผู้วิจัยได้สร้างข้อความในด้านอำนาจหน้าที่ 3 ข้อความ และด้านกิจกรรมทางการเมือง 2 ข้อความ และทุกข้อความมีคำตอบให้เลือกใน 3 ตัวเลือก โดยกำหนดค่าคะแนนไว้ดังนี้ บ่อยครั้ง ให้คะแนนเท่ากับ 3 บางครั้ง ให้คะแนนเท่ากับ 2 และไม่เคยเลย ให้คะแนนเท่ากับ 1

เมื่อได้รับคะแนนจากแบบสัมภาษณ์จึงนำมาคำนวณหาน้ำหนักคะแนนเฉลี่ย (weight mean score) โดยกำหนดเกณฑ์การแปลความไว้ดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.34 - 3.00 หมายถึง ทุนทางสังคมในมิติด้านอำนาจหน้าที่และกิจกรรมทางการเมืองอยู่ในระดับมาก

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.67 - 2.33 หมายถึง ทุนทางสังคมในมิติด้านอำนาจหน้าที่และกิจกรรมทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 1.66 หมายถึง ทุนทางสังคมในมิติด้านอำนาจหน้าที่และกิจกรรมทางการเมืองอยู่ในระดับน้อย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลและบรรยายโดยนำเสนอในแต่ละองค์ประกอบก่อน แล้วจึงวิเคราะห์ในภาพรวมของมิติ ดังนี้

องค์ประกอบด้านอำนาจหน้าที่

จากผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านสะเดียง มีระดับทุนทางสังคมที่สร้างความเข้มแข็งของชุมชนในองค์ประกอบด้านอำนาจหน้าที่ในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม 2.65) เมื่อพิจารณาเป็นรายลักษณะขององค์ประกอบด้านอำนาจหน้าที่ พบว่า ผู้ให้เหตุผลส่วนใหญ่ระบุว่า จำนวนครั้งที่ได้ชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับมาก การกระทำดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการตระหนักในความสำคัญของตนเองที่มีต่อชุมชนและสังคม และจำนวนความถี่ของการได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะผู้นำชุมชนสะเดียงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชน โดยมอบหมายหน้าที่ในการทำกิจกรรมให้สมาชิกในชุมชนทุกคนรับผิดชอบ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงออกถึงศักยภาพความสามารถของตน และเนื่องจากชุมชนสะเดียง มีขนาดใหญ่ จึงทำให้สมาชิกทุกคนในชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องมีการะหน้าที่ในการเข้าไปมีส่วนช่วยสนับสนุนงานของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2544 : 48 – 49) ที่เสนอทัศนะว่า ชุมชนต้องยึดหลักที่ว่า สมาชิกทุกคนควรมีส่วนร่วมรับผิดชอบงานในชุมชนอย่างน้อยหนึ่งอย่าง ทั้งนี้เพราะสมาชิกทุกคนมีความสามารถเฉพาะที่แตกต่างกันไป และมีศักยภาพแฝงที่พร้อมจะนำออกมาใช้เสมอ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของชุมชนที่ต้องส่งเสริมและปลดปล่อยสมาชิกทุกคนให้มีส่วนร่วมใช้ศักยภาพของตน ชุมชนจะต้องพยายามเตรียมจัดสรรงานที่เหมาะสมให้กับสมาชิกแต่ละคน (put the right man on the right job) แต่การตัดสินใจเข้าร่วมบทบาทความรับผิดชอบใดนั้น ให้เป็นไปด้วยความสมัครใจของสมาชิก ใช้วิธีการจูงใจและไม่ใช้การบังคับให้สมาชิกต้องทำในสิ่งที่ชุมชนเตรียมไว้ โดยจะมีการชี้ให้เห็นถึงผลประโยชน์ที่ตัวสมาชิกและชุมชนจะได้รับในการทำบทบาทหน้าที่ดังกล่าว ทั้งนี้ ธีระพงษ์ แก้วหาญ (2543 : 56 – 57) กล่าวว่า ชุมชนที่เข้มแข็งจะถือว่ามนุษย์ทุกคนคือทรัพยากรล้ำค่า โดยไม่เกี่ยงงานของชุมชนไปให้คนอื่นทำ ความเข้มแข็งของชุมชนจากการมองถึงศักยภาพของมนุษย์นี้เองทำให้ชุมชนมองเห็นว่า อำนาจมีความหลากหลายและไม่ยึดติดกับอำนาจที่ถูกสร้างขึ้นจากกฎหมายของภาครัฐเท่านั้น แต่อำนาจจะแฝงอยู่ในตัวของทุกคนในชุมชนและสามารถสร้างอำนาจขึ้นได้ โดยการใส่ใจเข้าร่วมมือเพื่อถักทอความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน หรือเป็นอำนาจสาธารณะของชุมชนนั่นเอง อำนาจนี้จะทำให้ชุมชนเชื่อมั่นว่า ประชาชนในท้องถิ่นมีศักยภาพและแก้ไขปัญหาท้องถิ่นได้ เจตจำนงที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบในปัญหาชุมชนจึงเป็นหัวใจสำคัญในการก่อให้เกิดอำนาจสาธารณะและเกิดสำนึกการ

พัฒนา ขณะเดียวกันภายใต้สำนึกความรับผิดชอบดังกล่าว ไม่ได้ยึดตนเองเป็นกฎเกณฑ์ แต่กลับแสวงหาประสบการณ์เรียนรู้เพื่อเข้าเสริมความเข้มแข็งแก่ทั้งตนเองและชุมชน

ตาราง 4.11 ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติด้านความอำนาจอำนาจอหน้าที่

ทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน มิติด้านอำนาจอำนาจอหน้าที่	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับทุนทางสังคม
1. จำนวนครั้งที่ได้ชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาชุมชน	2.79	มาก
2. จำนวนความถี่ที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน	2.52	มาก
รวม	2.65	มาก

องค์ประกอบด้านกิจกรรมทางการเมือง

จากผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านสะเดียง มีระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในองค์ประกอบด้านกิจกรรมทางการเมืองในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม 2.47) เมื่อพิจารณาเป็นรายลักษณะขององค์ประกอบด้านกิจกรรมทางการเมือง พบว่า การไปใช้สิทธิเลือกตั้งเมื่อมีการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ตระหนักถึงความสำคัญของการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง อย่างไรก็ตาม ในประเด็นการเข้าร่วมฟังการปราศรัยของนักการเมืองระดับท้องถิ่นและระดับชาตินั้นอยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะการปราศรัยของนักการเมืองส่วนใหญ่จัดในพื้นที่ในตัวเมือง การเดินทางเพื่อมาฟังปราศรัยของชาวบ้านมีความลำบาก หากต้องการไปฟังปราศรัยของนักการเมืองจะเป็นการชักชวนสมาชิกในชุมชนหลายๆ คนเดินทางไปด้วยกัน

จากผลการวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่า ชุมชนบ้านสะเดียง มีระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในองค์ประกอบด้านกิจกรรมทางการเมืองในระดับมาก เนื่องจากสมาชิกในชุมชนบ้านสะเดียง การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เมื่อมีการเลือกตั้งทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ อีกทั้งยังมีการไปร่วมฟังปราศรัยของนักการเมืองเป็นครั้งคราว ซึ่งสำนักงานมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2548 : 25) กล่าวไว้ว่า การไปใช้สิทธิ

เลือกตั้ง ย่อมชี้ให้เห็นว่า ประชาชนมีอำนาจ มีความหมายและมีความหวังต่อระบบการเมือง อันเป็นรากฐานที่ทำให้ทุนทางสังคมมีความแข็งแกร่งขึ้น

ผลการวิจัยในภาพรวมสรุปได้ว่า ชุมชนบ้านสะเดียง มีทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติด้านอำนาจหน้าที่ และกิจกรรมทางการเมืองในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.56) เนื่องจากสมาชิกในชุมชนบ้านสะเดียง ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งถือเป็นวิธีการเปิดโอกาสให้สมาชิกภายในชุมชนทุกคนสามารถมีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชน ตลอดจนสามารถสร้างความรู้สึกลึกซึ้งถึงความสำคัญของตนเองต่อการพัฒนาชุมชน อีกทั้งยังเกิดการชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนอีกด้วย อาจเนื่องมาจากเล็งเห็นว่า การร่วมมือกันของสมาชิกทุกคนในชุมชนย่อมก่อให้เกิดผลสำเร็จที่ดีกว่ากระทำเพียงลำพังหรือสมาชิกจำนวนเล็กน้อยของชุมชน ดังที่ พัฒน์ สุจำนง (ม.ป.ป. : 10) เสนอทัศนะว่า ประชาชนร่วมมือกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนเอง เขาว่าถ้าเขาไม่ร่วมมือกันแล้ว จะไม่สามารถจัดปัญหาต่างๆ เหล่านั้น ได้ เขาว่าโดยสามัญสำนึกว่า การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มจะทำให้เขาประสบผลสำเร็จตามที่ต้องการ นอกจากนี้ สมาชิกในชุมชนบ้านสะเดียงได้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งเมื่อมีการเลือกตั้งทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ และสมาชิกชุมชนบ้านสะเดียงบางส่วนยังมีการไปฟังปราศรัยของนักการเมือง แสดงให้เห็นถึงการเข้าใจถึงการมีส่วนร่วมทางการเมือง การตระหนักถึงอำนาจหน้าที่ที่ตนเองมี การให้ความสำคัญต่อสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบตามระบอบประชาธิปไตย

ตาราง 4.12 ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติด้านกิจกรรมทางการเมือง

ทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน มิติด้านกิจกรรมทางการเมือง	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับทุนทางสังคม
1. จำนวนครั้งที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เมื่อมีการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ	2.99	มาก
2. จำนวนครั้งที่เข้าร่วมฟังการปราศรัยของนักการเมืองระดับท้องถิ่นและระดับชาติ	1.94	ปานกลาง
รวม	2.47	มาก

จากการวิเคราะห์ค่าคะแนนเฉลี่ยรวมในตาราง 13 พบว่า ชุมชนสะเตียงมีทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในระดับมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ยรวม 2.55) เมื่อเปรียบเทียบกับค่าคะแนนเฉลี่ยของทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในแต่ละมิติ พบว่า ทุนทางสังคมมิติด้านกิจกรรมและความร่วมมืออยู่ในระดับสูงกว่ามิติอื่นๆ รองลงมา ทุนทางสังคมในมิติด้านความสมานฉันท์สังคม การอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรง ส่วนทุนทางสังคมในมิติด้านกลุ่มและเครือข่าย และทุนทางสังคมในมิติด้านอำนาจหน้าที่และกิจกรรมทางการเมืองมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากัน อันดับสุดท้าย ทุนทางสังคมในมิติด้านความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมีค่าคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด สาเหตุที่ทุนทางสังคมในมิติด้านกิจกรรมและความร่วมมืออยู่ในระดับสูงกว่ามิติอื่นๆ เนื่องจากชุมชนสะเตียงมีการจัดทำกิจกรรมต่างขึ้นภายในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมพัฒนาชุมชน กิจกรรมตามประเพณีและกิจกรรมทางศาสนา อีกทั้งสมาชิกในชุมชนบ้านสะเตียง ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนดังกล่าวมาแล้ว

ตาราง 4.13 ค่าคะแนนเฉลี่ยและระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในภาพรวม

ทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน	ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับทุนทางสังคม
1. มิติด้านกิจกรรมและความร่วมมือ	2.75	มาก
2. มิติด้านความสมานฉันท์ทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรง	2.71	มาก
3. มิติด้านกลุ่มและเครือข่าย	2.56	มาก
4. มิติด้านอำนาจหน้าที่และกิจกรรมทางการเมือง	2.56	มาก
5. มิติด้านความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน	2.15	ปานกลาง
รวม	2.55	มาก

**ตอนที่ 3 ความเห็นของประชาชนที่มีต่อทุนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีกับการพัฒนาความ
เข้มแข็งของชุมชนบ้านสะเดียง**

จากการใช้แบบสอบถามกับประชาชนทั่วไปในเขตชุมชนบ้านสะเดียงในเรื่องความคิดเห็น
ต่อทุนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีกับการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสะเดียง ปรากฏ
ข้อมูลดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.14 คุณลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของผู้ตอบแบบสอบถาม

คุณลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	40	40.00
หญิง	60	60.00
รวม	100	100.00
อายุ		
20 - 30 ปี	21	21.00
31 - 40 ปี	30	30.00
41 - 50 ปี	32	32.00
51 ปีขึ้นไป	17	17.00
รวม	100	100.00
อาชีพ		
ผู้บริหาร	1	1.00
ข้าราชการ	14	14.00
นักศึกษา	10	10.00
ศิษย์เก่าสถานศึกษา	13	13.00
ประชาชนทั่วไป	62	62.00
รวม	100	100.00

ตารางที่ 4.14 คุณลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของผู้ตอบแบบสอบถาม (ต่อ)

คุณลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
ระดับการศึกษา		
ม.1-ม.3	37	37.00
ม.4-ม.6	8	8.00
ปริญญาตรี	25	25.00
ปริญญาโท	7	7.00
อื่นๆ	23	23.00
รวม	100	100.00

จากตารางที่ 14 สรุปได้ว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย (ร้อยละ 60) อายุตั้งแต่ 41 - 45 ปี (ร้อยละ 32) มีอาชีพอื่นๆ ที่ไม่ใช่ข้าราชการมากที่สุด (ร้อยละ 62) มีระดับการศึกษาอยู่ระหว่าง ม.1 - ม.3 (ร้อยละ 37)

ตารางที่ 4.15 ความคิดเห็นต่อทุนทางวัฒนธรรมประเพณีกับการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน บ้านสะเดียง

คำถาม	ระดับความคิดเห็น					ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D.	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	แปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. การประชาสัมพันธ์มีความเหมาะสม	23.0	41.0	23.0	8.0	5.0	1.0702	3.69	มาก
2. กิจกรรมครั้งนี้มีความเหมาะสม	26.0	46.0	24.0	4.0	0.0	0.8142	3.94	มาก
3. รูปแบบของกิจกรรมสอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน	39.0	45.0	14.0	2.0	0.0	0.7560	4.21	มาก
4. การจัดชุดอาหารชุมชนมีความหลากหลาย	21.0	46.0	28.0	5.0	0.0	0.8171	3.83	มาก
5. กิจกรรมส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมมีความเหมาะสม	40.0	44.0	15.0	1.0	0.0	0.7365	4.23	มาก
6. การจัดกิจกรรมการเล่นของท้องถิ่นมีความเหมาะสม	29.0	51.0	18.0	2.0	0.0	0.7420	4.07	มาก

ตารางที่ 4.15 ความคิดเห็นต่อทุนทางวัฒนธรรมประเพณีกับการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน
บ้านสะเดียง (ต่อ)

คำถาม	ระดับความคิดเห็น					ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D.	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	แปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
7. ความสำคัญของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติต่อการจัดกิจกรรม	21.0	50.0	23.0	6.0	0.0	0.8167	3.86	มาก
8. การจัดกิจกรรมเป็นแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม	27.0	45.0	26.0	2.0	0.0	0.7843	3.97	มาก
9. การจัดกิจกรรมเป็นแนวทางในการลดละเลิกอบายมุขต่างๆ ได้	25.0	48.0	24.0	3.0	0.0	0.7833	3.95	มาก
10. การจัดกิจกรรมสามารถเป็นภูมิคุ้มกันปัญหาต่างๆ ของชุมชนได้	34.0	42.0	22.0	2.0	0.0	0.8000	4.08	มาก
11. การจัดกิจกรรมแสดงถึงวิถีชีวิตของชุมชนได้อย่างเหมาะสม	37.0	49.0	11.0	3.0	0.0	0.7521	4.20	มาก
12. การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น	35.0	51.0	12.0	2.0	0.0	0.7204	4.19	มาก
13. ความร่วมมือของชุมชนในการจัดกิจกรรม	25.0	38.0	31.0	4.0	2.0	0.9320	3.80	มาก
14. ความเหมาะสมของการจัดกิจกรรม	24.0	54.0	15.0	7.0	0.0	0.8211	3.95	มาก
15. ระยะเวลาของการจัดกิจกรรม	26.0	49.0	17.0	8.0	0.0	0.8675	3.93	มาก
รวมเฉลี่ย						0.5150	3.99	มาก

หมายเหตุ ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 1.50 = น้อยที่สุด
 ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.51 - 2.50 = น้อยที่สุด
 ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.51 - 3.50 = น้อยที่สุด
 ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.51 - 4.50 = น้อยที่สุด
 ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.51 - 5.00 = น้อยที่สุด

จากตารางที่ 4.15 จะเห็นว่าผู้ตอบส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ทุนทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี สามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบ้านสะเดียงให้อยู่ในระดับที่มาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.99)

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ทนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีกับการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนใน
จังหวัดเพชรบูรณ์ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการสรุปการอภิปรายผลและข้อเสนอแนะดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย
2. ขอบเขตของการวิจัย
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. วิธีดำเนินการวิจัย
5. การวิเคราะห์ข้อมูล
6. สรุปอภิปรายผลการวิจัย
7. ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันในชุมชน โดยวิธีการส่งเสริมและอนุรักษ์
ศิลปวัฒนธรรมประเพณีการเล่นของท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยว การ
อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม/สังคมที่นำไปสู่การลดละ
เลิกลายมุขในงานประเพณีวันสงกรานต์และประเพณีงานบวชในชุมชน

ขอบเขตของโครงการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

1. ด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งที่จะทำการวิจัยในเขตชุมชนบ้านเสด็จ อำเภอมือง จังหวัด
เพชรบูรณ์ เท่านั้น

2. ด้านกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบเจาะจงมีจำนวน 36 คน
ได้แก่หัวหน้าชุมชน 17 ชุมชน ผู้บริหารโรงเรียนบ้านเสด็จ 1 คน และปราชญ์ชาวบ้านจำนวน
18 คน

3. ด้านระยะเวลา

ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2554 ถึงเดือนกันยายน 2555

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้แบบสำรวจความคิดเห็น,แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและแบบไม่มีโครงสร้าง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. สํารวจบริบทชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูล ศึกษาความเป็นมา ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและจัดเก็บข้อมูลจากเอกสารตำรา ผลงานวิจัย ภาพถ่าย สัมภาษณ์เพื่อให้รู้ถึงความเป็นมาของปัญหา
2. ประชุมชี้แจงเกี่ยวกับแนวทางการศึกษาให้กับทีมงานวิจัย
3. จัดประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ การเก็บข้อมูลการวิจัยร่วมกับชุมชน ทีมงานวิจัย และที่ปรึกษา
4. ประชุมกลุ่มเป้าหมาย จัดเวทีประชาคมเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพื่อแสวงหาแนวทางร่วมการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นเพื่อให้เกิดขบวนการอนุรักษ์ ตลอดจนการจัดชมรมหรือกองทุนเพื่อการรักษาประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นและคัดเลือกชุมชน
5. จัดหาสถานที่ทำเป็นศูนย์กลางดำเนินการในท้องที่ ส่งเสริมสนับสนุนให้จัดกิจกรรมการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่น
- 6.การจัดเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการจัดเก็บข้อมูลโดยสำรวจความคิดเห็น การสัมภาษณ์ สอบถาม จดบันทึก ถ่ายภาพ บันทึกเทป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการจัดเก็บข้อมูลโดยการและสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายโดยใช้ค่าสถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปอภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยได้ทำการสรุปผลการวิจัยตามกระบวนการวิธีการวิจัยปรากฏผลการวิจัยดังนี้ดังนี้

ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของประชาชนชุมชนบ้านสะเดียง ตำบลสะเดียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีอายุมากที่สุด 67 ปี น้อยที่สุด 40 ปี โดยมีค่าอายุเฉลี่ย 53 ปี ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มใหญ่มีวุฒิทางการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 รองลงมา มีวุฒิทางการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งประกอบอาชีพ

เกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก และส่วนใหญ่ไม่มีการประกอบอาชีพรอง มีรายได้ทั้งหมดจากการประกอบอาชีพหลักและอาชีพรองในรอบปี พ.ศ.2554 สูงสุด 120,000 บาท และต่ำสุด 10,000 บาท โดยมีรายได้เฉลี่ย 43,241.38 บาท ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน

ทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสะเดียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

จากผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านสะเดียงมีทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในระดับมาก เมื่อพิจารณาค่าคะแนนเฉลี่ยแต่ละมิติ พบว่า ทุนทางสังคมมิติด้านกิจกรรมและความร่วมมืออยู่ในระดับสูงกว่ามิติอื่นๆ (ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.75) และทุนทางสังคมในมิติด้านความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมีค่าคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ 2.15 ทั้งนี้ผลการวิจัยสามารถสรุปแยกตาม 5 มิติได้ดังนี้

มิติที่ 1 ทุนทางสังคมในมิติด้านกลุ่มและเครือข่าย ผลวิจัยสรุปได้ว่า ชุมชนบ้านสะเดียงมีระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติด้านกลุ่มและเครือข่ายอยู่ในระดับมาก เนื่องจากภายในชุมชนสะเดียงมีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ขึ้นมาเพื่อดำเนินกิจกรรมอันก่อให้เกิดเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม กลุ่มมีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน โดยที่สมาชิกกลุ่มได้เข้าร่วมในการดำเนินงานของกลุ่ม อันก่อให้เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน อีกทั้งชุมชนบ้านสะเดียงมีเครือข่ายภายในชุมชนสูง มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างเพื่อนสมาชิกในชุมชน และมีการติดต่อประสานงานเพื่อประชุมและทำกิจกรรมร่วมกันกับกลุ่มภายนอกชุมชนบ้างเป็นครั้งคราว

มิติที่ 2 ทุนทางสังคมในมิติด้านความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ผลวิจัยสรุปได้ว่า ชุมชนสะเดียงมีระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติด้านความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในระดับปานกลาง เนื่องจากในมิติด้านความไว้วางใจนั้นพบว่าสมาชิกในชุมชนบ้านสะเดียง มีระดับความไว้วางใจต่อบุคคลในชุมชนในระดับปานกลางเพราะสมาชิกของชุมชนมีการขอคำปรึกษาจากเพื่อนสมาชิกในชุมชนเมื่อมีความจำเป็นเท่านั้นแต่ในมิติด้านความคิดอันหนึ่งอันเดียวกันพบว่า สมาชิกในชุมชนบ้านสะเดียงมีการใช้ความช่วยเหลือโดยสละกำลังกายเพื่อดำเนินกิจกรรมของโครงการที่มีประโยชน์ต่อชุมชน อีกทั้งยังมีการไปเยี่ยมเยียนให้ความช่วยเหลือครอบครัวภายในชุมชนทั้งด้านร่างกายและด้านการเงิน

มิติที่ 3 ทุนทางสังคมในมิติด้านกิจกรรมและความร่วมมือ ผลวิจัยสรุปได้ว่าชุมชนบ้านสะเดียง มีระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติด้านกิจกรรมและความร่วมมือในระดับมาก เนื่องจากภายในชุมชนสะเดียง มีการจัดงานสำคัญตามประเพณีและกิจกรรมทางศาสนา รวมไปถึงการจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชน อีกทั้งสมาชิกในชุมชนบ้านสะเดียงได้ให้ความ

ร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นงานสำคัญตามประเพณี งานประจำปีของชุมชนและกิจกรรมทางศาสนา ตลอดจนการเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนและพัฒนาชุมชน

มิติที่ 4 ทูตทางสังคมในมิติด้านสมานฉันท์ทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรง ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ชุมชนบ้านสะเดียงมีระดับทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งในมิติด้านความสมานฉันท์ทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคมและความขัดแย้งและความรุนแรงในระดับมาก เนื่องจากสมาชิกภายในชุมชนบ้านสะเดียงมีความสามัคคีกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีความสนิทสนมกันในระดับมาก มีการเข้าร่วมในงานสังคม ไม่ว่าจะเป็นงานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ และงานศพ และมีการเยี่ยมเยียนไปมาหาสู่กันภายในชุมชน อีกทั้งมีระดับความปลอดภัยในชุมชนมาก เพราะเหตุการณ์รุนแรงทางร่างกายและการชิงทรัพย์ลักขโมยทรัพย์สินภายในชุมชนนั้นเกิดขึ้นน้อยมาก

มิติที่ 5 ทูตทางสังคมในมิติด้านอำนาจหน้าที่และกิจกรรมทางการเมืองผลการวิจัยสรุปได้ว่า ชุมชนบ้านสะเดียงมีทุนทางสังคมที่เสริมความเข้มแข็งของชุมชนในมิติด้านอำนาจหน้าที่และกิจกรรมทางการเมืองในระดับมาก เนื่องจากสมาชิกในชุมชนบ้านสะเดียงมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน และมีการชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชน อีกทั้งมีการไปใช้สิทธิเลือกตั้งเมื่อมีการเลือกตั้งเมื่อมีการเลือกตั้งทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ และสมาชิกชุมชนบ้านสะเดียงบางส่วนมีการไปฟังปราศรัยของนักการเมืองทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

และจากการใช้แบบสอบถามกับประชาชนในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับทุนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสะเดียง พบว่า อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.99)

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง ทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสะเดียง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาในการสร้างความเข้าใจทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการนำทุนทางสังคมไปปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. นายกเทศมนตรีควรมีการปรับเปลี่ยนวิธีการวางแผนพัฒนาโดยนำทุนทางสังคมของชุมชนมาใช้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยวางแผนพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องและ

ครอบคลุมกับทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อกระตุ้นส่งเสริมและสนับสนุนทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิมให้เพิ่มมากขึ้น โดย

1.1 นายกเทศมนตรีควรประสานความร่วมมือกับผู้นำกลุ่มและคณะกรรมการกลุ่มแต่ละกลุ่มภายในชุมชน เพื่อร่วมกันวางแผนพัฒนาและสนับสนุนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านที่จะแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีทั้งในที่ประชุมหมู่บ้านและในที่ประชุมกลุ่มมากขึ้น เนื่องจากผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีการร่วมแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมเป็นครั้งเท่านั้น กระบวนการกระตุ้นและสนับสนุนให้เกิดความกล้าในการแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม อาจทำได้โดยในที่ประชุมให้แบ่งสมาชิกออกเป็นกลุ่มย่อยๆ แล้วให้สมาชิกพูดคุยแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นที่ตั้งขึ้น เมื่อแต่ละกลุ่มสรุปความคิดเห็นก็จัดให้มีการแสดงผลสรุปของแต่ละกลุ่มในที่ประชุมใหญ่ โดยผลัดกันขึ้นมาเป็นตัวแทนกลุ่มย่อยนั้นๆ สมาชิกแต่ละคนจะเกิดการเรียนรู้และซึมซับอย่างช้าๆ ในการแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม วิธีนี้จะทำให้สมาชิกมีแนวโน้มที่จะปฏิบัติได้ง่ายและจะไม่รู้สึกถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองมากนัก

1.2 นายกเทศมนตรีควรสนับสนุนให้ชุมชนมีโอกาสในการสร้างเครือข่ายกับกลุ่มนอกชุมชนที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันเนื่องจากผลการวิจัยพบว่าการทำงานของกลุ่มอื่นๆ ภายในชุมชนในระดับปานกลางเท่านั้น การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกลุ่มที่คล้ายคลึงกันจะช่วยให้อุปกรณ์สามารถแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนเกิดอำนาจในการต่อรองกับองค์กรต่างๆ มากยิ่งขึ้น ดังนั้น นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสะเตียงควรประสานงานและสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือเป็นเครือข่ายกลุ่มและเครือข่ายชุมชน โดยการกำหนดโครงการปละวางแผนงานร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้านและคณะกรรมการกลุ่มต่างๆ และสนับสนุนงบประมาณให้มีการจัดการประชุม การศึกษาดูงาน การทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างกลุ่มในชุมชนภายในเครือข่ายเพื่อให้มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในด้านต่างๆ อาทิ การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในการบริหารกลุ่มและชุมชนและประสานงานแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ เป็นต้น

1.3 นายกเทศมนตรีควรกำหนดนโยบายโครงการ แผนงานร่วมมือกับคณะกรรมการหมู่บ้านสะเตียงและสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมภายในชุมชนเป็นประจำและต่อเนื่อง เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลในชุมชนทั้งชาวบ้าน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน พระครู นายกองค์การบริหารส่วนตำบลและคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล ให้เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกับชาวบ้านเป็นประจำและต่อเนื่อง อาทิ กิจกรรมพัฒนาชุมชน กิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา งานบุญประเพณีของชุมชน เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับชาวบ้านอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อกลุ่มอาชีพสำคัญในชุมชนเพิ่มขึ้น อีกทั้งยังส่งผลให้ชาวบ้านเกิดความผูกพันและมีความไว้วางใจระหว่างสมาชิกชุมชนมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า สมาชิกใน

ชุมชนยังมีระดับความไว้วางใจต่อกันและมีระดับความไว้วางใจต่อกลุ่มอาชีพสำคัญในชุมชนในระดับปานกลางเท่านั้น

1.4 นายกเทศมนตรี ควรวางแผนและจัดทำโครงการฝึกอบรมให้ความรู้เพิ่มเติมแก่ชาวบ้านในเรื่องวิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนวิธีการป้องกันปัญหาหยาเสพติดภายในชุมชน และกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชนตามหลักประชาธิปไตย โดยประสานงานกับหน่วยงานหรือสถาบันการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนในการสนับสนุนจัดหาวิทยากรในการฝึกอบรม เพื่อเสริมสร้างในชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญต่อประเด็นปัญหาเหล่านี้มากขึ้น เนื่องจากผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลมีจิตสำนึกชุมชนในประเด็นการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน ปัญหาหยาเสพติดภายในชุมชนและการประพฤติปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำชุมชนและข้าราชการชุมชนในระดับปานกลางเท่านั้น

2. พัฒนาการอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ควรพัฒนาและปรับเปลี่ยนวิธีการส่งเสริมและดำเนินการพัฒนากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านสะเดียงเพื่อให้ชุมชนมีความเข้าใจถึงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยทุนทางสังคมของชุมชนโดย

2.1 พัฒนาการอำเภอเมืองควรจัดให้มีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับทุนทางสังคมเพื่อชี้แจงและทำความเข้าใจถึงเหตุผลความจำเป็นที่ต้องมีการทำความเข้าใจทุนทางสังคมของชุมชนแก่ชาวบ้านในรูปแบบต่างๆ เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนได้มีความตระหนักและภาคภูมิใจในทุนทางสังคมที่ชุมชนมีอยู่ โดยการสร้างให้เกิดความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของชุมชน ซึ่งจะกระทำให้ความเข้าใจเรื่องทุนทางสังคมแก่สมาชิกในชุมชน โดยอาจจัดให้มีการประชุมเสวนาหรือจัดเวทีชาวบ้าน เพื่อเสวนาประชาสัมพันธ์ถึงแหล่งที่มาของทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน และผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากทุนทางสังคม โดยเสนอผ่านตัวอย่างชุมชนต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จจากการนำทุนทางสังคมมาใช้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยมาการบรรยายพร้อมแผนผัง ภาพถ่าย และวีดิทัศน์จากชุมชนต้นแบบเพื่อให้ชาวบ้านเข้าใจและมองภาพรวมของทุนทางสังคม และกระบวนการที่ทุนทางสังคมสามารถช่วยเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งได้อย่างชัดเจน

2.2 พัฒนาการอำเภอเมืองควรสร้างแรงจูงใจให้ชาวบ้าน ด้วยการส่งเสริมให้ผู้นำชุมชน และคัดเลือกชาวบ้านที่มีความสนใจ ร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการกับชุมชนต้นแบบหรือชุมชนพี่เลี้ยง เพื่อศึกษาเรียนรู้กระบวนการนำทุนทางสังคมมาปรับใช้ในการบริหารจัดการชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลมากที่สุด โดยการศึกษาดูงานพื้นที่จริงจากชุมชนต้นแบบเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมให้เกิดความรู้ความเข้าใจมากขึ้น จากนั้นจึงขยายไปยังสมาชิกคนอื่นๆ ในสังคมต่อไป โดยส่งเสริมให้สมาชิกแต่ละคนมีส่วนร่วมในการสรรหา

และเชิญชวนสมาชิกในชุมชนคนอื่นๆมาร่วมกิจกรรมประชาสัมพันธ์เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจทุนทางสังคมของชุมชน อันจะช่วยให้เกิดการแพร่กระจายแนวคิดทุนทางสังคมให้ขยายขึ้น เนื่องจากเป็นกลไกที่สามารถกระตุ้นให้สมาชิกคนอื่นในชุมชนอยากมีส่วนร่วมมากขึ้น

2.3 พัฒนาการอำเภอเมืองควรส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยพื้นบ้านเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน โดยจัดเวทีชาวบ้านให้มีการเสวนาเพื่อศึกษาทุนทางสังคมโดยชุมชน ให้สมาชิกในชุมชนร่วมกันสืบค้นว่าสิ่งใดบ้างในชุมชนที่เป็นทุนทางสังคม เพื่อให้ทราบจากมุมมองของชาวบ้านในชุมชนเอง โดยจัดให้มีเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนเป็นที่ปรึกษาชุมชน คอยช่วยเหลือให้คำปรึกษา คำแนะนำ ถ่ายทอดความรู้และสอนเทคนิควิธีการเกี่ยวกับการจัดทำข้อมูลทุนทางสังคมของชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนสามารถนำไปเป็นแนวทางในการจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมและเพื่อแนวทางในการปรับปรุงวิธีการดำเนินงานของชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินงานของชุมชนมีประสิทธิภาพและชุมชนเกิดความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านสะเดียง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ เท่านั้น ดังนั้นการวิจัยครั้งต่อไปจึงควรเป็นการขยายขอบเขตการวิจัยไปศึกษาทุนทางสังคมที่สร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนอื่นๆ ให้ครอบคลุมระดับตำบลและอำเภอ เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบทุนทางสังคมในชุมชนว่าเป็นอย่างไรมีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันจากทุนทางสังคมในชุมชนอื่นภายในตำบลและอำเภอเดียวกันอย่างไร เพื่อให้ผลวิจัยเกิดประโยชน์ในการเป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อทำความเข้าใจชุมชนสามารถนำไปวางแผนวิธีการที่จะช่วยส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพัฒนาและรักษาทุนทางสังคมที่มีอยู่ อีกทั้งวางแผนรูปแบบการเชื่อมโยงเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและตำบล ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่เหมาะสม สอดคล้องกับรูปแบบความสัมพันธ์ที่มีอยู่เดิม

2. ในทุกชุมชนย่อมมีทุนทางสังคม อาจมีความแตกต่างหลากหลายรูปแบบของการดำรงอยู่ไปตามสภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมประเพณีของแต่ละท้องถิ่น การวิจัยครั้งต่อไปจึงควรวิจัยในประเด็นของทุนทางสังคมของชุมชนเมืองว่า ชุมชนเมืองและชุมชนใกล้เมือง ซึ่งอาจได้รับผลจากการพัฒนาเมืองมากกว่าชุมชนชนบท จะมีการดำรงอยู่ของทุนทางสังคมหรือไม่อย่างไร และชุมชนนั้นสามารถนำทุนทางสังคมมาใช้เป็นกลไกสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้หรือไม่อย่างไร หากชุมชนดังกล่าวมีทุนทางสังคมไม่มากนัก จะมีโอกาสและแนวทางพลิกฟื้นทุนทางสังคมที่ชุมชนเคยมีได้หรือไม่ อย่างไร

บรรณานุกรม

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. 2551. จำนวนประชากรและบ้าน. [Online] Available from http://www.dopa.go.th/pop51_2.html. เข้าถึงเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2551

กองบรรณาธิการ กลุ่มบัณฑิตเกษตรก้าวหน้า. 2530. มะขามหวาน. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสาส์น.

จตุพร เทวกุล. 2554. การออกแบบแจกันเครื่องเคลือบดินเผา. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.

จังหวัดเพชรบูรณ์. 2551. สถานที่ท่องเที่ยว. [Online] Available from <http://www.phetchabun.go.th>. เข้าถึงเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2551.

ฐานิส คณนา. 2549. การออกแบบแจกันที่ได้รับแรงบันดาลใจจากเปลือกหอย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ธงชัย จันทร์รุ่งเรือง. 2539. รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาศิลปะพื้นบ้านของจังหวัดเพชรบูรณ์. เพชรบูรณ์: สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์.

_____. 2545. ศิลปพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ: สิปภา.

ประเวศ วะสี. 2542. ชุมชนเข้มแข็ง : ทูทางสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน.

พรพิไล เลิศวิชา. 2532. คีรีวง : จากไพร่หนีนายถึงธนาคารแห่งขุนเขา. กรุงเทพฯ : มูลนิธิหมู่บ้าน.

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. 2542. ชุมชนเข้มแข็ง : ทูทางสังคมของไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน.

ภัตกร ใจพ่องไธ. 2549. การออกแบบคอมพิวเตอร์ระดับ ชุด ธรรมชาติไม่เลื้อย. วิทยานิพนธ์ปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยศิลปากร.

มนตรี ยอดบางเตย. 1538. ออกแบบผลิตภัณฑ์. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. 2539. ทุนวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มูลนิธิไชยยัง ลืมทองกุล.

รังสิมา มโนปัญจสิริ. 2543. ของขวัญและเครื่องประดับตกแต่งบ้านในยุค 2000 ผู้ส่งออก.
กรุงเทพฯ.

รวุฒิ โรมรัตนพันธ์. 2548. ทุนทางสังคม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา.

วิบูลย์ ลีสุวรรณ. มรดกศิลปกรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ:ต้นอ้อ, 2542.

วิรุณ ตั้งเจริญ. 2539. การออกแบบ. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

วัฒนะ จูฑะวิภาต. 2537. การออกแบบ. กรุงเทพฯ: ประราธนา.

_____.2530. การออกแบบ. กรุงเทพฯ: สารมวลงชน.

_____.2544. ศิลปะการออกแบบและการตกแต่งภายใน. กรุงเทพฯ: วิทยพัฒน์.

_____.2545. ศิลปะพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ:ศิลปภา.

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ สภาวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ และสำนักศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์. 2539. ของดีเมืองเพชรบูรณ์. เพชรบูรณ์: ดีดีการพิมพ์.

สนไชย ฤทธิ. 2539. เครื่องไม้ไผ่-หวาย. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ.2550.แผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ
ฉบับที่10

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ.2550.แผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ
ฉบับที่11

หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปะจังหวัดเพชรบูรณ์ สำนักศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์.
ม.ป.ป. สมบัติเมืองเพชรบูรณ์.เพชรบูรณ์:ธรรมสูตรพริ้นติ้ง.

อมรา พงศาพิชญ์. 2543. การตรวจสอบทางสังคมประเทศไทย : ทางสังคมและวิถีปฏิบัติ. กรุงเทพฯ :
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

อเนก นากะบุตร. 2543. ทูทางสังคมกับความยากจน. ใน เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ
ประจำปี 2544 เรื่อง ยุทธศาสตร์การจัดปัญหาความยากจน. ชลบุรี : ม.ป.พ.

อานันท์ กาญจนพันธ์. 2541. การระดมทุนเพื่อสังคม. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

อัมมาร์ สยามวาลา. 2544. เศรษฐกิจไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อุไรวรรณ พวงสายใจ. (2545). ทูทางสังคมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน. วิทยานิพนธ์ ศศม.
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

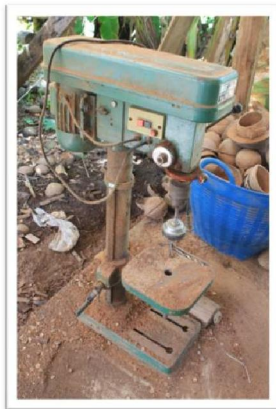
อำภา จันทราภาศ. (2543). ทูทางสังคมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน. วิทยานิพนธ์ ศศม.
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

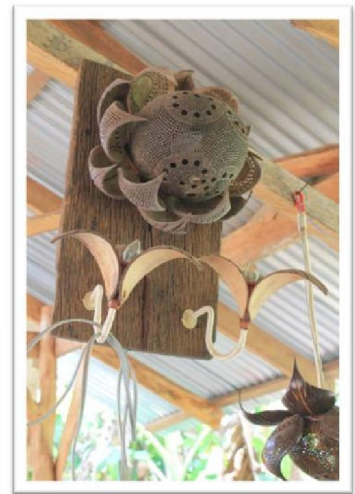
Cohen, D. & Prusak, L. (2001). **In Good Company : How Social Capital Makes Organizations
work.** Boston : Harvard University Press.

James Coleman. (1999). Social Capital in the Creation of Human Capital. **American Journal of
Social**, 94, s95-s120.

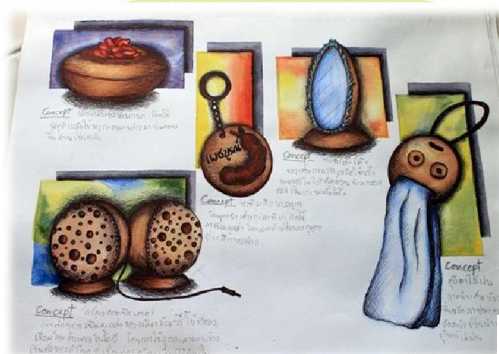
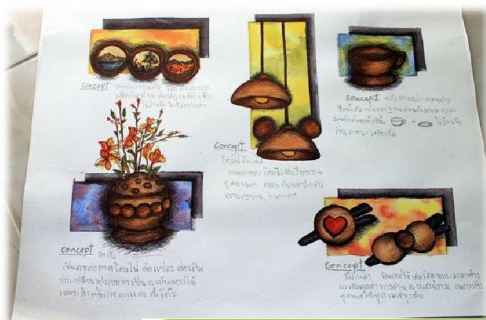
ภาคผนวก

ภาพกิจกรรมการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน บ้านท่าแดง

แบบผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว

แบบที่ผ่านการคัดเลือกจากผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ

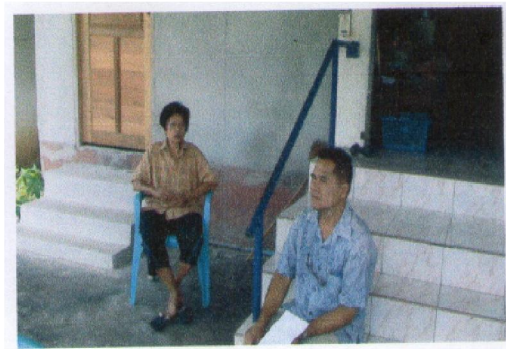
รวมภาพกิจกรรม
แสดงภาพการลงพื้นที่พบปราชญ์ชาวบ้านชุมชนบ้านสะเดียง

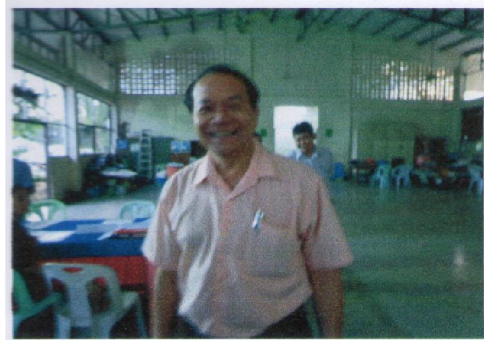
พบลุงเสริม แก้วคง
ผู้นำการละเล่นहेมาลัยและชมการสาธิตขั้นตอนการहेมาลัย

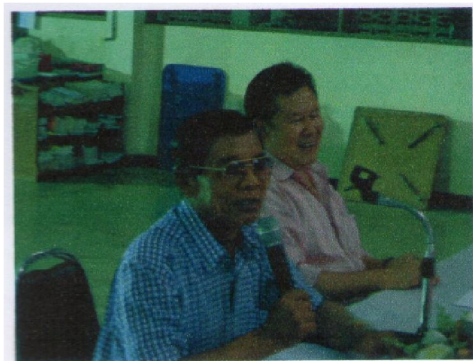

ทีมงานเข้าพบปราชญ์ชาวบ้านเพื่อขอความร่วมมือฟื้นฟูวัฒนธรรมบ้านสะเดียง
กับป่าสาท และคุณย่าจิว ทองมา
ณ บ้านเลขที่ 4/1 ถ.เด่นพัฒนา ต.โนนเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์

ทีมงานร่วมประชุมชาวบ้าน-ปราชญ์ชาวบ้านเพื่อจัดทำประชาคม
ณ โรงเรียนบ้านสะเดียง

ภาพแสดงการมอบกองทุนเริ่มต้นสนับสนุนการก่อตั้งชมรมอนุรักษ์สะเตียง

ทีมงานร่วมประชุมกรรมการชมรมอนุรักษ์สะเตียงเพื่อรับฟัง
และเสนอความคิดเห็นในการจัดกิจกรรมของชมรมอนุรักษ์สะเตียง
ณ ห้องประชุมโรงเรียนบ้านสะเตียง

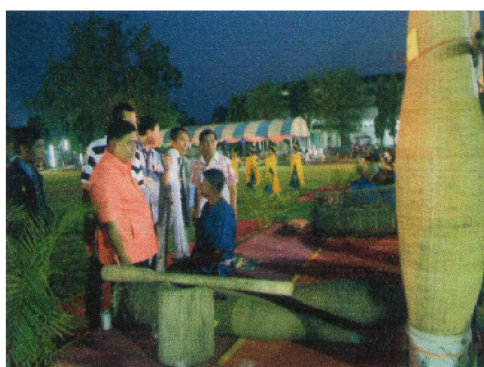
ภาพแสดงกิจกรรมงานอนุรักษ์วัฒนธรรมชาวบ้านสะเดียง

วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2556

ณ โรงเรียนบ้านสะเดียง

ท่านรองผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์เปิดงานและเยี่ยมชมกิจกรรมในงาน

เครื่องจักรสาน

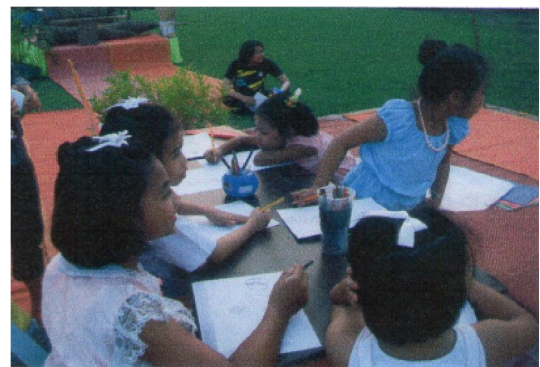

พิธีก่อพระทรายกลบธาตุ

การแสดงดนตรีตึก

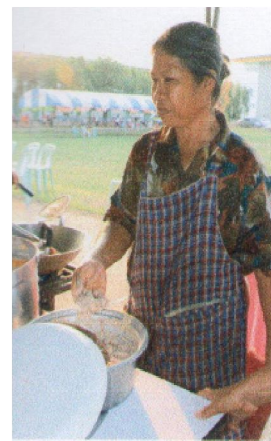
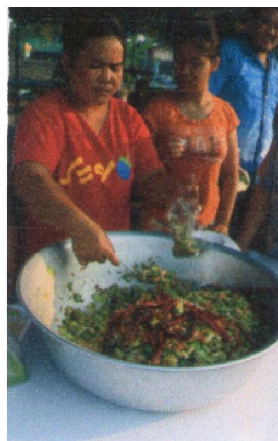
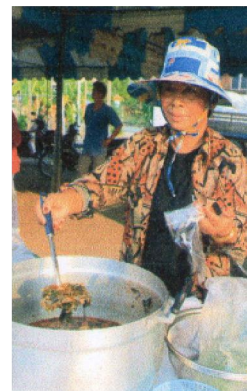
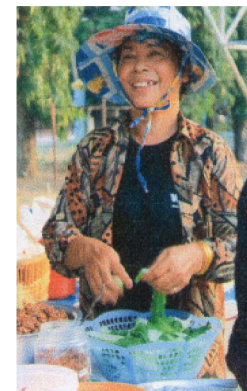
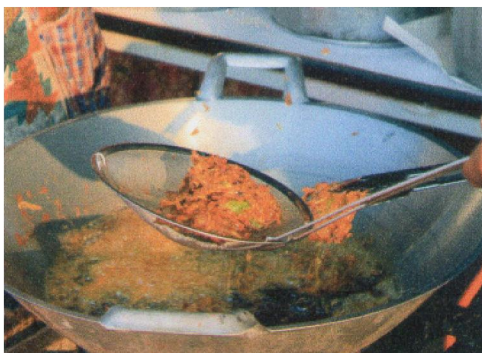
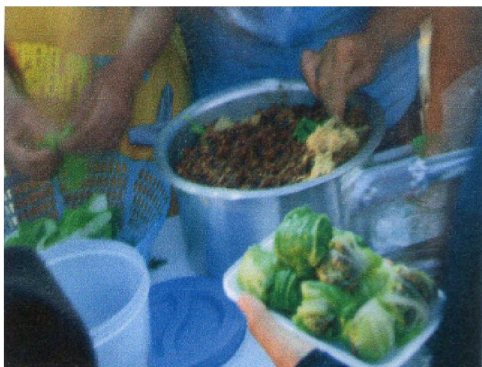
สาธิตการสานแห

ศิลปะมวยไทย

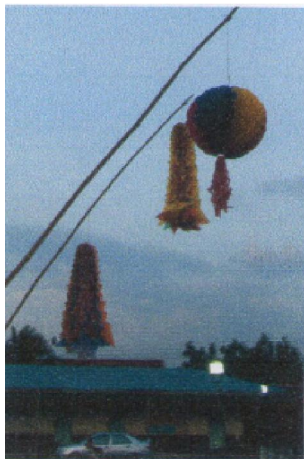
กิจกรรมหุ่นน้อย

ชุมนุมสาธิตการทำอาหารพื้นบ้าน

กิจกรรมการแสดงและการละเล่น

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง

“ทุนทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กับการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน”

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้เป็นเครื่องมือของการวิจัยเชิงคุณภาพเรื่อง “ทุนทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กับการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน” มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ

1. เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันในชุมชน โดยการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีการเล่นของท้องถิ่น การส่งเสริมการท่องเที่ยว การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม/สังคม ที่จะนำไปสู่การละเลิกอบายมุขในงานประเพณีวันสงกรานต์และประเพณีงานบวชในชุมชน

จึงเรียนมาเพื่อของความอนุเคราะห์จากท่านโปรดให้การสัมภาษณ์ตามความเป็นจริง ทั้งนี้การให้คำสัมภาษณ์ของท่านมีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างมาก เพราะจะนำมาซึ่งการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับ “ทุนทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กับการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน” ตลอดจนการให้คำสัมภาษณ์ของท่านจะถือเป็นความลับและจะไม่มีผลเสียใดๆ ต่อท่าน และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ผศ.นุทิศ เอี่ยมใส และคณะ
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

“ทุนทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กับการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน”

1. วันที่
สัมภาษณ์.....
2. เวลา
สัมภาษณ์.....
3. สถานที่
สัมภาษณ์.....
4. ผู้ให้สัมภาษณ์.....อายุ.....ปี
อาชีพ.....
ตำแหน่งทางสังคม/สถานภาพทางสังคม
.....
5. ผู้สัมภาษณ์.....

ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน

1.1 ลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมของชุมชน (ได้ map ด้วย) ขนาดของชุมชน
ใหญ่หรือเล็ก ลักษณะเด่นของชุมชนคืออะไร (ถ้าเป็นหมู่บ้านบอกขนาดก็ไว้)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1.2 ลักษณะประชากร เก็บทุกครอบครัวเพื่อทำตารางแสดงลักษณะประชากรด้านต่างๆ
เช่น แสดงจำนวนประชากร ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ การย้ายถิ่น เป็นต้น (ขอข้อมูลจาก
หน่วยงานของรัฐ เช่น อนามัยตำบล กำนันซึ่งอาจมีข้อมูลประชากร)

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากร

เพศ	จำนวน (คน)	เปอร์เซ็นต์
ชาย		
หญิง		
รวม		

การศึกษาของคนในชุมชน

.....

.....

.....

รายได้ของคนในชุมชน

.....

.....

.....

อาชีพของคนในชุมชน

.....

.....

.....

การย้ายถิ่นของคนในชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

1.3 ประวัติชุมชน (กล่าวถึงประวัติการก่อตั้งชุมชน การอพยพเข้ามาอยู่อาศัยในชุมชน
ระลอกต่างๆ จนถึงปัจจุบัน)

.....

.....

.....

1.5 ศูนย์กลางของชุมชน (ชุมชนนี้มีศูนย์กลางชุมชนที่ไหนบ้าง เช่น โรงเรียน วัด
ร้านอาหาร ร้านค้า)

1.6 ประเพณีพิธีกรรม ในรอบ 1 ปี ตั้งแต่ 1 มกราคม – 31 ธันวาคม ชุมชนนี้มีประเพณี
พิธีกรรมระดับชุมชนมีอะไรบ้าง พรรณนาและสรุปเป็นตารางดังนี้

ตารางประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ของชุมชนในรอบ 1 ปี

ลำดับ	เดือน	ประเพณี/พิธีกรรม	
		อดีต	ปัจจุบัน
เดือนอ้าย	มกราคม	วันปีใหม่	
เดือนยี่	กุมภาพันธ์		
เดือนสาม	มีนาคม		
เดือนสี่	เมษายน	บุญ-สงกรานต์	
เดือนห้า	พฤษภาคม		
เดือนหก	มิถุนายน		
เดือนเจ็ด	กรกฎาคม		
เดือนแปด	สิงหาคม		
เดือนเก้า	กันยายน		
เดือนสิบ	ตุลาคม		
เดือนสิบเอ็ด	พฤศจิกายน		
เดือนสิบสอง	ธันวาคม	ประเพณีลอยกระทง	

ท่านคิดว่าประเพณี/พิธีกรรมใดดังกล่าวมาที่จะส่งเสริมการลดละเลิกอบายมุข(เลิกเหล้า
 เลิกบุหรี่ เลิกการพนันฯ) ของคนในชุมชนได้ โดยเฉพาะในงานประเพณีสงกรานต์ และงานบวช
 ของชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

เนื่องจากอะไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1.7 พิธีกรรมชีวิต/ประเพณีพิธีกรรมชีวิต คุณว่ามีประเพณีพิธีกรรมชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย มีอะไรบ้าง พิธีกรรมชีวิตแตกต่างกันอย่างไรในอดีตและปัจจุบัน และชุมชนต่างๆ มีพิธีกรรมชีวิตต่างกันหรือไม่ (เช่น พิธีเกิด คลอด เลี้ยงเด็ก บวช แต่งงาน งานศพและอื่นๆ)

พิธีเกิด/คลอด

.....

.....

.....

.....

.....

การเลี้ยงดู

.....

.....

.....

.....

.....

งานบวช

.....

.....

.....

.....

.....

การแต่งงาน และงานแต่ง

.....

.....

.....

.....

.....

งานศพ

.....

.....

.....

.....

งานประเพณีอื่นๆ คือ

.....

.....

.....

.....

ท่านคิดว่าพิธีกรรมชีวิตใดที่กล่าวมา จะส่งเสริมการลดละเลิกอบายมุข(เลิกเหล้า เลิก
บุหรี่ เลิกการพนันฯ) ของคนในชุมชนได้ โดยเฉพาะในงานประเพณีสงกรานต์ และงานบวชของ
ชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

เนื่องจากอะไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1.8 กลุ่มทางสังคม (ชมรม/สมาคม) ในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มอะไรบ้าง และมีกิจกรรมอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

ท่านคิดว่ากลุ่มทางสังคมใดที่กล่าวมา จะส่งเสริมการลดละเลิกอบายมุข(เลิกเหล้า เลิก บุหรี่ เลิกการพนันฯ) ของคนในชุมชนได้ โดยเฉพาะในงานประเพณีสงกรานต์ และงานบวชของ ชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

เนื่องจากอะไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1.9 วัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น ลักษณะของบ้านเรือน โบสถ์ โรงเรียน วัด ร้านค้า และ
อื่นๆ (ถ่ายรูป)

.....

.....

.....

.....

.....

1.10 ศิลปะและนันทนาการ คนในชุมชนใช้เวลาว่างทำอะไรบ้าง มีการเล่น
อะไรบ้าง.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ท่านคิดว่าศิลปะและนันทนาการ ใดที่กล่าวมา จะส่งเสริมการลดละเลิกอบายมุข(เล็ก
เหล้า เลิกบุหรี่ เลิกการพนันฯ) ของคนในชุมชนได้ โดยเฉพาะในงานประเพณีสงกรานต์ และงาน
บวชของชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

เนื่องจากอะไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1. วัฒนธรรมด้านต่างๆ

2.1 วัฒนธรรมด้านครอบครัว และชุมชน

2.1.1 ระบบเศรษฐกิจในครอบครัว (คนทำอาชีพอะไรบ้าง รายได้เป็นอย่างไร คนในชุมชนมีฐานะแตกต่างกัน มีชนชั้นอะไรบ้างในชุมชน แต่ละชนชั้นมีลักษณะอย่างไร (เช่น แต่งตัวต่างกันไหม มีพฤติกรรมต่างกันไหม ถ้าทำอาชีพขวนากล่าวถึง ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนาว่าแตกต่างไปจากอดีตอย่างไรบ้าง ชีวิตชาวนาเป็นอย่างไรในปัจจุบัน)

.....

.....

.....

.....

.....

ระบบเศรษฐกิจในชุมชน

.....

.....

.....

.....

2.1.2 ระบบการเมืองการปกครองในครอบครัว (ใครเป็นผู้นำชุมชน เลือกตั้งหรือแต่งตั้งบุคคลสำคัญในการบริหารการปกครองเป็นใครบ้าง ผู้นำเป็นทางการมีใครบ้าง)

.....

.....

.....

.....

ระบบการเมืองการปกครองในชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.1.3 ระบบการศึกษาของครอบครัว มีโรงเรียนในชุมชนไหม ก็โรงเรียน ประวัติแต่ละโรงเรียน ผู้นำการศึกษาเป็นใครบ้าง เปิดการศึกษาระดับใดบ้าง ค่าเล่าเรียนแพงไหม จำนวนนักเรียน ครู ครูใหญ่ ปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาในชุมชน ทำตารางเกี่ยวกับการศึกษา โรงเรียนถ่ายทอดอะไรบ้างให้ลูกหลาน คนในชุมชนเรียนโรงเรียนแถวบ้านหรือไม่ มีความแตกต่างของชนชั้นในการศึกษาไหม ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนมีไหม

.....

.....

.....

.....

ระบบการศึกษาในชุมชน.....

.....

.....

.....

.....

2.1.4 ศาสนาและความเชื่อของครอบครัว คนในชุมชนนับถือศาสนาอะไร ประวัติการก่อตั้งศาสนาหรือความเชื่อเรื่องผี ประเพณี พิธีกรรมของศาสนาในชุมชน ความสำคัญของศาสนา ลักษณะของศาสนา และประเพณีพิธีกรรมของศาสนา ประเพณีพิธีกรรมทางศาสนาอะไรที่สูงขึ้นไปแล้วบ้าง เพราะอะไร

.....

.....

.....

.....

ศาสนาและความเชื่อของชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.1.5 ระบบการรักษาพยาบาลของครอบครัว มีการแพทย์แผนเก่าหรือไม่ เมื่อไม่สบายไปรักษาที่ไหน มีผู้นำด้านการรักษาพยาบาลในชุมชนหรือไม่ อดีตรักษาพยาบาลกันอย่างไร ต่างจากปัจจุบันหรือไม่ มีหมอผี หมอตำแย และผู้ดูแลสุขภาพอนามัยของชาวบ้านเป็นใครบ้าง จากอดีตถึงปัจจุบัน

.....

.....

.....

.....

ระบบการรักษาพยาบาลของชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.1.6 ระบบการสื่อสารของครอบครัว เป็นอย่างไรในชุมชน คนในชุมชนสื่อสารกันอย่างไรบ้าง มีการพบปะทำกิจกรรมร่วมกันบ้างหรือไม่ เพื่อนบ้านมีความสัมพันธ์กันอย่างไร มีหอกระจายข่าว คนดูทีวี ฟังวิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์หรือไม่

.....

.....

.....

.....

.....

ระบบการสื่อสารของชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.1.7 ศิลปะการแสดงของครอบครัว มีการแสดงออกทางศิลปะด้านใดบ้างหรือไม่ มีศิลปะชาติพันธุ์/ชุมชนหรือไม่

.....

.....

.....

.....

.....

ศิลปะการแสดงของชุมชน/ประเพณีการละเล่นของท้องถิ่น

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.1.8 นันทนาการของครอบครัว ในชุมชนมีนันทนาการอะไรบ้าง เช่น ทวี วิทย์ หนังสือพิมพ์ วารสาร มีการแสดงเช่น ฉายหนังกลางแปลง คนตรีลูกทุ่งหรือลิเกในชุมชนบ้างหรือไม่ มีการละเล่นชาติพันธุ์หรือไม่ รวมทั้งการออกกำลังกาย เล่นกีฬา เด็กเล่นสนามเด็กเล่น

การละเล่นพื้นบ้าน การสังสรรค์

.....

.....

.....

.....

นันทนาการของชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

**2.1.9 วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและระบบอื่นๆ ที่มีในชุมชน (การทำเครื่องมือเครื่องใช้
ต่างๆ).....**

.....

.....

.....

.....

.....

**ท่านคิดว่าวัฒนธรรมของครอบครัวและชุมชนใดที่กล่าวมา จะส่งเสริมการลดละเลิก
อบายมุข(เหล้า บุหรี่ เลิกการพนันฯ) ของคนในชุมชนได้ โดยเฉพาะในงานประเพณี
สงกรานต์ และงานบวชของชุมชน**

.....

.....

.....

.....

.....

เนื่องจากอะไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

เนื่องจากอะไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณที่กรุณาให้การสัมภาษณ์

[illegible]

15. ปัจจัยที่เอื้อต่อการวิจัย (อุปกรณ์การวิจัย, โครงสร้างพื้นฐาน ฯลฯ) ระบุเฉพาะปัจจัยที่ต้องการเพิ่มเติม
16. งบประมาณของโครงการวิจัย
 - 16.1 รายละเอียดงบประมาณการวิจัย จำแนกตามงบประมาณต่าง ๆ [ปีงบประมาณที่เสนอขอ รายละเอียดงบประมาณการวิจัย จำแนกตามงบประมาณต่าง ๆ (ผนวก 5)]

รายการ	จำนวนเงิน
1. งบบุคลากร	
- ค่าจ้างชั่วคราว	
1.1 ผู้ช่วยนักวิจัย วุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี (7,250 บาท x 3 คน x 12 เดือน) มีหน้าที่ จัดเก็บและเตรียมเอกสาร/ประสานงาน/เตรียมการฝึกอบรม/จัดเก็บข้อมูล/ที่ หัวหน้าโครงการวิจัยมอบหมายโดยไม่ผิดกฎหมายแรงงานและจารีตประเพณีของสังคม	261,000.00
1.2 แรงงาน(labor) ไม่จำกัดวุฒิการศึกษา(6,300 บาทx3 คน x 12 เดือน) มีหน้าที่ จัดเก็บและเตรียมวัสดุ อุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องจักรโดยไม่ผิดกฎหมาย แรงงาน	226,800.00
รวมงบประมาณบุคลากร	487,800.00
2. งบดำเนินงาน	
2.1 ค่าตอบแทน ใช้สอยและวัสดุ	
2.1.1 ค่าตอบแทน	
1) ค่าวิทยากรและวิทยากรกระบวนการ (เหมาจ่ายตลอดโครงการ)	250,000.00
2) ค่าเสียโอกาสของประชาชน 100 ราย x 6,000 บาท	600,000.00
3) ค่าตอบแทนมหาวิทยาลัย 10 %	201,580.00
4) ค่าตอบแทน หัวหน้าโครงการ 15 %	302,370.00
5) ค่าตอบแทนผู้เชี่ยวชาญ/ที่ปรึกษาโครงการ(เหมาจ่ายตลอดโครงการ)	150,000.00
รวมงบประมาณค่าตอบแทน	1,000,000.00
2.2. หมวดค่าใช้สอย	

2.2.1 ค่าน้ำมันรถยนต์และยานพาหนะ(เหมาจ่ายตลอดโครงการ)	30,000.00
2.2.2 ค่าโทรศัพท์ติดต่อสื่อสาร(เหมาจ่ายตลอดโครงการ)	80,000.00
2.2.3 ค่าเช่าสถานที่สำหรับฝึกอบรมปฏิบัติการ(เหมาจ่ายตลอดโครงการ)	15,000.00
2.2. ค่าอาหารระหว่างการอบรม-ประชุมเวทีประชาคม 12 ครั้ง(เหมาจ่ายตลอดโครงการ)	100,000.00
รวมงบประมาณค่าใช้จ่าย	153,000.00
2.3 วัสดุสำนักงาน	
1.ค่าวัสดุสำนักงานตลอดโครงการ	25,000.00
รวมงบประมาณค่าวัสดุสำนักงาน	25,000.00
2.4 ค่าวัสดุ	
1.ค่าวัสดุอุปกรณ์จัดกิจกรรมในวันสงกรานต์ 10 ชุมชน x 30,000.00	300,000.00
2.อื่นๆ	50,000.00
รวมงบประมาณค่าวัสดุ	350,000.00
3.ค่าครุภัณฑ์และอุปกรณ์	
รวมงบประมาณค่าครุภัณฑ์และอุปกรณ์	
2.5 ค่าสิ่งปลูกสร้าง	
รวมงบประมาณที่เสนอขอทั้งสิ้น	2,519,750.00

16.2 รายละเอียดงบประมาณการวิจัย จำแนกตามงบประมาณประเภทต่าง ๆ ที่เสนอขอในแต่ละปี [กรณีเป็นโครงการวิจัยต่อเนื่อง (ผนวก 8)]

16.3 งบประมาณการวิจัยที่ได้รับจัดสรรในแต่ละปีที่ผ่านมา (กรณีเป็นโครงการวิจัยต่อเนื่องที่ได้รับอนุมัติให้ทำการวิจัยแล้ว) (ผนวก 8)

17. ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ

17.1 ผลงานวิจัยครั้งนี้จะแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของทุนทางด้านสังคมอันเกี่ยวประเพณีวัฒนธรรมที่สามารถนำกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งชุมชนได้อีกแนวทางหนึ่ง

17.2 สามารถกระตุ้นให้ประชาชนมีแนวคิดในการพัฒนาชุมชน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ

17.3 ชุมชนมีผลิตภัณฑ์ของชุมชนโดยใช้วัสดุในชุมชนสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้แก่
ของใช้ ของฝาก ของที่ระลึกเพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวและใช้เอง

17.4 ได้ชุมชนต้นแบบปลอดอบายมุข

18. โครงการวิจัยต่อเนื่องปีที่ 2 ขึ้นไป

18.1 คำรับรองจากหัวหน้าโครงการวิจัยว่าโครงการวิจัยได้รับการจัดสรรงบประมาณจริง
ในปีงบประมาณที่ผ่านมา

18.2 ระบุว่าโครงการวิจัยนี้อยู่ระหว่างเสนอขอของบประมาณจากแหล่งเงินทุนอื่น
หรือเป็นการวิจัยต่อยอดจากโครงการวิจัยอื่น (ถ้ามี)

18.3 รายงานความก้าวหน้าของโครงการวิจัย (แบบ ต-1ข/ค)

19. คำชี้แจงอื่นๆ (ถ้ามี)

20. คำรับรองของหัวหน้าโครงการว่าไม่เป็นผู้ติดค้างการส่งผลงานวิจัยสำหรับโครงการ
วิจัยที่สิ้นสุดระยะเวลาดำเนินงานวิจัยแล้ว

-ข้าพเจ้าไม่ได้ติดค้างการส่งผลงานวิจัยสำหรับโครงการวิจัยที่สิ้นสุดระยะเวลาดำเนินงาน

วิจัยแล้ว

21. ลงลายมือชื่อ หัวหน้าโครงการวิจัย ลงลายมือชื่อ หัวหน้าโครงการวิจัย /

ผู้บริหารสาขาความเป็นเลิศ / ผู้อำนวยการสถานวิจัยความเป็นเลิศ / ผู้อำนวยการสถานวิจัย / หัวหน้าหน่วย
วิจัย (กรณีเสนอแผนงานวิจัยผ่านเครือข่ายวิจัย) ผู้ร่วมวิจัย ที่ปรึกษา พร้อมวัน เดือน ปี

ลงลายมือชื่อ..... หัวหน้าโครงการวิจัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์นุทิศ เอี่ยมใส)

9 ตุลาคม 2553

ลงลายมือชื่อ..... ผู้ร่วมวิจัย

(นายมานะ อินพรมมิ)

9 ตุลาคม 2553

ลงลายมือชื่อ..... ผู้ร่วมวิจัย

(นายทิวา แก้วเสริม)

9 ตุลาคม 2553

ลงลายมือชื่อ..... ผู้ร่วมวิจัย

(นายขุนแผน ตุ่มทองคำ)

9 ตุลาคม 2553

ลงลายมือชื่อ.....ผู้ร่วมวิจัย

(นายปัญญา เทียนนาวา)

9 ตุลาคม 2553

ลงลายมือชื่อ.....ผู้ร่วมวิจัย

(นางน้ำผึ้ง พูลวิวัฒน์)

9 ตุลาคม 2553

ลงลายมือชื่อ.....ผู้ร่วมวิจัย

(นายเจษฎา ม่านตา)

9 ตุลาคม 2553

25. คำอนุมัติและลายมือชื่อของผู้บังคับบัญชาระดับภาควิชาและคณะ/สำนัก/ศูนย์ ให้ใช้ เวลา สถานที่อุปกรณ์การวิจัยและอื่นๆ ที่จำเป็นแก่การดำเนินการวิจัย และกรณีเป็นการ ทำวิจัยร่วมกันหลายคณะ/หน่วยงาน จะต้องมีการอนุมัติและลายมือชื่อทุกคณะ/หน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง

ประวัติคณะผู้วิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล ศศ. นุติศ เอี่ยมไส
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Mr. Nutis Eiamsai
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3630300222172
3. ตำแหน่งปัจจุบัน
 - รองชนะเลิศฝ่ายวิจัยและวางแผน คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์หน่วยงานและสถานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร และไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail)
 - มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ 83 หมู่ 11 ถ. สระบุรี-หล่มสัก ต. สะเดียง อ. เมือง จ. เพชรบูรณ์ 67000 หมายเลขโทรศัพท์ 056717100 ต่อ 1606 หรือ 0897089873 โทรสาร 056717151 (e-mail) eiamsai@hotmail.com.
4. ประวัติการศึกษา
 - การศึกษามหาบัณฑิต (อุตสาหกรรมศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร. 2535.สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ
5. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยระบุสถานภาพในการทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัย หรือผู้ร่วมวิจัยในแต่ละผลงานวิจัย
 - ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย : ชื่อแผนงานวิจัย
 - หัวหน้าโครงการวิจัย : ชื่อโครงการวิจัย
 - 5.2.1. เรื่องการศึกษาความเป็นไปได้ของการผลิตเชื้อกระดาษจากต้นและ เปลือกข้าวโพด
 - 5.2.2. เรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์กระดาษจากต้น เปลือกและชังข้าวโพดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
 - 5.2.3 การออกแบบพัฒนาเครื่องมือเครื่องจักรอุปกรณ์ที่ใช้ในกระบวนการ ผลิตเชื้อกระดาษจากต้นและเปลือกข้าวโพด
 - งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว : ชื่อผลงานวิจัย ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และแหล่งทุน (อาจมากกว่า 1 เรื่อง)
 - 5.3.1 เรื่องการศึกษาความเป็นไปได้ของการผลิตเชื้อกระดาษจากต้นและเปลือกข้าวโพด ปีที่พิมพ์ 2549 แหล่งทุนสนับสนุน มหาวิทยาลัยนเรศวร.

5.3.2 -เรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์กระดาษจากต้น เปลือกและขังข้าวโพดโดยการมีส่วนร่วม
ของชุมชน แหล่งทุนสนับสนุนสำนักคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

5.3.3- การออกแบบพัฒนาเครื่องมือเครื่องจักรอุปกรณ์ที่ใช้ในกระบวนการผลิตเยื่อ
กระดาษจากต้นและเปลือกข้าวโพด แหล่งงบประมาณสนับสนุน มหาวิทยาลัยนเรศวร
งานวิจัยที่กำลังทำ : ชื่อข้อเสนอการวิจัย แหล่งทุน และสถานภาพในการทำวิจัยว่าได้ทำการวิจัย
คล่องแล้วประมาณร้อยละเท่าใด